

ARVID JÄRNEFELT

M • I • N • U • N
MARTTANI

W. S. O. Y.

MINUN MARTTANI

ARVID JÄRNEFELT

MINUN MARTTANI

KERTOMUS

PORVOO

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

2. TUHAT

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖN
KIRJAPAINOSSA PORVOOSSA 1927

I.

Olin isän- ja äidinperintönä saanut haltuuni suuren kotitalon ja elin siinä nuorena miehenä yksikseni, mukavasti, laiskanpulskeasti, kymmenien käsien minua kilvan hoitaessa ja vaaliessa, syöttäessä, juottaessa, vaatettaissa, saunoittaissa, teoin palvellessa, sanoin hyväillessä.

Erittäinkin vaali minua kuin omaa poikaansa vanha taloudenhoitajatar, jonka äitivainajani oli aikoinaan minua varten lapsenhoitajaksi ottanut. Vanhempieni kuoltua tämä Loviisa jäi emännöitsijäksi taloon, ja minä antauduin valtoinani hänen hoiviinsa, sallin hänen mielinmäärin komentaa itseäni, täysikäistä miestä. Niin minun oli mukavinta, ja tunnustaakseni talouskin tuli loppujen lopuksi siten parhaiten hoidetuksi.

Meillä oli talonhallinnon eri aloilla myös muitakin itsevaltiaita, esimerkiksi meijerska kaikissa maitoasioissa. Karjakko navettoineen ja karjoineen oli hänen välittömän komentonsa

alainen, eikä minulla ollut siellä jumalankiitos mitään sanomista. Nuori vouti oli vanhan voutin käskyläinen, kun vanhus ei enää töitä tehnyt, mutta sitä lujemmin vaati kaikkien nevojensa tarkkaa seuraamista. Minun olisi kai isäntänä pitänyt olla ainakin pehtorin asemassa häneen nähden, mutta en ollut edes isännänkään, sillä vanha vouti itse oli sitäkin. Yleensä meillä oli tämän suvussamme aina pysyneen ikivanhan talon liepeille kokoontunut polvi polvelta niin paljon tuiki välttämättömiä pikkueläjiä, ettei oikein ymmärtänyt, mistä niitä talon tuloja kaikille riitti, mutta jokainen piti asemaansa talon palveluksessa juuri siksi niin välttämättömänä, että ilman *hänen* tottumustaan ja pitkänäköisyyttään ei olisi mitenkään riittänyt kaikille. Vuosisatoja kestänyt rauha ja rakkaus vallitsi sentään talossamme yhä edelleen.

Lapsettomana tai siis nuoren miehenä eläminen ei ajan pitkään kuitenkaan sovi vanhan talon tulevaisuudenpiirustuksiin, vaan siinä täytyy olla jokaiselle eläjälle selvänä, minkä vuoksi ja ketä varten sitä oikeastaan työtä tehdään, sillä ymmärtäähän naimaton isäntä toki itsekin, mitä myllerryksiä voisi sattua talon totutuissa tavoissa ja järjestyksissä, jos hänen kuoltuaan ei oikeata

perijää olisikaan, ja talo joutuisi vieraiden haltuun. Sentähden yhä yltyvästi minua joka puolelta kehoitettiin naimisiin, kehoitettiin sanoin, kehoitettiin yskähdyksin, silmäin räpytyksin, viittailtiin kautta rantain, paukautettiin suoraan, ja lopulta ahtautuivatkin kaikki toiminnan mahdollisuudet minulle semmoiseen suppoon, ettei todella päässyt hievahtamaankaan muuanne kuin vain avioliiton portista sisälle.

Kun väelle kävi selväksi, että minä sinnetänne horjuttuani olin vihdoin antautunut mitä periaatteeseen tulee, alkoivat — ensin kyllä nurkankataiset, mutta sittemmin yhä julkisemmat neuvottelut siitä, mistäpäin emäntä olisi taloon tuotava. Eivät tahtoneet löytää monen pitäjänkään takaa sellaista, joka olisi muka minulle kelvannut. Kuitenkin luulen, että se, joka heidänkin mielestään olisi minulle kelvannut, ei kelvannut heille itselleen. Pelkäsivät hänen sukunsa tunnettua vallanhimoisuutta ja häikäilemätöntä uudistamistarmoa. Mene tiedä, vaikka toisi mukanaan taloon vielä noita uudenaikaisia työnteho- ja kannattavaisuuslaskelmia! Siinä sitä oltaisiin!

Sillävälän minä matkustin pääkaupunkiin. Selvisin kotoa kuin muurahaispesästä. Kiihkeä kuiskutusten supina oli minun saattajani. Vielä

viiden kilometrin päähän se tuntui kähisevän korvissani.

Tässä täytyy kertoa, että minä olen pääkaupungissa käynyt kouluni, yhteiskoulun, jopa tullut ylioppilaaksikin, vaikka jo seuraavana keväänä painuin kotiin maalle muka nuoreksi isännäksi. Olisi ollut parempi lähteä kotiin kohta samana keväänä, sillä juuri oleskeluni pääkaupungissa tuona yhtenä ylioppilasvuotena on tehnyt minusta sen, mitä olen: talonisännäksi kelpaamattoman, kaupunkiin kaihoajan. Minusta alkoi näyttää, ettei maalainen elämä olekaan sitä oikeata elämää, jona olin kotona kasvatettu sitä pitämään, vaan että ainoa oikea elämä oli kaupunkilaista elämää. Maalaiset kuvat, sen peltotyöt, mullanajot, ojankaivuut, sen lumikentät, yksitoikkoinen, ikuinen rauha lämpimissä tilkkumattohuoneissa, seinäkellon äänekäs, hidas naksutus — kaikki se jo vain ajateltunakin herätti painostavan ikävääntunteen, ja vain kaupungissa oli minusta viiLEYttä, tulevaisuutta, valoa, elämäniloa.

Tämä odottamaton, särkevä ristiriita ei suinkaan vähentynyt siitä, että minä tunsin velvollisuudekseni pysyä maalla ja jätin kaupungin. Ikäväni kasvoi vuosi vuodelta. Ja minun on

tunnustaminen, että kun nyt läksin kotoa, se ei oikeastaan tarkoittanut muuta kuin kotoa poistumista, niistä oloista vapautumista, jotka olivat väkisin paneutumassa minun lopullisiksi kahleikseni. Tuskan hiki nousi otsalleni, kun ajattelin, että se tai tuo tarmokas talontytär kohta on astuva vallanpitäjänä talooni ja sitova minut ikipäiväiseksi nollaksi viereensä.

Mieluummin sitten otan vaikka Delian — luokkatoverini yhteiskoulusta, joka nyt oli antautunut opettajattareksi ja asui pääkaupungissa. Hän oli ainoa tovereista, joka minua muisti ja kirjoitteli, tiedoittaen minulle kulissintakaisia asioita kaupungin elämästä. Mutta tämäkin suunnitelma oli keksitty noin vaan, ehkä enemmän vain emäntäehdokkaita torjuakseni.

Sanalla sanoen, minä karkasin. Tekemättä mitään tiliä itselleni tai muille — minä karkasin.

Kaupunkiin tultuani sattui niin, että melkein ensimmäiseksi kaikista tutuista, joita minulla kaupungissa oli, tapasin sen, jota olisin vähimmin odottanut. Se oli Martta, hänkin entinen luokkatoverini ja yhteen aikaan vieruskumppalinikin yhteiskoulussa. Se kävi näin:

Olin katselemassa itselleni jotakin asuntoa ja kuljin kauas Töölön tietä pitkin, kuitenkin ehkä enemmän vain kävelläkseni kuin asunnon haussa. Palatessani kaupunkiin, jo Museonkadun kohdalle tullessani, juohtui mieleeni mennä uudistamaan tuttavuutta Delian kanssa, joka asui tämän kadun varrella. Samassa hurauti ohitseni auto. Nopeasta vauhdista huolimatta erotin, että se oli täynnä nuorta väkeä, että sieltä minulle huiskutettiin ja että joku ikäänkuin rupesi vaatimaan auton pysäyttämistä. Se todella pysähtyi-kin, tosin pitkän matkan päähän lennettyänsä. Ja nyt näin elegantin naisen hyppäävän autosta ja kiirehtivän minua kohden.

Mitä lähemmäksi hän ehti, sitä enemmän minun täytyi ihmetellä, saattoiko todella olla mahdollista, että noin komea, jopa suorastaan levottomaksi tekevä nainen olisi minun tuttaviani. Hän pysähtyi parinkymmenen metrin päähän minusta, naurahti iloisen tuttavallisesti ja kääntyi huiskuttamaan autolle, että saavat jättää hänet ja lähteä edelleen. Moneen kertaan hän huiskutti, ennenkuin auto todella lähti.

Vasta hänen käännettyään jälleen minua kohden minä äkkiä tunsin hänet.

— Martta! Sinäkö! — huusin ja riensin puristamaan hänen kättään.

Hänkin riensi nopeasti minua kohden.

Minä jo kuvittelin kuinka kohta otan häntä kädestä ja puristan ja pudistan, osoittaakseni, että olen häntä muistanut usein enkä lakannut pitämästä häntä rakkaana toverinani (vaikka hän niin olisi voinut otaksua). Mutta jo parin metrin päästä näin, että vastaani oli tulemassa ihan toinen Martta, peräti entisestään muuttunut, täysikypsä kaupunkilaisnainen. Pää oli hänellä kallellaan, ja jotenkuten eurooppalaiseen malliin hän sitä minulle tervehdykseksi nytkytti, hymyilevää herttaisuutta säteillen ja ikäänkuin sanoen: siinäkö sinäkin, poikaseni; näetkö kuinka minä

muistan vähäpätöisiäkin olentoja, vaikka koko maailma minua mairittelee!

Vasta aikojen kuluttua ymmärsin miten perinpohjin väärä tämä ensi vaikutelma oli. Mutta minun täytyy kertomuksessani seurata vaikutelmiani semmoisina kuin ne silloin olivat.

Minä en voinut katsoa häntä silmiin; ne olivat vähän maalatut, samoin kuin huuletkin ja posket. En voinut katsoa siksi, että hän noin oli liian kaunis, ja hänen tummien silmäkulmiensa omi tuinen rikkoutuminen silmäin sineen, joka jo koulussa oli minua miellyttänyt, oli maalailun johdosta minulle suorastaan häikäisevä. En ollenkaan osannut suhtautua häneen niinkuin ihmislapsen, toveriin. Minun piti kääntää pääni pois, en voinut pitää suutani naurussa, niinkuin tilanne olisi vaatinut, ja huuleni vinoilivat vasemmalle, minun pystymättä pitämään niitä kohdallaan.

— Mitä sinä? Älä pelkää, en minä ole muuttunut — hän sanoi, ihmeellisesti, niinkuin jo koulussakin, edeltäpäin arvaten toisen ajatukset ja tunteet mitään sanoja tarvitsematta. Tämä veti minut hänen luoksensa ja minussa välähti, että hän sentäänkin oli entinen Martta. Kohta osasin naurahtaa, ja vähän aikaa teki mieli ottaa häntä uudestaan kädestä.

Rupesin kulkemaan siihen suuntaan, mihin hänen autonsa oli mennyt.

— Ei, ei, sanoi Martta pysäyttäen minua käsi-varttani painamalla — olithan menossa kaupunkiin päin, minä tulen sinun kanssasi.

Minun kysyvään katseeseeni hän vastasi: — Ah, antaa niiden mennä . . . olimme matkalla ulkoravintolaan . . . jo toista vuorokautta . . . idiotimaista!

Käännyimme.

Taas hän katsahti minuun ja nähtyään yhä kysyvän ilmeeni selitteli edelleen, nimitellen, keitä oli mukana hurjastelulla.

— Ja keitä vielä? — minä kysyin.

— Tietysti Tauler . . . sitähan sinä kysyt . . . mutta tiedä, että juuri hänestä päästäkseni minä keskeytin koko lystin.

— Minut nähtyäsi? — sanoin minä vähän ivallisesti.

— Sinä ilmestyit kuin tilattuna. Ah rakas, oletko sinä vieläkin yhä noin loukkaantuvainen? Tietysti sinun tähtesi hyppäsin autosta.

Näin hän sanoi, mutta kun katsahdin häneen, näin, että hän oli punastunut. Sen näin poskiväristäkin huolimatta, sillä ohimotkin olivat punastuneet.

Tuo Tauler se oli minun inhoni, vaikka en ollut milloinkaan puhunut hänen kanssaan, enkä edes esitettykään. Hän aina vaistomaisesti käänsi päänsä pois minusta, niinkuin minäkin hänestä, milloin olimme joskus sattuneet kohdakkain. Tottapa hän sisässään tiesi olevansa aina hävittämässä sitä, mitä minä tahdoin suojella.

Hän oli sukupuolisesti perin häikäilemätön ja turmeltunut.

Kasvoiltaan hän oli — voipi sanoa — finni-naama, sinipunervaan vivahtava. Mutta ollakseni hänelle luontaisen vastenmielisyyteni tähden vääryyttä tekemättä, täytyy tunnustaa, että noissa kasvoissa oli jotakin miellyttävän miehekästä, erittäin hänen tavassaan käsitellä rillejään, joita hän alituisen asetteli, sikarisavun tunkeutuessa sekoittamaan näitä puuhia.

Häntä ajoi aina yksi ainoa mielenkiinto, jokin naistarkoitus kerrakseen, jolloin hän ei muista

naisista välittänyt, ja hän katsoi yleensä syrjäisiin ihmisiin ylenkatseellisen huolettomasti, kestäkään mitään välittämättä, paitsi siitä naisolennosta, jota hänen intohimonsa kulloinkin koski.

Kouluaikana monet tytöt olivat hänen pauloissaan. Taulerilla ei tosin ollut mitään tekemistä meidän koulumme kanssa, mutta tytöt juuri siitä ylpeilivätkin, että heillä oli ihanteensa ulkopuolella koulun ja täysi-ikäinen. Ja lisäksi Tauler ei näyttänyt ollenkaan tavalliselta lyhyttakkiselta koulupojalta, vaan jo siihen aikaan poltteli julkiesti ja kantoi rillejä, sanalla sanoen oli täysi herra, jonka luomet rauhallisesti lepäsivät puolella silmää. Ja tytöt kuuluivat sanoneen, ettei heistä vielä yksikään ollut kestänyt koetusta vastaantullessa katsoa Tauleria loppuun asti silmiin, vaan väkisin täytyi painaa katse alas ennen häntä, kun hän tuskin tuntuvasti hymyillen katseli ohikulkiessaan heitä takaisin. Muistan minä itsekin, kun kulkiessani Taulerin takana tulin heidän suljettua riviänsä vastaan, kuinka punehuneina ja luonnottoman eloisina he suoriutuivat tämmöisestä kokeestaan, kaikki katsoen maahan ja kauniisti antaen hänelle tietä.

Yhteen aikaan — olimme silloin jo kahdeksan-

nella luokalla — kuvittelin olevamme keskinäisissä lemmentunteissa Martan kanssa. En voi syyttää itseäni turhasta herkkäuskoisuudesta, vaan Martta itse joko kuvitteli taikka ainakin teki kaikkensa, jotta ystävyyskaverimme vahvistuisi. Me saatoimme aina toisiamme kotiin, puhelimme paljon kumpaisenkin kotioloista, haaveilimme mimmoiseksi haluaisimme tulevaisuutemme, ja tiedän varmaan, että Martta ymmärsi minun tunteissani olevan jotakin enempää kuin vain sisarrakkautta. Hän ikäänkuin iloitsi kaikista todistuksista, että näin oli, vaikka kainoudesta vetäytyikin minun kosketuksistani. Suuri arvoitus hän oli minulle.

Kerran me kävelimme yhdessä pitkin jotenkin yksinäistä tietä ja olimme antautuneet nuorille ihmisille perin harvinaiseen keskusteluaineeseen. Martan isä oli hänelle kertonut suuresta valtamerialaivasta, Titanicista, joka oli törmännyt vedenalaiseen jäävuoreen ja hukkunut tuhansine matkustajineen. Martta oli tuonut tämän esimerkin esille osoittaakseen mahdottomaksi, mitä minä olin sanonut, että nimittäin kuolema tulee sinä hetkenä, jona ihmisen *täytyy* kuolla. Hän ensiksikään ei voinut ymmärtää mitä merkitsee, että ihmisen »täytyy» kuolla. Minä sanoin: se

merkitsee, että joku meidän yläpuolellamme määrää, elämmekö vai kuolemme. Silloin hän mainitsi Titanicista, sanoen mahdottomaksi, että kaikille noille tuhansille olisi ollut määrätty sama kuolinhetki. Se oli pelkkä sattuma, hän sanoi.

Minä muistan alkaneeni tähän pitkällisesti selittää erästä teoriaa, jonka mukaan joukko-kuolemakin voidaan johtaa ylimmästä tahdosta johtuvaksi.

Mutta kun kauan ja mielestäni hyvin viisaasti puhuttuani rupesin tarkkailemaan, minkä vaikutuksen minun suuri viisauteni oli tehnyt vieressäni kulkijaan, huomasin, että hän oli kokonaan lakannut minua kuuntelemasta. Olisin suuresti loukkaantunut, sillä filosofiset kysymykset olivat keppihevoseni. Mutta en ehtinyt loukkaantua sen hämmästyttävän näyn vuoksi, joka oli edessäni.

Martta ei ollut Martta, vaan oli ihan toiseksi muuttunut. Hän kulki ojentuneena, hän ikäänkuin yhä suoristihe joistakin vaatteiden vyötäis-puristuksista, koettaen päästä koko pituuteensa. Hänen askeleensa olivat sirot ja jännittyneet, koko hänen vartalonsa oli yhtä jännitystä. Hänen poskilleen oli kohonnut sykkivän veren keltävä puna. Hänen kulmakarvansa olivat kohon-

neet ja hänen huulensa jäykistyneet vähän teeskenneltyyn, mutta sitä hurmaavampaan hymyyn.

Koetin hänelle jotakin puhua, mutta hän ei huomannut minua, minä olin muuttunut hänelle kuin olemattomaksi. Hän eli tällä hetkellä voimakkaasti jossakin muussa, mutta ei minussa. Hän ikäänkuin odotti jotakin suurta tapahtuvan, joka nyt — nyt oli tulossa hänen ylitsensä.

Silloin näin Taulerin tulevan kaukaa meitä vastaan.

Minussa kuohahti: sinäkin Martta!

Kohdalle tultua Tauler ei pysähtynyt, tietenkin minun tähteni. He vain tervehtivät toisiansa melkein kylmän kohteliaasti. Mutta minä tunsin että tuossa tervehdyksessä oli kaikki, että voimakkaat sähkövirrat vetivät noita kahta vastustamattomasti toistensa luo, ja minä siis olin vain se fyysillinen vastus, joka esti luonnonvoimien toteutumista. Olisin toivonut vajoovani maan alle. En aikonut enää milloinkaan uskoa, että Martan ja minun välillä olisi vallinnut minkään näköisiä lemmementunteita.

— Mikä sinuun nyt tuli? — kysyi Martta minun murjottamiseeni, Taulerin mentyä, aivan kuin häneen itseensä ei olisi yhtään mitään tullut!

Mutta tapansa mukaan hän ei odottanut, kunnes olisin jotakin valehdellut, vaan rupesi itse selittämään ja asettamaan paikoilleen kaiken sen, minkä oli kaatanut. Ikäänkuin minä olisin tunnustanut olevani mustasukkainen, hän sanoi:

— On ihan tarpeetonta, että sinä olet mustasukkainen. Minä en voi sietää tuota miestä. Inhoon häntä koko sielustani.

Me kuljimme kymmenkunnan metriä. Kun en minä puhunut mitään, sanoi hän taas:

— Siinäpä on mies, jonka olisi pitänyt olla ihan yksin Titanicissa. Mutta eipä ollut lähi-
maillakaan. Ah, kuinka olisin nauttinut, jos hänen nimensä olisi ollut hukkuneiden luettelossa!

Salaten pulppuavaa ilontunnetta ja suurta haluani tuossa tuokiossa puristaa Martta rintani vastaan minä sanoin muka huolestuneen surullisesti:

— En ymmärrä, mitä syytä sinun on noin vihata Tauleria.

— Lassi, Lassi, sinä itse vihaat häntä kuin myrkkyä — vastasi Martta itsekseen hymyillen.

— Koetan olla vihaamatta — sanoin yhä entisessä opettajasävyssä ja rintani tutistessa ilosta.

Martta sanoi tähän hiljaa, melkein kokonaan omissa ajatuksissaan:

— Ole onnellinen, etten minä koeta (nimittäin olla vihaamatta).

Tuota en minä ymmärtänyt moneen vuoteen.

Mutta jo seuraavana syksynä, kun olin tullut maalta jatkaaksemme koulunkäyntiä viimeisellä luokalla, sain kuulla asioita, jotka osoittivat, että Martan puheet Taulerin vihaamisesta olivat olleet pelkkää lorua.

Martta ei tullut enää viimeiselle luokalle. Hänet oli otettu pois koulusta. Martan vanhemmat olivat matkustaneet hänen kanssaan Pariisiin.

Pojat olivat ensin alussa aivan ymmällä. Ei kukaan heistä voinut ymmärtää, miksi tämä oli tapahtunut. Kaikki ikävöitsivät Marttaa, luokan sielua, elämän virittäjää.

Mutta tytöt tiesivät jotakin. He kuiskuttelivat, ajoivat poikia pois keskusteluistaan, ja olivat hyvin tärkeän näköisiä.

Yksi tytöistä, juuri samainen Delia, oli viettänyt sen kesän Martan seurana tämän vanhempien luona, kaupungin lähellä olevassa huvilassa merenlahden rannalla. Tämä tyttö ilmeisesti tiesi kaiken, ja muut tiesivät vain sen verran kuin tältä vahingossa pirahteli ilmi. Mitä enemmän

muutkin saivat tietää, sitä lujemmin he päättivät, että Martan tähden asia oli säilytettävä ehdottomana salaisuutena. He vannoskelivat keskenään pyhiä lupauksia olla mitään koskaan ilmaisematta ja perustivat tätä varten erikoisen liiton. Liiton jäsenellä oli oikeus tietää kaikki, mutta velvollisuutena täydellinen vaiteliaisuus.

Pojat kyllästyivät urkintaan ja alkoivat väliaikoina lyödä palloa.

Kun tyttöjen liittokunnalta rupesi näin toimiala loppumaan, huomasivat he minut, joka en ottanut osaa palloiluun, vaan Marttaa ajatellen ja ikävöiden istuskelin väliajat nurkissa. Tietäen, että minä olin ollut Marttaan rakastunut, he pitivät suorastaan julmuutena, että minut jätettiin asiasta epätietoisuuteen. Ja niinpä he antoivat Delialle luvan kertoa minulle asian kaikkine erikoisuuksineen. Samalla he vannoiivat uuden valan olla ilmaisematta salaisuutta yhdellekään muulle pojalle. Ja taisivatpa valansa pitääkin.

Delia tuli minun luokseni. Menimme Seura-saaren tietä ja siellä istuimme tienohessa olevaan hylättyyn virvokekojuun. Ja syyssateen rapistessa kattoon hän kertoi minulle kaiken.

Hän oli mainio kertoja, ja olisin onnellinen,

jos voisin saada paperille edes osan hänen sanojensa sykkivästä elämästä.

Heidän makuuhuoneensa oli ollut huvilan yläkerrassa. Alhaalla nukkuivat Martan vanhemmat huoneessa, jonka ovi johti suureen eteiseen ja oli juuri siinä kohden, missä yläkerran rappuset alkavat. Ukko tahtoi jostakin syystä pitää huoneensa ovea yöllä raollaan; ehkä hän yölläkin tahtoi olla tietoinen kaikista mahdollisista liikkauksista talossaan, jossa ei päivällä saanut tapahtua mitään hänen tahtomattaan ja tietämättään. Ainakaan ei voinut vanhempien heräämättä edes ajatellakaan yläkerrasta alakertaan laskeutumista, sillä vanhan huvilan rappuset narisivat pahasti . . . ja erittäin silloin, kun ei pitänyt.

Monta kertaa, kun kuu paistoi puutarhaan, tempasi tyttöjä vastustamaton halu hiipiä ulos, haaveilla lehmusten alla tai mennä laiturille, irroittaa vene ja soudella keinuskellen tyynen meren maininkiaalloilla. Martta rakasti enemmän tiellä kävelyä, kun kuutamo kirkasti paikan, jossa oltiin, mutta tie vei salaperäiseen pimeyteen. Hän sanoi: aina näyttää, että nyt — nyt sieltä tulee joku, joka salaa etsii meitä, ja sydäntä riipaisee pelko ja hurma . . .

He olivat koettaneet laskeutua rappusia. Martta käski toverinsa mennä kokeeksi edellä, sillä tämä oli pienempi ja siis keveämpi. Hän lupasi itse tulla vatsallaan kaidetta myöten liukumalla, kunhan toinen oli ensin onnellisesti alhaalla.

Äärimmäistä varovaisuutta noudattaen Delia pääsi kolmannelle astuimelle. Silloin narahti, ja sydän kurkussa he odottivat, oliko ukko herännyt. Pitkän ajan kuluttua hän taas aleni jonkin askeleen, joten hän jo lähestyi rappusten puoli-väliä. Mutta yksi astuinlauta narahti nyt niin terävästi, niin pitkään ja moninkertaisesti, että alahuoneesta alkoi heti kuulua vuoteen rytinää, ja tyttö töytäsi suinpäin takaisin ylös, pitäen jyskettä, joka olisi voinut koko talon herättää. Hän ei ajatellut enää muuta kuin pelastumista ukon kynsistä, sillä tämä oli paitasillaan pulpah-
tanut huoneestaan ja huusi kähisten:

— Mitä tämä on? Kuka on rappusilla? Onko se Delia?

Ketään ei ollut enää rappusilla, mutta Martta vain vastasi ylkäältä pimeästä:

— Ah, pappa, minä tulin juuri keittiöstä. Delia nukkuu.

— Mitä sinä keittiössä? — tiukkasi ukko.

— Huomenna, huomenna, pappa, mene nyt vain nukkumaan.

Mutta ukko oli äärimmilleen hermostunut ja kähisi alhaalta:

— Vastaa minulle, mitä sinä keit-ti-ös-säh!

— No vat-sa ki-pe-ä-ä-h! — matki Martta ja painoi oven kiinni.

Tyttöjen oli siis aivan mahdotonta päästä yöllisille retkille tavallisia ihmisteitä.

Mutta heidän ikkunansa alla oli ruokahuoneen asfalttikatto ja sen vieressä kasvoi vaahtera . . .

Eräänä yönä Martta houkutteli Delian mukaansa katolle. He kiipesivät ikkunasta. Olivat sukkasillaan ja valkoisissaan. Martta meni ihan räystäään reunalle ja sieltä mitään sanomatta kutsuvasti koukistellen sormeaan käski tulemaan luokseen. Delia oli mennyt niin pitkälle kuin oli suinkin uskaltanut ja niin, että juuri saattoi nähdä alas. Martta osoitti sormellaan hänelle vaahteranoksa, ja samassa — hupsis! — oli itse jo oksalla. Oli ilmeistä, ettei Martta ensi kertaa sillä oksalla kieppunut.

— Tule! — hän kuiskasi — kiivetään alas, minä autan, ota kädestäni . . .

Mutta Delia ei uskaltanut tulla edes räystäälle asti.

— Ei, ei, ei, hän huusi ja peräytyi takaisin ikkunalle.

He olivat sitten nukkuneet rauhassa sisällä.

Ennen nukkumista Martta oli sanonut:

— Kunpa olisin semmoinen pelkuri kuin sinä, Delia, mutta minä en pelkää mitään, en isäukkoa, en puissa kiipeemistä, enkä pahankaan tekemistä. Se on kamalaa. Voi olla, että minä joskus hypään laiturilta mereen, tai ammun jonkun ihmisen tai muuta sellaista. Kamalaa! Kamalaa!

Siihen hän nukkui.

Kerran Delia oli keskiyöllä herännyt, tuntien ulkoilman viileyttä. Se oli muutamia viikkoja edellisen tapauksen jälkeen.

Oli pilkkosen pimeä. Hieno kuuvalon juova vain näkyi uutimen ja ikkunapielen välisestä raosta. Oliko ikkuna päässyt säpeistään?

Delia kapasi kädellään Martan vuodetta.

Ei mitään Marttaa vuoteessa.

Delia nousi lattialle, meni ikkunalle.

Ikkuna oli säpitetty auki, mutta uudin oli työnnetty aukon eteen. Delia siirsi uutimen syrjään.

Ah, kuinka ihana kuutamoinen! Vaahtera valaistuine lehvineen oli tullut ihan lähelle ikkunaa, varjoiset lehvät kummittelivat kaukaa syvästä hämärästä. Vaahteran ohi näkyi tarkimmilleen runkoineen valaistu koivu, ja sen takana pimeä koivu, jonka luona tähdet tuikkivat. Mutta Marttaa ei näkynyt missään.

Ojentaen yläruumiinsa ulos ikkunasta Delia huusi — tai oikeastaan kuiskasi niin kovaa kuin mahdollista, ettei alhaalla herätty:

— Martta! — Martta!

Odotti tuokion, hengitystä pidättäen, hiljaisuutta syventääkseen. Taas huusi:

— Martta!

Ja taas odotteli edes jotakin risahdusta kuulakseen.

Ei kuulunut kuin putoovan omenan ruohikkoon kopsahdus.

Delia ajatteli ihmetellen:

»Kylläpä se Martta todella on rohkea: menee yksin kävelemään kuutamoinen pimeihin varjoihin, missä kaksinkin ollen peloittaa niin, että sydän on haljeta!»

Delia heittäytyi vuoteelle odottamaan. —
»Kyllä hän kohta palaa kävelyltään.»

Mutta Martta ei palannut kohta. Tunnin ajan

oli Delia jo heittelehtinyt kyljeltä kyljelle vuoteellaan, eikä Martta vieläkään palannut. — Delia alkoi käydä levottomaksi.

Olisikohan Martta voinut joutua rosvojen kynsiin? Tämä oli kauhea ajatus, mutta niin epätodennukainen, että Delia itsekin naurahti. Hän käänsi taas tyynyn ja työntäytyi sen ihanaan viileyteen, nukkuakseen, niin varma hän oli vielä, että Martta kohta tulee. Ja taisi hän vähän aikaa uinaillakin. Siitä herättyään hän näki, että aamu oli jo valkenemassa. Marttaa ei ollut vuoteessa.

Silloin Delian päähän töytäsivät äkkiä kaikki veret ja hän kavahti istualleen.

»Mitä se Martta olikaan maata pannessa puhunut? Että hän voisi joskus vaikka hypätä laiturilta mereen! Herra Jumala hyvästi varjelkoon! Hän on ehkä irroittanut veneen, astunut sen laidalle, luiskahtanut, pudonnut veteen, joutunut veneen alle, siinä oli naula, hame tarttui naulaan, Martta ei saa itseänsä irti, tukehtuu . . . ja nyt kelluu hänen ruumiinsa vedessä eikä kukaan tule häntä nostamaan!»

Delia pukeutui kiireesti. Kunhan sai hätimiten jotakin yllensä.

Kiireissään hän tempasi uutimen ikkunan

edestä semmoisella voimalla, että uudinpuu tuli kolisten alas. Mutta nyt ei ollut aikaa sitä sinne takaisin sovitella. Hän hyppäsi ikkunasta katolle ja eteni nopeasti räystäään äärimmäiselle reunalle. Sydän paukkui.

Jalat notkistuivat kolme kertaa hyppäys-asentoon, mutta hyppäämisestä ei vain tullut mitään.

»Olenko minä niin kurja, etten uskalla, vaikka Martta on vedessä!»

Hän notkisteli polviensa toiset kolme kertaa. Ei tullut mitään.

Epätoivoissaan hän purskahti hermostuneeseen itkuun, takoen käsin päähänsä. Mutta yht'äkkiä hän tiesi, mitä on tehtävä.

Hän riensi takaisin huoneeseen, paiskasi oven auki ja viskautui juoksemaan alas rappusia.

Eivätpäs nyt heränneet, vaan hän sai tulla kolisten alas asti, lyödä nyrkillään heidän huoneensa ovelle ja päästää haikeita hätähuutoja Martan katoamisen johdosta, ennenkuin asessori kuului heräävän.

Asessori tuntui rupeavan nopeasti pukeutumaan. Hän teki oven takaa vain lyhyitä, asiallisia kysymyksiä, niinkuin tehnee palomestari suuren tulipalon syttyessä, kun ei ole aikaa laver-

teluihin. Tämä oli kovin tavatonta, sillä ukko tavallisesti kähisi vain kaikista pikku asioista, suuria huomaamatta.

Hänen tultuaan huoneestaan esille kuului sieltä asessorskan ääni sanovan, että kysyisi ennenkaikkea, mistä kautta Martta oli lähtenyt.

— Oven kautta tietenkin — vastasi Delia suoraan rouvalle.

Ja taas rouvan ääni:

— Mene, Rickard, katsomaan, mitä ovea on avattu.

Asessori tutki ovet. Kaikki olivat sisältäpäin lukossa.

— Delia — kysyi asessori hiljaa — ikkunastako?

— Ikkunasta — sanoi Delia ja rupesi nyhyttämään.

Asessorin hartiat laskeutuivat siitä tarmokkaan kohotetusta asennosta, jossa hän oli ilmestynyt eteiseen. Pää painui.

Samassa jo asessorskakin tuli makuuhuoneesta.

— Ikkunasta! — sanoi asessori masentuneena hänelle.

— Siinä nyt näet, enkö ole sanonut, mihin liika ankaruutesi on johtanut. Ikkunasta! *Meidän lapsemme* — ikkunasta!

Vähän ajan perästä olivat kaikki palvelijat herätetyt ja lähetetyt etsiskelyyn teille ja puiston metsikköihin. Asessori itse ja assessorska kiiruhtivat Delian jäljessä laiturille. Delia ennätti jo takaisin ja tuli heitä vastaan, painaen kädellä sydäntänsä.

— Venettä ei ole rannassa . . . sai hän vaivoin sanotuksi ja vaipui käytäväpenkille.

Kaikki menivät rannalle. Siinä oltiin ensin ihan hiljaa, assessori hermostui, kielsi supattamasta, ei saanut edes jalkaansa siirtää, kuunneltiin, kuuluisiko airojen loisketta.

Ei mitään kuulunut. Kaislikko vain kahisi ja pari kertaa kumartui sarastavan aamun tuulessa.

Oi, miksi kaikki, mikä äsken vielä oli niin rakasta, kaislikon nuokkuminen, niemet ja ulapat, pikku laineiden lipinä ja loksahteleminen laiturin alla, nyt oli synkkää, vihollismielistä ihmisille ilkkumista! Surua, surua, hautaa, lohduttomuutta.

— Marttaa-aa! — huusi äkkiä assessori, mutta vanhuksen ääni katkesi kesken liikituksen korahdukseen.

— Ei, ei, enhän minä voi — sanoi hän kuivaten silmiänsä. — Meidän täytyy huutaa jokaisen yht'aikaa.

Hän asetti naiset rinnakkain ulapallepäin kääntyneinä ja kävi itse riviin heidän viereensä. Ojentaen kätensä kuin tahdinlyöntiin hän sanoi:

— Nyt, kun lasken kolmeen, silloin huutakaa.
Yks . . . kaks . . . kolme . . .

— Marttaa! — huusivat kaikki kolme yhtä aikaa. Kuuntelivat kauan. Asessori ojensi taas kätensä.

— Vielä: yks, kaks, kolme . . .

— Marttaa!

Aa-aa . . . vastailivat kalliosaaret, ja virit kävivät jo aamunsinisinä ulapalla. Kaikki valkeni. Sekin oli vain hautaa ja kuolemaa.

Delia näki ensi kertaa, kuinka vanhukset surevat lapsiaan.

Kauan rannalla huudeltua ja oltua, kun oli jo luovuttu kaikesta toivosta, eivätkä palvelijat metsästäkään eikä teiltä olleet Marttaa löytäneet, alkoivat vanhukset hoiperrella rannasta takaisin huvilaan päin.

Asessori voivotteli ääneensä. Hän ei olisi millään tahtonut rannasta lähteä, ja kun läksi, istui kymmenen askeleen päässä penkille jotakin vielä odottamaan. Mitä kauemmas he saivat hänet rannalta, sitä surkeammaksi hänen tilansa kävi. Viimeiselle penkille hän heittäysi kuin

ainiaaksi siihen jäädäkseen. Istuessaan hän ääneensä valittaen nuokutteli ruumistaan ja rupesi vihdoin joka nuokahduksella kolhasemaan päätänsä vieressä kasvavan lehmuksen runkoon, pään ruhjomisella ikäänkuin tuskansa tappaakseen.

Nyt ryhtyi asessorska vihdoin toimintaan. Hän oli Deliasta koko ajan tuntunut jonkin verran leväperäiseltä, jo viivytellessään huoneesta esille tulemista, ja myös äsken, kun Delia oli ehdottanut, että soitettaisiin poliisiasemalle. Ikäänkuin hän olisi muistellut jotakin tapausta omasta elämästään ja tietänyt, millaiset kaikki naiset ovat. Mutta nyt, kun hän näki Rickardin lyövän vanhaa pää-raukkaansa kaikkine tuttuine rypyyineen vasten puuta, vyöttäysi hän toimintaan.

— Delia, hoida sinä häntä niinkauan. Minä menen soittamaan. Tätä en minä voi nähdä. Ja tulkoon sille tytölle mitä tahansa, jos hän on elossa . . . kyllä minä sille näytän . . . tappaa isänsä hävytön . . .

Enempää ei voinut kuulla, sillä hän oli jo kaukana menossa.

Delia jäi tyyntyttämään asessoria. Sen hän oli tehnyt niin, että itse rupesi itkemään ja

ääneensä valittamaan, jolloin asessori kävi lohduttamaan ja unohti oman surunsa, kehoittaen miehuullisesti kestäämään kohtalon koettelemukset.

Kauan ei heidän siinä tarvinnut toisiansa lohduttaa, sillä jo puolen tunnin kuluttua alkoi kuulua poliisilaitoksen moottoriveneen sätkätys, ja kaksi konstaapelia ajoi polkupyörällä pitkin metsäteitä ristiin rastiin.

— Martta löydettiin saaresta — sanoi Delia, lopettaen kertomuksensa. — Sinun olisi pitänyt nähdä vanhempien, erittäinkin asessorin iloa, kun hän sai poliiseilta tietää tyttärensä olevan elossa ja voivan hyvin! Vanhemmille on aina pääasia, että vain elää ja hengittää. Ukko itki ilosta ja näytti onnelliselta kuin lapsi.

— No onko siinä mitään ihmeellistä, minä kysyin.

Delia sanoi:

— Arvaapa, kenen kanssa Martta oli soudellut saareen? Sen insinööri Taulerin kanssa!

Minun nousi kuuma veri päähän, enkä minä voinut hetken aikaan tajuta mitään. Sitten aloin tuntea ankarasti hiestyväni, en ainoastaan otsassa, vaan koko ruumiissa.

Delia raaputteli virvokekopin kulunutta tar-

joilulautaa ja sanoi kauan vaiti oltuaan, kyynelten tippuessa hänen silmistään:

— Olisi ollut melkein helpompi ajatella Marttaa makaavana selällään meren pohjassa, kuin että tämä skandaali on tapahtunut ja hän elää.

Minussa alkoi kiertää Martan lauseet: . . . »en voi sietää tuota miestä» . . . »inhood koko sielustani» . . . »pitänyt olla ainoa Titanicissa» . . . »nauttinut, jos hänen nimensä olisi ollut hukkuneiden luettelossa».

Valhettako? Ilveilyä? Rakkauteni julmaa ivaamista?

Kun siis tapasin Martan kaukana Töölön tiellä ja hän vakuutti hypänneensä autosta mukaminun tähteni ja päästäksensä Taulerista, tympäsi hänen puheensa minua nytkin, vuosien kuluttua.

En ollut Tauleria muistanutkaan, vaan olin vilpittömästi ilostunut tavatessani Martan jälleen lähes kuusi vuotta viime näkemisen jälkeen. Nyt muistui mieleeni Delian kertomus ja harmitti erittäinkin se, että Martta yhä luuli voitavansa jatkaa vanhaa leikkiänsä ja vakuuttaa halveksivansa tuota miestä — muka minua siten hyvitetellen.

Kuljimme siis kaupunkiin päin, minun käsittämättä, miksi Martta oli seuraani hakenut ja omansa jättänyt. Ajattelin, kuinkahan paljon rahaa minulla saattoi olla taskussa siltä varalta, että Martta ehdottaisi jonnekin menemistä. Ja tuon tuostakin huomasin vaikenemisemme ajan niin pitkäksi, että oli keksittävä hätäkeskustelua.

Rupesin vihdoin kyselemään, miten häntä Pariisi oli miellyttänyt.

Martta kertoi auliisti ja vastasi nöyrästi kaikkiin kysymyksiini. Hän kohteli minua jonkinlaisella oudolla kunnioituksella, josta en ollut varmasti selvillä, olisiko silläkin tarkoitus ollut vain ivata minua.

Vihdoin, kun ymmärtämättä mitä olisin vielä Parisista kysynyt taas vaikenin, hän kysyi minulta, arasti kuin koulutyttö, mitä minä pidin maalla elämisestä.

»Annas kun minäkin valehtelen» — ajattelin.

Aloin kovasti moittia kaupunkilaiselämää. En sanonut voivani ymmärtää, kuinka elämisen maku voi ihmisessä niin peräti turmeltua, että tyytyy kuolleisiin kivikatuihin, nukke-ihmisiin ja maalattuihin naamoihin (minun ääneni vavahti ilkeydestä), kun on olemassa vapaa, suuri luonto. Ihmisistä on katoamassa kaikki henkinen ylimyksellisyys, porvariutta, porvariutta vain joka paikassa . . .

Katsahdin Marttaan nähdäkseni, kuinka kipeästi tarkoitusperäiset sanani olivat häntä loukanneet, sillä hänen kasvojensa ilmeissä näkyi aina kaikki, mitä hän tunsi.

Mutta hämmästykseni oli suuri. Hän oli tullut

tuttavallisen lähelle minua ja katseli suoraan silmiini sellaisella vilpittömällä lapsenilolla, että minä kohta häpesin kieräilemistäni hänen edessään.

Hän sanoi:

— Todellako sinä, todellako sinä? Kas sitä Deliaa, hän kertoi minulle ihan päinvastoin, että sinä olet kovasti ikävystynyt maallaoloon. Johan minä ajattelin . . . Lassi rakas, älä ole minulle suutuksissasi, minä en todellakaan ole ollenkaan muuttanut entisestä, ja kaikki tuo Pariisista ja tämä kasvojen maali . . . ah, jos sinä vain uskoisit!

Hänen äänessään, hänen lähestymisessään oli jotakin sisaren tosi rakkautta, jota oli mahdoton epäillä ja mahdotonta myöskin kohdella muuten kuin toden puhumisella.

— Martta — minä sanoin hänelle — äsken en puhunut totta, kun kysyit, mitä pidän maalla olostani. En ollenkaan pidä, ja aion muuttaa kaupunkiin — sitä varten olen tullutkin.

— Vai niin — sanoi hän aivan kuin olisi jossakin asiassa syvästi pettynyt — vain niin, että Delia sittenkin oli oikeassa . . . Saanko siis sovittaa äskeiset sanasi porvarillisuudesta omaan itseesi?

— Mutta rakas Martta, ethän ole milloinkaan elänyt maalla, et tiedä, mitä se on.

— En. Mutta olen lukenut kuvauksia ja kuulut kerrottavan, ja minusta sen pitäisi olla kylläkin hauskaa . . . Vuoria . . . saa käydä metsässä, missä vain tahtoo . . . Mutta olkoon . . . Olkoon siis niin.

Martan mielipaha näytti yhtä vilpittömältä kuin hänen äskeinen ilostumisensakin. Hän hidastutti askeliaan, ja kaikki kävelemisen halu tuntui laimenevan. Hän jopa pysähtyi ja kääntyi katsomaan äskeisen auton suuntaan, ikäänkuin olisi katunut sen jättäneensä.

Mutta näin en minä toki voinut päästää sitä olentoa menemään, johon olin ollut niin kiintynyt vain muutamia vuosia sitten ja joka nyt oli edessäni häikäisevän kauniina maailmannaisena.

Tahdoin ainakin puhdistautua siitä kevytmielisestä ristiriitaisuudesta, jossa olin itseni hänelle esittänyt. Rupesin totuudenmukaisesti selittelemään, miksi maalaisolot eivät minua miellyttäneet, puhuin siitä henkisestä pysähtymisestä, jonka olin itsessäni huomannut, haluttomuudesta toimintaan, jopa laiskuudestani.

Hän kuunteli minua aivan välinpitämättömänä, sillä aikaa kuin kaupunkilaisnaisen tyyli,

eleet, osanottoa teeskentelevät hymähdykset pääsivät jälleen valloilleen äskeisen sisar-antaumuksen sijaan.

Minä jo pelkäsin hänen menevän minulta kokonaan hukkaan ja koetin tavoitella puheissani milloin iloista leikkisyyttä milloin äärimmäisintä todenmukaisuutta, jonka tiesin Marttaa ennen aina miellyttäneen minussa. Myöskin tiesin hänen pitävän avomielisyydestä, enkä siis ollut myöhäinen siinäkään suhteessa.

Aloin leikkipuheilla höystäen kuvailla hänelle maalaisia naimiskauppojani. Kerroin miten akat suunnittelevat tulevaisuuttani, kuinka tarkkaan he tutkivat jokaisen talontyttären mahdollisuuksia, ja kuinka lähellä minä kerran olin langeta viekkaasti viritettyyn ansaan, jolloin kohtaloni olisi ollut ratkaistu ja talooni olisi vaeltanut rikas, lihava leski.

Martta jo naurahteli ja jää alkoi jälleen sulaa.

Nyt minä siirryin taas asian totiselle puolelle.

— Pane käsi sydämelle, Martta, ja sano, luuletko, että minä tämän lesken miehenä milloinkaan voisin sopeutua oloihin ja ikuisiksi hautautua maalle?

Ja nyt seurasi minun elämäni suurin yllätys.

Kuin viaton lapsi lähestyi Martta taas minua ja sanoi vilpittömimmällä lapsen sävyllä:

— No, mutta ottaisit sitten *minut* sinne maalle luoksesi!

Minä käännyin kokonaan häneen päin ja pysähdyin. Varmaankin oli suuni auki tai ilmaisivat kasvoni muuten suurta ällistystä, sillä Martta katsoi tarpeelliseksi ryhtyä selityksiin.

— Olihan aika — sanoi hän seisten edessäni — jolloin sinä . . . jolloin me pidimme toisistamme, ja äskenkin, kun tapasimme, näin selvästi, että tunteesi ovat ennallaan. Ovathan, rakas Lassi?

— Siitä ajasta on kuitenkin ehtinyt sulaa monen talven lumet — sanoin minä, tuntien, etten oikeastaan sanonut mitään.

— Olisinko siis erehtynyt. Ovatko tunteesi todella muuttuneet?

Nyt minä aloin vähän kiihoittua ja todella ryhdyin keskusteluun, melkeinpä liiankin tarkokkaasti. Minä sanoin:

— Minun mielestäni tässä olisi etupäässä päästävä selville *sinun* tunteistasi.

Martta katsahti pelokkaasti minuun ja kohta painoi silmänsä maahan.

— Vakuutan, että ne eivät ole muuttuneet — hän sanoi yhä katsoen alas.

Aivan kuin asianajaja, joka hakee solmiakseen uhrinsa tämän omiin sanoihin, minä, heitellen kädessäni avainta ikäänkuin sen painoa punnitakseni, sanoin hyvin uskovani, etteivät hänen tunteensa todellakaan olleet missään suhteessa muuttuneet entisestä. Mutta — ja minä venyttelin ja viivyttelin tahallani — pitäisi ensin tietää mimmoiset sinun »entiset» tunteesi olivat.

Martta katsoi nyt ylös, ja kyynel särmöitti hänen silmänsä loisteen.

— Lassi, sinä tiedät hyvin, että minä koulunpenkiltä asti olen pitänyt sinusta enemmän kuin kenestäkään. Tarvitsiko minun sitä sanoa!

Minun huuleni vavahtelivat, ja luultavasti olin aivan kalpea, kun vastasin:

— »Enemmän kuin kenestäkään» paitsi siitä, jonka kanssa seurustelit ja soutelit . . .

— Ketä tarkoitat?

— Sitä, jonka kanssa yhä vieläkin näyt voivan »toista vuorokautta» remuta.

Tämän minä sanoin vaivoin hillityssä kiihtymyksessä ja voimatta katsoa häneen. Kun sitten katsahdin sanojeni tekemään vaikutukseen, näin

Martan kasvoissa katkeran toivottomuuden vä-
rähtelyn.

— Vai niin, vai niin — sanoi hän pitkään.

— Vai on Delia jo sinullekin kertonut . . .

— On.

Martan kasvot saivat vieläkin masentuneem-
man sävyn.

Hän sanoi koleaan hitaasti:

— Siinä tapauksessa voit saada lisäksi tietää,
mitä Delia ei tiedä. Sinä samana yönä Tauler
otti minut . . .

Minä seisoin vähän aikaa kuin halvauksen
lyömänä. Pääni tyhjени, ja minä olin kaatua.

— Väkisinkö? — kysyin vasta pitkän ajan
perästä, kun jälleen osasin puhua.

— Ah, Lassi — sanoi Martta kysymystäni
poistyöntävällä kädenliikkeellä — ilman fyysil-
listä väkivaltaa voi ottaa toisen vastoin hänen
tahtoansa, ja paljon täydellisemmin kuin »väki-
sin». Sen yön jälkeen en ole ikinä päässyt hänen
kynsistänsä.

Tätä sanoessaan Martta kääntyi ja rupesi
hitaasti kulkemaan kaupungille päin, jättäen
minut seisomaan.

Kuljettuaan parikymmentä metriä minusta

oli hän jo taas se Martta, joka äsken pää pystyssä oli rientänyt minua tervehtimään.

Omituista, että häntä katsellessani — ja näin perin järkyttävällä hetkellä — en voinut olla ajattelematta: »Kas kuinka minulla vähäpätöisellä voi sentään olla komeita naistuttavuuksia! Ei kukaan voi aavistaa, kuinka syvältä olen kouraissut tuon komean olennon elämään.»

Puolustukseksi sanon kuitenkin, että tämä matala ajatus vain hetkeksi vilahti minussa.

Minä rupesin nopeasti kulkemaan hänen jäljessään, saavuttaakseni hänet. Mutta hän pysäytti vuokra-auton ja nousi siihen ennenkuin sain itseni huomatuksi.

Hän ajoi — omituista kyllä — ei pikkutulliin päin Tauleriansa tavoittamaan, vaan kaupunkiin.

Minä menin Delian luo, joka toimi opettajattarena erään tyttökoulun aliluokilla, ja kerroin hänelle koko kohtauksen, kysyen, mitä hän arveli Martan tarjoutumisesta maalle vaimokseni.

Meidän täytyi molempien nauraa tätä kummallista »maalle vaimokseni», kun ajattelimme sen yhteydessä Marttaa talonemäntänä. Mutta sisässäni tunsin kesken nauruamme, että minun tuli Marttaa sääli ja että olin pilkannut jotakin pyhää hänessä.

Delia mietti asiaa kauan. Hän ei osannut mitään varmaa *yhtä* sanoa, vaan toi esiin oletuksia, jotka olivat peräti vastakohtaisia toisilleen, ja kuitenkin kaikki hyvinkin perusteltuja.

Ihan ensimmäiseksi hän sanoi:

— Tiedätkö mitä? — Minä luulen, että hän hakee omaa pelastustansa.

Minä otin asian syvän veden asiaksi. Ja ehkä Deliakin niin oli ensin tietämättään tehnyt. Sanoin:

— Hänen parempi minänsä, tarkoitat?

Silloin Delia tuli syvistä vesistä ihan pinnalle. Varmaan olivat pohjaväylät hänelle liian tuntemattomat ja pimeät. Opettajan kärkkäällä valmiudella, joka on tottunut esittämään oppilaille vain selviä, kypsiksi märehdittyjä asioita, hän sanoi oikaisevasti:

— Ei, ei, minä tarkoitan, että hän tahtoo pelastaa maineensa rippeet.

Ja jonkin ajan kuluttua:

— Sillä täytyyhän sanoa, ettei hänen maineensa ole viime aikoina ollut ensiluokkainen.

Ja vielä jonkin ajan kuluttua:

— Hänestä on ruvettu paljon puhumaan seuroissa.

Minä en vain yhtynyt enkä kysellyt. Delia jatkoi:

— Toiset sanovat — tosin vain herrat — että hän on maailman siveellisin nainen. Mutta on niitäkin, jotka pudistavat päätänsä ja merkittävästi vaikenevat. Tietävät ehkä enemmän kuin muut. Ehkäpä omasta kokemuksestaan. Tai joltakulta toveriltaan, Taulerilta itseltään... mistä minä tiedän...

Hän alkoi porista kuin aukipäästetty pato. Omituista, kuinka naiset, niin miellyttävät

kuin Deliakin, muuttuvat vastenmielisen säpiseviksi ja kähiseviksi, kun vain on puhe herrain ihailemasta naisesta, jolla on huono maine. Häneltä oikein sylkipisaroita lenteli suusta, ja minä huomasin ensi kerran hänen sammaltavan nopeasti puhuessaan. Tai ehkä sekin oli seurauksia hänen opettajakiihkostaan saada mielihiteensä upotetuksi minuun juuri semmoisena, kuin se oli hänessä, ja niin lyhyessä ajassa kuin suinkin.

Minä sanoin, että jos tässä todella oli kysymys vain maineen parantamisesta, niin on käsittämätöntä, miksi Martta, joka välittää maineestaan niin vähän, että julkisesti keskellä päivää ja »toista vuorokautta» remuavien seurassa ajelee ravintoloihin — yht'äkkiä minut huomattuaan jättää seuransa ja juoksee minun luokseni — mainettansa parantamaan.

Delian ylähuuli kohosi vähän pilkalliseen hymyyn.

— No kai hän sitten tahtoi saada sinut mukaan viftille.

Minä vakuutin, että Martta oli itse toimittanut auton tiehensä.

— Ehkä hän — sanoi Delia — piti parempana vietellä sinua kahden kesken. Et kai sinä tosis-

sasi voi luulla, että Martan laatuinen nainen voisi haluta maatalon emännäksi.

Sitä minä en todellakaan voinut luulla, ja Delian näin sanottua en luullut enää ollenkaan.

Mieleni kävi kovin apeaksi. Kaikki tuo, minkä olin ehtinyt jo rakentaa kuvitellessani jotakin syvempää Martan käytöksen vaikuttimeksi, oli mennyt sekaisin.

Ja vasta Delian luota tultuani, kadulla, minut valtasi uudelleen sama syvä myötätunto, sääli, rakkaus, jota olin tuntenut Marttaa kohtaan hänen lausueksaan nuo armottomat, suurimman ihmiselle mahdollisen tunnustuksen sanat: »Sen jälkeen en ole ikinä päässyt hänen kynsistänsä.»

Koska hän näin oli sanonut, merkitsihän se juuri, että hän *halusi* päästä Taulerista. Sittenkin siis »parempi minä!» Ja minä raukkamainen olento, kun olin antanut Martan mennä luotani! Kaunis rakastaja, joka sysää rakastetun luotansa juuri silloin, kun tämä tulee hänen luoksensa sielu avonaisena, sydän hakien sydäntä!

Kun minä nyt muistin katsoneeni hänen jälkeensä ja vain ylpeilleeni, että olin nähnyt noin kauniin kaupunkilaisnaisen edessäni tunnustuksiin nöyrytyneenä, löi minut sellainen häpeä, että olisin vaikka purrut sormeni poikki tai lyönyt

itseäni ohimoihin ja silmiin, kunnes olisin kaatunut.

Minun täytyi tavata Martta uudelleen hinnalla millä hyvänsä, ja heti, heti!

En tiennyt hänen asuntoansa. Hän varmaan asui vanhempiensa luona, mutta nämä olivat tietenkin muuttaneet, sillä he muuttivat joka vuosi, sen tiesin jo kouluajoilta. — Delian luoksymään en tahtonut palata, sillä hän oli käynyt minulle sietämättömän vastenmieliseksi näppärine suukopuineen ja opettajatar-eleineen.

Joten kävi niin, että minä en kokonaiseen viikkoon tavannut Marttaa, vaikka muutaman päivän perästä olinkin saanut hänen osoitteensa selvän.

Tämä selvänsaaminen tapahtui näin:

Kuljin Pohjois-Esplanaadilla, nähdäkseni yhäkö Helsinki oli entisensä, jolloin kolmen aikaan päivällä paitsi virkamiehistö kaikki muutkin keikarit tahtoivat näyttäytyä muodin ja ajan tasolla olevaksi hienostoksi.

Minua vastaan tuli silloin kaksi herraa, joista toinen oli Tauler, ja minä päätin mennä ohitse häntä huomaamatta, johon minulla oli oikeus, koska emme olleet toisillemme muodollisesti esiteltyjä.

Lähestyessämme näin Taulerin eroavan kump-panistaan ja niska jäykkänä harkitun kohteliaasti nostavan minulle hattua sanoen: anteeksi! Pitäen hattua vähän matkaa päästä hän hiukan kumartuneena seisahtui eteeni.

Minä kohautin veltoa maalaista lakkiani ja pysähdyin.

Tauler kysyi, oliko hänellä kunnia puhutella herra sitä ja sitä. Saatuaan vastauksen, yhä pane-matta hattua päähänsä ja saman jäykän puoli-kumarruksen säilyttäen hän ilmoitti rohkene-vansa tiedustaa osoitettani. Kun minä hämmäs-tyneenä peräännyin puoli askelta, lisäsi hän seli-tyksen, jonka mukaan Martta oli antanut tämän hänen tehtäväkseen, jos hän suinkin sattumalta näkisi minut.

Minussakin oli kopeutta.

Minä pyysin puolestani Martan osoitetta, jotta itse voisin toimittaa halutun ilmoituksen.

Tauler täytti pyyntöni.

Sen tehtyään hän hattu yhä koholla ja asen-toaan muuttamatta vain nytkäytyi tuuman ver-ran syvempään kumarrukseen ja näin kulki jäykkänä ohitseni, huulillaan tuskin tuntuva ivan hymy.

Yht'äkkiä minä käsitin, miksi tuo mies oli ja saattoi todella tuntea olevansa naisen valtias.

Vaikka eläisin tuhat vuotta, en unohtaisi tätä tervehdystä. En myös unohtaisi tätä oman leppymättömän vihani syntymähetkeä.

Martan elämän raiskaaja! Minun morsiameni häpäisijä!

Jäytävä viha alkoi nostattaa mielessäni kuvia, miten parhaiten tuhoaisin tuon miehen. Minä olin jonakin pimeänä iltana vahdittuani nurkan takana pistävinäni puukon syvälle hänen rintaansa. Mies kaatuu ja jää makaamaan. Minä hiivin asuntooni ja tunnen sanomatonta autuutta koston suorittuani. Seuraavana päivänä on lehdissä tiedotus kaameasta salamurhasta. — Minun täytyy syvimmissäni myöntää, että teossani on jotakin alhaista. Näin en saa menettellä.

Oikeuteenko minä hänet siis haastan? Sitä en voi tehdä, koska en ole laillinen kantaja, ja antaa ilmi en voi, koska silloin häpäisisin sen, jota aion puolustaa.

Ei, puukko on sittenkin ainoa keino tämänluontoisessa asiassa. Mutta vain vähän toisella tavalla on meneteltävä. On katsottava, että hänelläkin on puukko kädessään, jottei iske ase-

tonta. Sadat ja tuhannet kansanpojat ratkaisevat näin puukoilla tyttöasiansa, joita ei sovi tuomioistuimen julkisuuteen saattaa. Heitä sanotaan puukkojunnkareiksi ja huligaaneiksi, ja niin minuakin sanottaisiin. Mutta eikö ymmärretä, että on asioita tämän taivaan alla, joita ei voi jättää sikseen eikä myöskään jättää oikeuden käsiin!

Tässä minun erikoisasiassani oli paha vain se, että Tauler, hieno herra kun oli, tuskin on koskaan puukkoa kädessään pidellyt, ja olisi siis epäkunniallista pistää hänet kuoliaaksi aseella, jolla hän ei osaisi itseänsä puolustaa, vaikka se olisi-kin hänen kädessään. Minun on annettava hänelle semmoinen ase, jota hänkin on tottunut käyttämään, tai valitkoon itse, mitä asetta tahtoo käyttää. Kaikki tapahtukoon päivän kirkkoudessa, ja tuokoon hän ystävänsä ja minä ystäväni katsomaan, että kaikki on reilua peliä.

Näin pitkälle ajateltuani tätä asiaa huomasin hämmästyen, että tuohan ei ollut mitään muuta kuin tavallista romaaneissa kerrottua kaksintaistelua, ja minä ensin kilpistyin pois ajatuksesta kuin jostakin täysin mahdottomasta. Suomessa kaksintaistelua! Voiko ajatella mitään tavattomampaa!

Ah, miksi ihmiset ovat kieltäneet kaksintaistelun! Luulevatko he todellakin voivansa tuomioistuimen kautta jakaa oikeutta näin arkaluontoisissa asioissa, punnita vaikuttimia, joita asianomaiset itsekään eivät voi sanoihin pukea, vaan ainoastaan vaistoin tuntea. Ja voivatko he ratkaista häväistysasiassa, vetämättä ensin kaikki julkisuuteen, sanomalehtien palstoille, yleisön hampaisiin, siis ensin itse häpäisemällä. Vai voiko kukaan sanoa, että minä voin saada oikeutta raiskaajaa vastaan, kymmenkertaisesti häpäisemättä raiskattua!

Oikeastaan on kaksintaistelun mahdottomuus sivistyneiden kesken vain siinä, että se on Suomessa jotakin kuulumatonta, tavatonta. Siihen ei saisi vastustajaansa suostumaan.

Hyvä on, ajattelin, ellei suostu, silloinhan voin hyvällä omallatunnolla tehdä omankäden oikeutta ja vaikkapa ampua hänet.

Tämän asian aion ottaa vastaisuudessa tarkemmin miettiäkseni. Nyt oli edessäni muuta tehtävää. Minun piti löytää Martta ja saada välini hänen kanssaan selviksi.

Vierailulle menoa asessorin luo en pitänyt soveliaana.

Vaanin useana päivänä heidän katuovensa

seutuvilla, toivoen näkeväni Martan lähtevän tai tulevan. Mutta ovet pysyivät aina yhtä kolkosti suljettuina. Niissä ei kulkenut ketään. Ne olivat kuin hyljätyn talon ovet.

Vihdoin päätin kirjeellisesti ilmaista Martalle osoitteeni.

Asuin silloin vielä hotellissa, laiskasti haeskel- len itselleni vakinaista kortteeria.

6.

Kirjeeseeni tahdoin samalla panna muutakin kuin vain osoitteeni ilmoituksen, toisin sanoen en pannut mitään ilmoitusta. Tahdoin vapauttaa Martan siitä tunnosta, että hän oli ensimmäisenä minua hakenut enkä minä häntä. Kirjoitin ikäänkuin omasta aloitteestani.

Koska tämä kirjeeni sittemmin löytyi Martan paperien joukosta, voin sen tähän jäljentää semmoisenaan.

Martta,

minun on näinä päivinä ollut kovin vaikea olla, en voi unohtaa, että hyvästelemättä ja saattamatta annoin sinun yksin jatkaa matkaa kaupunkiin. Luotan sinuun, että luet tämän käytökseni tavalliseksi kömpelyydeksi, joka on aina ollut suuri vikani kaikissa kohteliaisuusasioissa. Itse olen saanut siitä kärsiä tällä kertaa enemmän kuin sinä, sillä minulta jäi sanomatta sinulle pääasia, nimittäin että tunteeni eivät ole ainoastaan

entisellään, vaan palavammat kuin koskaan. Ja nyt sanon vielä enemmän, että rakkauteni on viime viikon ajalla, jolloin sain turhaan hakea sinua tätä sanoakseni, kasvanut sietämättömäksi tuskaksi sen epävarmuuden vuoksi, joka minussa on syntynyt epäillessäni sinun tunteittesi kestävyyttä.

Sinä käännyit ja läksit minun luotani niinkuin olisit ikuisiksi minut jättänyt. Näytti kuin minä olisin äkkiä tullut sinulle tarpeettomaksi, kun salaisuus oli kerran tullut ilmi. Pitääkö minun siis ajatella, että sinä pidät mahdollisena yhtyä minun kanssani vain salaamalla suhdettasi T:iin? Tai, niinkuin Delia luulee, että sinä vain tahdot »pelastaa maineesi»? Sydäntäni kirvelee, kun minun täytyy mainita tällöisiä olettamuksia, mutta selväksi tahtoisin saada kaiken. Sillä jos niin on, kuin Delia sanoo, niin sehän osoittaisi sinun tunteesi minua kohtaan hyvin heikoiksi, jos niitä ollenkaan on. Jos taas ajattelen sinun jättäneen minut senvuoksi, ettet luullut minun voivan rakastaa sinua tunnustuksesi jälkeen, niin pidät *minun* tunteitani arvottoman heikkoina.

Kuinka saatatkaan ajatella, että se, joka sinua rakastaa, voisi hylätä sinut semmoisena hetkenä, jona sinä avaat hänelle sydämesi ja teet kaikkein

vaikeimman tunnustuksen, mitä elämässä suinkin voi tehdä, sanomalla »en ikinä voi päästä hänen kynsistänsä!»! Ei, Martta. Vain avautunut sydän voi koskettaa toiseen sydämeen. Juuri tuon tunnustuksesi jälkeen on minun rakkaudesani sinua kohtaan jotakin ikuisiksi yhteenkasvettunutta, jota ei mikään, ei mikään voi tehdä olemattomaksi, et edes sinä itse.

Vanhempieni ja erittäinkin äitini syvästä uskonnollisuudesta on minuun periytynyt pieni pohjasakka, joka ei anna minun ajatella elämässä mitään sattumaksi. Olen tavallisesti aivan tiedoton tästä omasta uskostani, se on ikäänkuin luuta minun luustani ja verta minun verestäni. Ainoastaan milloin ihmiset — niinkuin sinäkin, Martta, kerran Titanicista puhuessamme, jos muistat — väittävät jotakin tapausta sattumaksi, huomaan minä puolestani, kuinka lujasti uskon siihen, että kaikki tapahtuu korkeammasta johdosta. Yhtä lujasti uskon myöskin siihen, että meidän kohtaamisemme Töölön tiellä ei ollut mikään sattuma, vaan ihme, jommoisia elämä on täynnä: korkeamman johdon tuote. Se on kyllä käsittämätöntä, mutta pitääkin olla, sillä muutoin menisi usko sirpaleiksi, sen juuri on tunnossa. Minun suuri rakkauteni sinuun on myös-

kin tunnossa, eikä kaipaa ollakseen tai ei-ollakseen mitään järkeilyä.

Nyt sinä varmaan taas pahoittelet, että minä tapani mukaan olen langennut filosofoimaan. Mutta minun olisi suullisesti neuvoteltava sinun kanssasi aivan käytännöllisistä asioista, joita en voi uskoa kirjeeseen.

Rakas Martta, jos sinulla on vielä vähänkin tunteita minua kohtaan, älä kiellä minulta tapaa- mista, vaan tule Tähtitorninvuorelle yli- huomenna hämärtäessä; minä pidän sinua sil- mällä Kasarmin- ja Bernhardinkatujen kulmassa. Ellei tämä voi käydä päinsä, kirjoita minulle siitä Karelia-hotelliin.

Määräpäivänä, torstaina iltapuolella, ennenkuin aurinko oli vielä laskenutkaan, minä jo kiertelin Tähtitorninvuorta, malttamattomana odotellen päivän hämärtymistä.

Helsinki eli jokapäiväistä elämäänsä. Satamarannasta päin kuului raitiovaunujen jyryä ja soitte-
teluja, autojen kiljahduksia, laivojen vihellyksiä, kasarmista päin torvisoittimien harjoittelua, aivankuin ei mitään sen ihmeellisempää olisi tapahtumassa kuin tavallinen päivän iltaankallistuminen. Nousin myös katsomaan suurta merenulappaa: kaikkialla samaa leppoisaa tavallisuutta; tuolla valkoinen höyrylaiva tupruttelee mustaa savuansa ja kultaiset auringot kimmeltävät sen vaahdoissa. Jokunen vuorella aikaansa viettänyt, ehkä vastakihlautunut pariskunta, tekee jo lähtöä alas. He rupattelevat, nauravat ja kuhertavat, kaukana, kaukana elämän tragediaista, iloista, onnellista tulevaisuuttansa haaveillen . . .

Vihdoin punainen kuukin oli kohonnut Katajanokan takaa itäiselle taivaalle, kumottaen omalla puolellaan punaisena mastojen takaa, vaikka aurinko vielä hallitsi Suomenlinnaa ja lännen saaria.

Niin kauan minä kiertelin sinne tänne, että kun tunnelmistani havahduin oli aurinko todella laskenut ja ilta alkanut hämärtyä.

Kiirehdin niin nopeasti kuin voin kävellä rannan puolelta vuorta kaupungin puolelle. Pelko, että Martta jo odottaisi määräpaikassa, sai minut kuumaksi.

Kun tulin Tähtitornin kivikadulle, josta näkyy pitkin pituuttaan koko Kasarminkatu, näin kaukaa auton pysähtyvän Kasarmintorin kulmaan. Autosta nousi herra ja nainen. He kättelivät toisiansa. Sitten herra meni takaisin autoon ja ajoi pois. Mutta nainen alkoi nopein askelin tulla Bernhardinkadulle päin.

Se oli Martta.

Kun hän näki minut, huomasi selvästi ilahtumisen hänen kasvoissaan.

— Oletko jo kauan odottanut? — hän kysyi ojentaen iloisesti kätensä minulle.

— Juuri tulin tähän.

— Ja minä kun pelkäsin, että sinä jo odotat, otin auton ja melkein juoksin . . .

— Minäkin pelkäsin ja olen kävellyt itseni kuumaksi.

Varmasti meillä oli kummallakin suuri halu käydä käsi kädessä, hän kun oli niin hengästynyt ja minä kun olisin niin mielelläni tukenut häntä alkaessamme nousta ylämäkeen.

Me puhelimme kauan vilkkaasti ja iloisesti kaikenlaisista pikkuseikoista, hetkeksikään keskeyttämättä. Varmaan tunsimme molemmat, että pieninkin keskeytys pakottaisi meidät siirtymään niihin synkkiin asioihin, joita varten olimme tänne tulleet. Molemmat nautimme, leikimme onnellisia. Ja minun ehdottomasti muistui mieleeni äskeinen pariskunta, joka oli pysähtynyt keskustelemaan, mitä he illalliseksi paistaisivat, tuoreita silakoitako vai mustaa leipää löysien munien kera. Ah, miksi ei onneamme voi jatkaa näin, päivä päivältä vain pikkuasioista puhellen. Menisimme valkoiseen laivaan, jonka kupeissa auringot kimmeltävät, häviäisimme vieraille maille, rinnassa aina vain sama unoh-tamisen onni, Martta ja minä, Martta ja minä . . .

Lähestyessämme erästä käytäväpenkkiä, joka

oli ylhäällä vuorella, sanoi Martta odottamatta ja ollenkaan vastaamatta minun puheisiini:

— On todellakin vähän ihmeellistä siinä tapauksessa, josta sinä puhut kirj . . . Ah, enhän ole vielä kiittänytkään sinua . . .

Nyt meni väliverho onnemme ylitse. Me kai molemmat tunsimme väsähtymystä, koska istuuduimme kuin sopimuksesta penkille.

Se penkki oli vierasmaalaisen lehtipuun tuuheassa varjossa.

Se on se penkki ylhäällä, josta näkyy »Haaksirikkoiset».

Martta jatkoi:

— Jospa aavistaisit, kuinka paljon rakas kirjeesi on minua lohduttanut!

Minä: Mutta mitä sanoitkaan siitä tapauksesta . . .

Martta: Niin, Lassi, eikö olekin ihmeellistä! Olimme viettäneet hurjan yön, ajoimme jatkaamaan. En tahdo pitemmältä kertoa omasta mielentilastani, sen vain sanon . . .

Tässä Martta pysähtyi, tietämättä kuinka jatkaa.

Minä: Mitä »vain sanot» —?

Martta: Sitä vain sanon, että se yö oli kuin elämäni viimeinen.

Minä: Miten viimeinen? Aijoitko lopettaa itsesi?

Martta: Ei, ihan toisessa merkityksessä. Viimeinen ponnistuksissani päästä hänestä irti. Olin päästänyt kaikki valloillensa, tahdoin olla juovuksissa koko loppuikäni.

Minä: Onhan sekin itsemurhaa.

Martta: On. Todella se on varmin ja kamalin itsemurha, minkä ihminen voi tehdä. Mutta se oli minulla päätetty asia. Kaikki . . . melu autossa, hurraamisemme . . . vaatteitteni ja liinonjeni liehuminen hurjassa vastatuulella . . . kaikki oli kuin viimeistä ajoa helvettiin. Silloin näen sinut . . . Sano, eikö se ole ihmeellistä!

Minä: On vielä ihmeellisempää, että sinä tulit luokseni.

Martta: Ja olisin heittäytynyt autosta, elleivät he olisi pysäyttäneet sitä . . . Mutta sano, eikö se ole ihme, että minä juuri . . . juuri *sillä* hetkellä näin sinut? . . .

Minä mumisin jotakin epämääräistä myönnytykseksi.

Martta: Ah, sinä et ehkä itsekään voi sitä niin ymmärtää, ja kuitenkin minä vasta sinun kirjeestäsi tulin ajatelleeksi että se todella oli ihme.

Minä: Kirjeessäni tarkoitin vain sitä ihmettä, joka oli *minulle* tapahtunut.

Martta (silmät suurina): Mikä se oli?

Minä: Se oli, että olin juuri kääntymäisilläni sille kadulle, jossa Delia asuu, mennäkseni hänen luokseen. Silloin sinä pysäytit auton ja tulit minun luokseni.

Martta (vielä enemmän kummastuneena): Mikä siinä on ihmettä?

Minä: Olin menossa Delian luo kysymään, tahtoisiko hän tulla vaimokseni ja muuttaa maalle.

Martta kävi tuskaisesti molemmin käsin kiinni sydänalaansa, eikä saanut sanotuksi muuta kuin kaksi kertaa:

— Lassi! — Lassi!

Minä: Kerroinhan sinulle, kuinka ne ahdistelevat minua siellä maalla. Delia näytti minusta ainoalta mahdolliselta. Sinusta, jota rakastin, olin jo maalle kuullut.

Martta: Mitä kuullut?

Minä: Tiedustelin sinusta Delialta. Hän kirjoitti, että sinä elät toisen kanssa. Ihme on siinä, että sinä tulit ennenkuin olin kääntynyt Museonkadulle, ja pelastit minut.

Martta: Minä tarkoitin vain, että sinä, jos

vielä voit olla entisessä ystävyudessa, ottaisit minut luoksesi maalle — emännöitsijäksi tai jotenkin sillä tavalla. Mutta sekin taisi olla kovin lapsellista puhetta, sillä enhän minä ymmärrä mitään talousasioista, en yhtään mitään. Sanoin vain, kun tahdoin pysyä sinussa kiinni enkä tien-nyt mitään muuta sanoa.

Martta taisteli kyyneliänsä vastaan. Sitten sanoi:

— Mutta Delian tavalla tulla sinun vaimoksesi — se ei voi koskaan tapahtua meidän välillä. Ja kuitenkin: olla aina sinun kanssasi on minun ainoa pelastukseni.

Minä: Miksi ei voi, Martta? Sitä, vain sitä ainoata minä puolestani toivon. Ja se *on* tapahtuva!

Martta: Nyt minä paljastan sinulle koko elämäni.

Minä: Sano mitä tahansa, minä rakastan sinua sitä enemmän. Se *on* tapahtuva!

Martta: Älä vanno valaa, jonka kumminkin tulet rikkomaan.

Minä: Oletko ehkä jo naimisissa hänen kanssaan, tai oletko luvannut mennä?

Martta: En. Minä vihaan häntä. Sitäpaitsi hän itse taitaa olla naimisissa.

Minä: Kenen kanssa?

Martta: Ah, se on hämäreä juttu. En tiedä, kenen kanssa. Tytön isä taisi nostaa oikeusjutun. Tauler oli vietelty lupauksilla. Oikeus tuomitsi hänet aviomieheksi, ja tyttö on tyytynyt eikä tahdo erota. — Mutta tämä ei kuulu ollenkaan siihen, mitä aion kertoa. Minä en ole mikään pappilan neiti, joka pitäisin itseäni häväistynä elinajaksi sellaisen yöllisen tapauksen jälkeen, josta Delia on sinulle kertonut . . . Ei, Lassi, ei Lassi, ei Lassi . . .

Näin toistellen nimeäni Martta vaipui ajatuksiinsa, enkä minä hennonut häntä kysymyksillä häiritä.

Ajatuksistaan herättyään hän katseli ympärilleen, niinkuin ei olisi kotvaan tiennyt, missä oli. Sitten hän näki minut, nykyisti itselleen ajan ja paikan, ja kysyi, mitä hän olikaan viimeksi sanonut.

Minä: Ettet sinä ole mikään pappilan neiti . . .

Martta: Niin, niin, en olekaan . . . Kunpa ei omallatunnollani olisikaan muuta kuin se yksi yöllinen tapaus! Ah, Lassi, minä olen päättänyt sanoa sinulle kaiken, silläkin uhalla, että inhoten käännyt minusta . . .

Minä: Sano.

Martta: Sen ensimmäisen yön jälkeen, jona hän väkisin otti minut, syntyi minussa ennen olematon hirveä intohimo . . . Niin syvästi kuin minä häntä halveksinkin tuon tekonsa jälkeen, huomasin kauhukseni, että minä odotin häntä ja tahdoin hänen uudistavan saman tekonsa. Ei tarvinnut kuin tulla yö, etenkin kuutamo, niin minut valtasi yht'aikaa sekä hirmuinen kauhu että vielä hirmuisempi intohimo. Semmoisina hetkinä, pieni kirjelappu häneltä, vähinkin risahdus puutarhasta, tuskin kuuluva merkkivihellys pimeästä — ja minä olin hänen luonansa. Oi noita raatelevia hurman ja häpeän vuorottelujal — Lassi, oletko vielä siinä? Missä on kätesi? Kas, kuinka on tullut pimeä . . .

Minä löysin hänen kätensä ja pitelin siitä.

Martta: Näin on hyvä olla, kiitos, kiitos, Lassi! Ah, jospa minun ei koskaan tarvitsisi hellittää sinun kättäsi, jospa ne olisivat kasvaneet yhteen, niinkuin välistä kaksoisilla . . .

Minä: Ne ovat kasvaneet, Martta.

Martta: Kohta hellität. — Sinä luulet nyt, että tämä kaikki vain *oli*. Ei, Lassi, se *on* yhä. Olen hänen vallassaan.

Minä yhä vain pitelin hänen kädestään.

Minuutit kuluivat. Minusta näytti, että

Martta itki. Hän ei kertaakaan koettanut vetää kättään pois minun kädestäni. Minä sanoin:

— Martta, niinkuin äsken jo sanoin sinulle, mitä enemmän sinä avaat itsesi minulle, sitä enemmän minä rakastan sinua.

Nyt hän ikäänkuin vähän säikähtäneenä veti kätensä pois. Ehkä hän tunsu, että minun palava tunnustukseni ei ollut puhdasta sisarusrakkautta. Hän sanoi hiljaa ja arasti:

— Näethän nyt itsekin, että se ei voi koskaan tapahtua meidän välillämme.

Minä: Mutta sinähän *vihaat* häntä!

Martta: Vihaan. Mutta minussa on kaksi ihmistä — suuremmassa määrässä kuin teissä muissa, päivän ihminen ja kuutamoihminen. Ja hän tietää sen. Talvisena pakkasyönäkin hän tietää, milloin minä huoneessani, uudinten takana odotan kuulevani hänen lyhyen merkkivihellyksensä alhaalta kadulta. Semmoisena hetkenä minä olen valmis mihin kataluuteen tahansa, niin, olisin valmis vaikka sinutkin pettämään . . . Ymmärräthän, ymmärrä toki minua! Oh! kuinka minä vihaan häntä! Koko sielustani, koko olemuksestani vihaan! Ja jos hänelle jokin tapaturma sattuisi, niin ettei häntä senjälkeen enää olisi, — sen suurempaa onnea en minä itsel-

leni voi ajatella. Se olisi minulle sellainen rauha, sellainen vapautuksen autuus, ettei itse taivaaskaan voisi minulle suurempaa autuutta antaa, ei tässä eikä tuossa elämässä. Olisin vapaa . . . tuskin voin sellaista tilaa enää järjelläni käsittääkään. Vapaa . . . olisi oikeus elää, hengittää . . . olisi oikeus — vastata sinun kädenpuristukseesi, ah Lassi, Lassi . . .

Näin sanoen Martta heltyi hermolliseen itkunnyyhkytykseen, äänekkääseen kuin nauru.

Minä nousin seisaalleni ja otin häntä kädestä auttaakseni häntäkin nousemaan.

Yliluonnollinen rauha oli tullut minuun.

— Ole huoletta, Martta — sanoin hänelle — olen päättänyt vaatia hänet kaksintaisteluun. Ja jos hän kieltäytyy, ammun hänet kuin koiran.

Martta ponnahti seisaalleen ja kiihkeästi kuiskasi minulle, etten puhuisi niin kovaa. Samalla hän nosti minun vasemman käteni molempien kylmien käsiensä väliin ja suudellen minun sormieni päitä jatkoi kuiskutteluun:

— Poikani, poikani, mitä sinä sanotkaan! Hän voi olla täällä pimeässä aivan lähellämme ja kuulla kaikki, mitä sinä sanot. Hän on semmoinen, hän näkee pimeässäkin . . . ja kuulee kaikki.

Näin sanoen Martta alkoi työnnellä ja vetää minua pois, kiihkeästi kuin olisi kiiruhtanut ryövärin käsistä pelastamaan suuren aarten.

Menimme nopeasti alas vuorelta. Mutta koko tästä paluumatkastamme en muista muuta kuin että me riensimme kiireesti ja olimme lähekkäin toisiamme, jotenkin niin kuin olisimme koulu-aikana rientäneet, jos olisimme yhdessä olleet jotakin pakenemassa. Puhelimme me vielä äskeisestä asiasta, en ollenkaan muista. Kaikki ajatukseni olivat suunnatut yhteen ainoaan kysymykseen: miten ja milloin minä tuhoan Taulerin.

Seuraavana päivänä, ennenkuin vielä olin Marttaa tavannut, menin kolmen aikaan jälleen esplanaadille. Olin ostanut itselleni pyöreän kovan hatun maalaislakkini sijaan ja olin minä ainakin hattukaupan peilissä näyttänyt mielestäni aika mahdolliselta esplanaadiritarilta.

Kohta näinkin Taulerin.

Hän oli saman herran seurassa kuin joitakuuta päiviä sitten.

Hänen omaa tervehdystänsä matkien minä kohautin jäykällä kädenliikkeellä hattuni ja pysäytin hänet samalla »anteeksi» sanalla kuin hänkin oli tehnyt.

— Minulla olisi vähän kahdenkeskistä — sanoin.

Vieras herra kumarsi kohteliaasti ja jatkoi kävelyään, jättäen meidät seisomaan vastakkain.

— Miten voin olla hyödyksenne? — kysyi Tauler hattu koholla.

Minä sanoin:

— Valitsemalla aseet siihen kaksintaisteluun, johon teidät vaadin.

Hän ymmärsi asian kohta.

Niinkuin kaksi koiraa, jotka joutuen vastakkain ja tuntien toisensa veriviholliseksi ensin vain pysähtyvät liikkumattomiksi ja niskakarvat koholla hampaat irvessä varovasti kiertävät toisiansa iskeytyäkseen vastustajan heikoimpaan kohtaan, niin me seisoimme silmänräpäyksen vastakkain.

Tauler painoi hattunsa röyhkeästi päähän. Hänen kasvonsa katosivat hetkeksi sakeaan sikarinsavuun. Syljeskellen terävästi suustansa tupakinmuruja ja painellen rillejä paikoilleen hän ilmeisesti tahtoi voittaa aikaa miettiäkseen vastaustansa. Sitten hän sanoi:

— Roistoja olen kyllä ennenkin kaadellut revolverillani, ja pidän siis tätä asetta sopivimpana teihinkin nähden.

Minun täytyi itsekseni pakostakin myöntää, että hänen vastauksensa oli kadehtittavan naseva. Mutta vähääkään hätkähtämättä minä jatkoin:

— Suvaitkaa siis ehdottaa, milloin ja missä voidaan asiasta lähemmin sopia.

Iva väreili Taulerin huulilla.

— Minun täytyy — sanoi hän — saada

mietintäaika ratkaistakseni, kumpi olisi tarkoituksenmukaisempaa, ilmaistako teidät poliisille vai tilaisuuden tullen nostaa teidät polvilleni ja persoonallisesti pamputella teitä.

— Milloin saan odottaa ratkaisuanne?

— Sopivana hetkenä minä itse ilmoittaudun — sanoi Tauler. Me nostimme kumpikin hatumme. Minä sanoin:

— Toivoakseni teillä on silloin ratkaistuna myöskin kysymys, kumpi on tarkoituksenmukaisempaa, taistellako kanssani vai tulla ammutuksi niinkuin koira. Odotan kolme päivää.

Nyt Taulerin suupielet vähän jäykkenivät ja kalpenivat.

Pelästyikö hän vai raivostui, en voinut päätää. Me erosimme.

Olin lukenut kyllä hyviäkin kaksintaisteluromaaneja, ja mieltäni oli aina kiinnittänyt — enemmän kuin itse taistelu — se kaamea mielentila, jossa asianomaisen täytyi olla, kun kaksintaistelu oli jo peruuttamattomasti päätetty, sekundantit määrättyt, mutta itse tilaisuutta vielä odotettiin. Täytyi olla kaameata nähdä auringonpaistetta, tai kuulla linnunlaulua, tai vastaila ihmisten huolettomiin kysymyksiin, kun oli sydänelässä tieto, että silloin ja silloin me am-

mumme toisiimme täydellä aikomuksella tap-paa.

Mutta omituista, että nyt en tuntenutkaan mitään kaameutta, vaikka sydämessäni tiesin kaiken peruuttamattomasti päätetyksi. Päin-vastoin tunsin ihanaa rauhoittumista. Nautin auringonpaisteesta ja varpusten vikinästä espla-naadin ruohikossa.

Tuntui kuin olisin odottamatta ja vaivatto-masti päässyt suureen vapautukseen mahdotto-masta, tuskastuttavasta umpikujasta, löytänyt ratkaisun ratkaisemattomalle, astunut pimeästä jälleen valoisaan elämään.

Vielä merkillisempää, että olin suorastaan jonkinlaisessa onnellisuuden tilassa, ja onnellin-erittäinkin Martan tähden.

Minä menin suoraa päätä tuttuun urheilu-kauppaan ostamaan revolveria, en siksi, että olisin aikonut kohta ampua Taulerin, vaan koska en ollut tottunut käyttämään ⁶⁷revolveria ja minun siis oli sen käyttämiseen harjoittau-duttava.

Urheilukaupan isäntä, vanha koulutoverini, ensin pani jyrkästi vastaan tätä kauppa, sillä hänellä ei ollut oikeutta myydä aseita ilman asianomaista lupaa. Mutta kuinka siinä tarinoi-

tiin, hän lopuksi keksi keinon millä täyttää pyyntöni.

Hänellä oli hallussaan vanhakuosinen, jossakin historiallisessa tapauksessa käytetty revolveri, jonka hän sanoi voivansa minulle myydä historiallisena arvoesineenä. Sellaisia revolvereja ei enää Englannissa valmisteta eikä myöskään niihin soveltuvia patruunia, joten hänellä olevan patruunavaraston loputtua oli revolverikin melkein arvoton.

Minä sanoin tahtovani ostaa koko patruunavaraston, ja sain häneltä kauppamme päätyttyä niin paljon laatikoita, että vaivalla kannoin. Kyllä nyt oli harjoittamisen varaa!

Sitten hain koko iltapäivän asuntoa itselleni, ja vihdoinkin löysinkin sopivan. Ainoa vika oli huoneen pimeys, joka minua vielä epäilytti. Minä kielsin vuokraamasta toisille huomenaamuun asti.

Vasta hämärissä pääsin menemään Mariankadulle, missä Martan vanhemmat asuivat.

Lieneekö hän odottanut minua ja ikkunasta nähnyt minun tulevan, porrasovesta hän ainakin oli ulos kadulle tulossa, kun minä siihen saavuin. Hän ei salannut suurta iloaan minut nähdessään.

Menemättä sisälle me jäimme siihen juttelemaan.

Hän sanoi odottaneensa minua koko päivän ja nyt illalla istuneensa ikkunan ääressä jo valmiiksi ulosmenoon pukeutuneena, niin varma hän oli tulostani ollut.

Lähtiessämme kävelemään sanoin vihdoinkin löytäneeni huoneen.

— Mutta kuulepa, rakas — ehätti hän siihen — minäkin olen juuri löytänyt sinulle huoneen.

— Kuinka niin?

— Katsopa, vanhempani ovat juuri aikeessa vuokrata luotansa yhden liian huoneen; se on suuri ja rauhallinen — etkö sinä aiokin lueskella

— se olisi juuri sopiva siihen, ja hyvät huonekalut . . . ehkä voisit saada ruoankin meillä . . . mitä? Sano!

Minä hain ympäri päätäni, mikä se saattoi tämän odottamattoman ehdotuksen tuntumaan ikäänkuin sopimattomalta, mutta en voinut löytää. Vihdoinkin ymmärsin, että sen täytyi tuntua semmoiselta vain »ihmisistä».

— Ovatko vanhempasi lehdissä ilmoittaneet?
— minä kysyin. Silloin minusta olisi tuntunut sopivammalta.

— Onneksi eivät ole vielä ehtineet, sinä saat sen varmaan — vakuutti Martta ilmeisesti ilah-tuen, etten minä sanonut vastaankaan.

Minä kysyin nyt, luuliko hän, että hänen vanhempansa tuntisivat minut, jos ilmaantuisin huonetta tiedustamaan sittenkun ilmoitus on ollut lehdissä. Sillä olinhan minä kouluaikana parikin kertaa ollut heidän luonaan Martan toverikutsuissa.

Martta sanoi tähän:

— Mutta rakas, minä olen heille jo puhunut asiasta, ja he tietävät, että sinä olet suuren maatilan omistaja ja nyt tahdot lukea yliopistossa. He muistivat sinut ja he odottavat sinua huomenna. Tulethan?

Minä lupasin puolinaisesti, ja tultuamme eteläsataman aukealle rupesin puhelemaan muusta. En kajonnut mihinkään niistä asioista, jotka olivat meidän kummankin sydämellä, vaan koetin ylläpitää hauskuutta antautumalla päivän yleisiin puheaineisiin, joista lehdet tiesivät. Mutta Martta palasi aina vain siihen huoneasiaan. Me kävelimme kauan ja kiertelimme kaikki Kaivopuiston rannat, istuimmepa alkavassa kuutamossa valleillakin. Martta vastaili lyhyesti ja kuunteli aina vain puolella korvalla, ja pakottaessani hänet sanomaan mielipiteensä jostakin asiasta hän puhui nopeasti, katsellen hakailevasti ympärilleen, ja pienenkin loman syntyessä keskustelumme jo taas oli huoneasiassa.

Saatettuani hänet takaisin heidän asunnolleen ja jo hyvästellessämme hän tuli totiseksi ja sanoi:

— Lassi rakas, ymmärräthän miksi minun täytyy pyytää sinulta tämmöistä uhrausta, näin mahdotonta palvelusta . . . ettei se ole suinkaan ihmisten tähden, vaan ainoastaan oman itseni . . .

— Martta! — sanoin minä ja tartuin kiihkeästi hänen käteensä — oletko voinut hetkeäkään epäillä, ettei saman katon alla asuminen olisi suurinta onnea minulle!

Martta veti kätensä pois ja sanoi hiljaa:

— Älä sano noin, Lassi; rupean pelkäämään, että teen jotakin ajattelematonta.

Niinkuin olisin hänelle pyhän valan vannonut minä sanoin totuudessa:

— Luota minuun, Martta!

— Lassi, Lassi — huudahti hän ja tarttuen minun käteeni aikoi taas suudella sormiani, niinkuin oli tehnyt Tähtitorninvuorella.

Siihen en minä enää voinut suostua, vaikka silloin ensi hämmästyksissäni en ollutkaan malttanut estää. Siinä tuntui melkein maassa ryömivän kiitollisuuden ja nöyrytyksen ilmausta, jota en ollut kelvoinen vastaanottamaan.

— Tulen huomenna — sanoin iloisesti, ja me kohosimme syvyyksistä pinnalle.

Pää samalla tavalla kallellaan kuin ensinäkemällämme Töölön tiellä hän hymyillen nyykäytteli minulle hyvästiä. Sitten hän meni sisälle katuovesta.

Martan vanhempien asumus ei ainoastaan kadunpuolelta tehnyt jollakin tavoin hylätyn tai kuolleen vaikutusta, vaan myöskin sisästäpäin nähtynä. Erittäinkin sali teki minuun tällaisen vaikutuksen. Siinä vallitsi tähän vuoden aikaan katsoen aivan oudon kolea ilma, siinä oli jotakin seisahtunutta, tuulettamatonta, ja luullakseni kattoi vanhaa kiiltopintaista mahonkipöytää hieno tomukerrostuma, vaikka sitä en voi varmasti sanoa, sillä huoneessa oli liikojen ikkunaverhojen vuoksi hämärää. Kaikki oli kuin jätettyä, hylättyä, ei missään kuulunut ääniä, ei edes seinäkellon tikutusta.

Minun muuttoni tähän asuntoon näytti kuitenkin tekevän vanhuksiin sangen elvyttävän vaikutuksen.

Kun ensimmäisen vierailuni jälkeen saavuin matkalaukkuineni ja kirjoineni vuokraamaani huoneeseen ja menin saliin isäntäväkeäni hakien, räiskyi salin uunissa valkea ja avatussa ruutu-

ikkunassa tuuli heilutteli uudinta. Minä pyyhkäisin sormellani mahonkipöytään, mitään tomua ei sormeen jäänyt.

Vanhukset tulivat saliin iloisen puheliaina ja kohta asettuivat kodikkaan tutunomaiselle kannalle minun suhteeni. Asessori ilmestyi pitkässä, tummanharmaassa, sinireunaisessa yönutussa, tosin pyydellen anteeksi, mutta oikeastaan heti alusta asettaakseen suhteet semmoisiksi, kuin minä olisin tullut taloon en ainoastaan asukkaana ja pöytävieraana, vaan kodin jäsenenä. Asessorska korosti tätä puolta asiassa melkein liiankin räikeästi, ei kuitenkaan vaatetuksella eikä tutunomaisuudella, vaan melkein hullaantuneella iloisuudellaan ja alinomaisella Martan kehumisella. Katsokaa tätä pöytäkudetta! Sen on Martta sommitellut ja omin käsin kutonut! Hän on aivan ensiluokkainen ompelija, hän osaa myös mainiosti keittää ja paistaa ja erittäinkin keksiä uusia ruokia. Mutta Martta hoi, soittaisit meille jotakin. Pidättekö soitannosta? Hauska, että pidätte. Martta soittaa meille pitkinä talvi-iltoina ja tekee elämän meille suloiseksi. Tiedättekö, me emme käy missään eikä meilläkään käy ketään, mutta soitanto korvaa kaiken, hän on etevä, hän olisi saanut antaa konsertinkin . . .

Tässä ukko ehätti väliin. — No, ei tosin mitään konserttia, mutta . . . alkoi hän sanoa.

— Kuinka ei konserttia! Etkö sinä muista, mitä Siloti sanoi, kun olimme Kajanuksen puheilla?

— Voi teitä kunnan ihmisiä! — ajattelin itsekseni — jospa aavistaisitte, miten perinpohjin minä näen läpitsenne! Jospa aavistaisitte, miten kaikki sananne kääntyvät minun mielessäni oikeinpäin ja järjestyvät lauseiksi, jotka ilmaisevat pohjimmaisen ajatuksenne kaiken peitteen alta! Voisittekohan itsekään kuulla, mitä te minulle rupertatte? Näin te sanotte: »Meidän talossamme ei käy enää ketään, vain te, nuori herra, olette tietämättömyydessänne tänne eksynyt. Katsokaa siis meidän tyttäremme, eikö hän ole ilmeinen loistokappale aikamme naisten joukossa; rakastukaa häneen, kosikaa häntä ja viekää luoksenne sinne maalle; hän ompelee mainiosti, katsokaa itse, hän keittää ja paistaa, hän keksii teille uusia ruokalajeja, joiden vertaisia ette ole vielä koskaan maistanut. Tehkää se niin pian kuin mahdollista, ennenkuin joku ehtii kuiskata korvaanne niitä juoruja, jotka ovat turmelleet tyttäremme maineen ja tuhonneet meidän kotimme!»

Martan huone oli eteisestä oikealle. Minun huoneeni ovi oli hänen oveansa vastapäätä, eteisestä vasemmalle.

Tunnustaakseni olin onnellinen, että näin aivan odottamattani olin joutunut saman katon alle Martan kanssa. Nukkua illalla tietäen, että hän nukkuu ihan tuossa vastapäätä, oli suloista. Olin kuin johonkin satamaan päässyt, sanomaton rauha tuli minun osakseni. Tunsin, että meidän yhdessäolomme oli alkanut, eikä tämä olo enää milloinkaan voi eroon viedä, se ei voi tästä enää muuttua.

Ja luullakseni Martta tunsu juuri samaa. Aina-kin hän sanoi aamulla, ensimmäisen yön jälkeen: Lassi, tästä lähin sinä asut aina meillä, niinhän?

— Tietysti asun.

Suuresti iloitsin, että hän oli näin ilmaissut tunteneensa juuri samaa kuin minäkin.

Mitä useampia päiviä kului, sitä enemmän me olimme toisistamme erkanemattomia. Martta oli todellakin kuin kiinnikasvanut minuun, niinkuin hän oli Tähtitorninvuorella itse tahtonutkin. Hän sanoi iloitsevansa, etten minä milloinkaan kyllästynyt hänen seuraansa.

Minä olin onnellinen. Luennoilla en käynyt. Tuskin saatoin pakottaa istumaan huonees-

sani ne muutamat tunnit, joina tutkin kurssiin kuuluvia kemian oppikirjoja. Niinä tunteina Martta tavallisesti soitteli, ollenkaan pelkäämättä häiritsevänsä, sillä olin hänelle sanonut, että minun oli päinvastoin erikoisen hyvä olla hänen soittaessaan, koska siten tunsin hänen olevan kotona ja lähettyvillä. Ja Martta tunsikaiketi aivan samalla tavalla koko hyväntuulisuu- tensa riippuvan siitä, että tiesi minun olevan lähetty- villä. Jos olisin vaikka kuinka hiljaa ja ketään häiritsemättä koettanut tulla huoneestani eteiseen lähteäkseni kaupungille, kyllä hän sen kuuli ja tuli salin ovensuulle kysymään: minne? ja miksi et sanonut?

— En tahtonut häiritä sinun soittoaasi.

Martta kiitti arkatuntoisuudestani, mutta sanoi:

— Tiedätkö Lassi, minä voin soittaa vain si- nun ollessa huoneessasi, mutta yksikseni en ole vuosiin voinut soittaa; tuntuu niin järjettömältä, niin kuin minun ei oikein sopisikaan . . . Mutta minne sinä menet?

Sanoin matkustavani pohjoista rataa lähi- asemalle ja varmasti palaavani iltopäivällä.

Martta tuli levottomaksi.

— Se on kai sitten jotakin semmoista, jossa

minä en voi olla mukana — hän kysyi painellen sormellaan sitä pakettia, jonka olin laittanut matkalle ja asettanut väliaikaisesti eteisen peili-pöydälle.

— Mielelläni muuten, Martta, mutta näet-hän, että olen pitkävartisissa, ja minun on asemalta kulkeminen metsäistä louhikkotietä.

— Mitä tässä paketissa on? — kysyi Martta nopeasti, ja huomasi hänen kalpenevan.

Nyt vasta älysin, että hän tunnusteli revolveriani ja luuli minun varustautuneen kaksintaisteluun, ja sanoin:

— Älä ole levoton, Martta, olen hänen vastaustansa odottanut kohta kaksi viikkoa, mutta hän on kai poistunut koko paikkakunnalta, häntä ei näy missään, ei esplanaadilla, ei kahviloissa, ei missään.

Hiukan rauhoittuneena, mutta yhä kopeloiden pakettiani, Martta sanoi:

— Lupasimmehan toisillemme olla mitään salaamatta. Tässä on sinulla revolveri ja patruunat. Lassi, miksi minun tietämättäni?

Minä sanoin:

— Siinä on sekä revolveri että patruunat, mutta enhän minä voi mennä häntä ampumaan, kun en tiedä, missä hän on.

— Hän on aina siellä, missä vähimmin häntä odotat.

— Joutavia, Martta, hän on yksinkertaisesti vain paennut, ja niin minulla on aikaa harjoitella, sillä totta puhuakseni en ole revolverilla vielä milloinkaan ampunut. Olin lähdössä harjoittelemaan.

Martta tuli aivan minun viereeni.

— Miksi en minä saisi olla mukana? — hän kysyi kuiskaten.

— Yksinkertaisesti vain matkan epämukavuuden vuoksi. Mutta odota: osaatko ratsastaa?

Martta sanoi ottaneensa hurjisteluaikoinaan ratsastustunteja ja kuuluneensa ratsastusseuraan. Hänellä oli vielä ratsastuspukukin jäljellä, hän ratsasti herrain tavalla ja käytti kannuksia.

Meidän matkasuunnitelmamme vaati huomiiseksi lykkäytymistä.

Varhaiseksi aamuksi minä kävin tilaamassa ratsut maneesista.

Ja niin me kuulakkana syysaamuna ratsastimme kaupungista, molemmat suuresti nauttien kylmenneestä säästä, mielen raikkaudesta ja toistemme läheisyydestä.

»Toistemme läheisyydestä» puhuessani minun on tässä kenties sopivin tilaisuus kerta kaikkiaan mainita, että suhteemme oli ja ankarasti pysyi pelkästään sisarussuhteena. Ehkäpä vielä ankarimpana, sillä todellisten sisaruksien ei tarvitse mitään varoa, mutta meidän — ainakin minun — oli alussa joka hetki varominen. Tästä sisarussuhteesta poikkeaminen kävi itsestään päivä päivältä yhä mahdottomammaksi, siihen tottui ja eläytyi. Niinpä olisi minun ollut jo näin kahden viikon kuluttua heille muutostani aivan mahdotonta ajatella Martan käden puristamista niinkin kiihkeästi kuin olin sen tehnyt tuona iltana hänen katuovensa ääressä. Yksin ollessani, mielikuvituksessa saatoin tietenkin uneksia olevani suurissakin hellyyksissä, mutta kaikki tämä oli kuin poispuhallettuna heti, kun todella tulin hänen läheisyyteensä. Ja kuitenkin — samassa mitassa kuin hellyydet etenivät, kasvoi ystävyys-temme päivä päivältä.

Hauska oli nähdä Martan ampuvan ensimmäisiä laukauksiaan.

Kiinnitettyäni männynrunkoon noin rinnan korkeudelle valkoisen pilkan ja osoitettuani Martalle, miten revolveria on pideltävä, annoin

sen hänen käsiinsä, jotka näyttivät vapisevan jännityksestä. Sitä minä vähän ihmettelin, kun tiesin hänet niin rohkeaksi. Vielä huvittavampaa oli minusta, että hän, tähdättyänsä pilkkaan, laukausta peläten käänsi päänsä pois ja ummisti silmänsä. Minä rupesin hahattamaan vatsaani pidellen. Monesti piti tämä tähtäys uudistaa, ennenkuin Martta todella osasi katsoa sinne, mihin ampui.

Myöhemmin olen tämänkin muistelmani selittänyt itselleni peräti toisella tavalla.

Kaikissa tapauksissa, ennenkuin me tämän ensimmäisen harjoitusammunnan lopetimme, oli männynrunko melkein säpäleinä ja Martalla kaksi sattumaa enemmän kuin minulla.

Näistä harjoitteluihastako meille tuli koko talvinen huvittelu! Vähintään kahdesti viikossa me teimme ratsastusretkiämme. Ja kaikenlaiset pikku kauppiat kauempana maantien varsilla muuttuivat tutuiksemme. Toiset heistä kai pitivät meitä nuorena pariskuntana, mutta toiset varmasti vain rakastavaisina, koska he merkittävästi hymähtelivät tai viekkaasti ja kehoittavasti iskivät silmää, siten ikäänkuin ottaen osaa meidän onneemme.

Porhaltaen heidän ohitsensa me ilmaisimme heille myötäymmärrystä päännökyksillä ja muka tunnustavilla silmäniskuilla, antaen heidän luulla mitä luulivat, ja minä puolestani nauttien edes siitä, mikä olisi *voinut* olla totta, vaikka ei ollut . . .

Mutta ei ainoastaan näin maantien varsilla, vaan aikaa myöten kaupungin kaduilla me aloimme olla kaikille tuttu pariskunta, aivan ihanteellisen erottamaton ja siis hymyilyillä suosittu. Sillä me kävelimme paljon kaupunginkin paikoissa ja monessa elokuvateatterissa olimme säännöllisiä ensi-illan kävijöitä, me urheilimme potkureinemme kaupungin kaduilla kuin kotonamme, ja suksemme tunsivat Kaisaniemen ja Töölön mäet ominansa.

Harras urheilu oli saanut Martan kasvot ja koko olennon täyteen kukoistukseen. Hän ei enää käyttänyt mitään ihovärejä, hänen poskensa loistivat kellanpunervina ruusuina, hänen katseensa uhkui terveyttä ja ulkoilman karaistusta. Hän herätti kaikkialla suurta huomiota ulkonäkönsä vuoksi, ehkä suurempaa kuin milloinkaan ennen.

Minä olin kaiken katuyleisön silmissä tietenkin mitä kadehdittavin onnenpoika. Useimmat katu-

tuttavamme kaiketi kaupungissakin pitivät meitä onnellisina vastanaineina.

Jos joku olisi meidän suosijoillemme sanonut: nuo kaksi eivät ole edes kihloissakaan — niin hän olisi saanut vastaukseksi hämmästyksestä äimistyneen katseen ja ankarat sanat: mahdotonta! Kenenkä tyttö se sellainen olisi! Vai eikö hänellä vanhempia olekaan, jotka hänen käytöstänsä valvoisivat!

Ikävintä oli, että tämä arvostelu ei rajoittunut kaduille, vaan oli täydessä hapatuksen käynnissä seurapiireissä, jotka nauroivat Martan yrityksille muka laasta entiset jälkensä umpeen. Minä olin hänen lyhytnäköinen »uhrinsa», jonka hän muka oli paremman puutteessa löytänyt maalta ja tuonut kotiinsa ja jota hän nyt kaikin keinoin varjeli saamasta tietää, mitä kaupungissa kaikki tiesivät.

Tähän tuli lisäksi hämärät huhut siitä, että minä olin muka viattomuudessaani noussut haarniskaan Martan kunnian tahrattomuuden puolesta ja vaatinut Taulerin kaksintaisteluun.

Sanoin, että tämä oli ikävintä, mutta vielä sitäkin ikävämpää oli, että tyytymättömyys meidän kihlautumisemme viipymisen johdosta näyttäytyi jo omassa asunnossammekin, asessorin harvasanaisuudessa aterioilla ollessamme,

silmäluomien pysymisessä painuksissa, assessorskan pisteliäisyydessä ja lautasten kiiivaanlaisessa jakelemisessa, ynnä monessa muussa aivan vähäpätöisessäkin seikassa.

Tämä alkava tyytymättömyys oli minulle erikoisen kiusallista senvuoksi, että minun täytyi ehdottomastikin pukea assessorskan salattu ajatus seuraaviin sanoihin:

»Vai niin, miekkoinen, sinä asetut asumaan tähän kotiin, sinua kohdellaan täällä kuin kodin luonnollista jäsentä, sinä osoitat meille rakastavasi tyttäremme, sinä annat meidän luulla aikovasi kosiä häntä . . . mutta vielä mitä! Vietettyäsi täällä makean leivän päiviä, vetelehtien laiskana koko talven, syötyäsi, juotuasi, sinä jätät koko asian, ja vielä enemmän: sinä teet tämän, hyvin tietäen, että auttamatta meitä rahtuakaan olet päinvastoin käytökselläsi auttanut tyttäremme maineen pilaantumisesta yhä entistäkin enemmän. Hitto sinun eteesi lautasia asetelkoon!»

Tästä asiasta meillä oli totinen keskustelu Martan kanssa, nimittäin *minun* puoleltani totinen, sillä ihmetellä täytyy, miten kevyesti Martta otti saman asian. Hän purskahti nauramaan.

— Mutta sanotaan heille, että me *olemmekin*

kihloissa! — sanoi hän aivan kuin kysymys olisi ollut maailman yksinkertaisimmasta asiasta.

Tuhannet vastasyyt töytäsivät parvena eteeni, ja luulin olevani vaiti vain siksi, etten voinut heti löytää niistä tärkeintä. Mutta Martta selitti vaikenemiseni omalla tavallaan.

— No näetkö nyt — sanoi hän — et siihen voi mitään vastata; sehän on luonnollisinta kaikesta, olen jo kauan asiaa ajatellut.

Varmaan minä tosiaankin hain vastasyitä vain senvuoksi, etten ollut aavistanut näin helppoa pääsyä yhä kasvaneista vaikeuksista. Itse ehdotusta vastaan en voinut keksiä vähintäkään väitettä. Ja lopulta minusta alkoi tuntua, että oikeastaan minä se olinkin koko ehdotuksen keksinyt. Sillä miten olisi ollenkaan mahdollista, että minä *en* olisi sitä keksinyt! Voiko minulle mieluisempaa ehdotusta edes ajatellakaan? Kiinnittää Martta itseeni julkisen kihlauksen siteillä! Ja mikä selvä todistus siihen, että Martta todella on ajatellut yhteytemme yhä edelleen jatkuvan! Mikä pässi minä olin, kun en itse ensimmäisenä tätä ehdottanut!

Jos täytyikin myöntää, että ehdotus oli lähtöisin Martasta eikä minusta, niin minun olivat ainakin sen käytännöllisen toteuttamisen suunnit-

telmat. Asiasta oli minun mielestäni vanhuksien vuoksi tehtävä niin suuri numero kuin mahdollista. Oli otettava huomioon, että he elivät vielä vanhojen aikain traditioissa, ja heihin nähden oli siis kihlaus tapahtuva, niinkuin se »silloin» olisi tapahtunut.

Martta hyväksyi kaikki suunnitelmani, ja nyt saattoi huoletta esittää asian kenelle tahansa, niinkuin se olisi ollut minun aloitettani alusta loppuun, toisin sanoen, niinkuin minä tosiaan olisin kosinut Marttaa ja kysynyt: rakastatko sinä minua, ja Martta olisi vastannut: rakastan, ja me olisimme menneet käsi kädessä hakemaan vanhempien siunausta liitollemme.

Sovittuna päivänä oli Martan muka tunnustaminen äidilleen, että me olemme jo kauan olleet salakihloissa ja että minun oli aikomus seuraavana päivänä muodollisesti pyytää Martan kättä hänen isältään.

Niin tehtiinkin.

Martan ilmoitus oli käynyt muuten kaikitta kimmelluksitta, paitsi että hän isälle ilmoittaessaan oli taaskin purskahtanut nauruun, ja vain selittäen sen tapahtuneen sulasta onnesta hän oli saanut annetuksi asialle jälleen totisuuden leiman.

Määräpäivänä minä pukeuduin juhla-asuun, kaikkein parhaimpaani. Martta kielsi minua panemasta valkoista kaulahuivia, sanoi, ettei se sovellu tähän tilaisuuteen. Mutta ilman sitäkin antoi pukuni tarpeellisen muodollisuuden ja vanhanaikaisuuden tunnelman.

Minä astuin juhlallisesti saliin ja jäin odottamaan. Jumalankiitos Martta ei ollut mukana, sillä hän olisi naurullaan tehnyt pannukakun koko juhlallisuudesta, joka kuitenkin liikutti minua kyyneliin asti.

Nyt kuulen supatusta salin sisäoven takaa, vähän hätäistä, mutta tärkeää. Arvaan, että siellä keskustellaan, miten on meneteltävä, astuako molempien yhdessä saliin, vai aluksi vain asessorin.

Ovi avautuu.

Asessori astuu yksin sisään — ei sinisenharmaassa yönötussa, vaan pitkässä, mustassa verkatakissa, siis parhaissa juhlatamineissaan hänkin.

Me tervehdimme toisiamme, kätelemme. Asessori, kohteliaasti, aivan kuin ensikerran näkisimme toisemme, viittaa minut istahtamaan nojatuoliin vastapäätä häntä itseänsä.

Mutta minä jään seisaalleni, kumarran syvään

ja lausun, samassa kuin liikutus kouraisee kurkuani ja ääneni on katketa, seuraavan edeltäpäin valmistetun tiradin:

— Herra Asessori, kiittäessäni siitä ansaitsemattomasta, rajattomasta suosiosta ja ystävyydestä, jota olen saanut tässä kodissa alati nauttia, uskallan — tähän suosiollisuuteen luottaen — jännittää joustani äärimmilleen ja pyytää Teiltä tyttärenne Martan kättä . . .

Tosin oli minulla mielessä liittää tähän vielä koko joukko lauselmia, mutta liikutuksen vuoksi sain vaivoin sanotuksi nekin sanat, jotka nyt olivat sanotut.

Asessori nousi ja tahtoi hänkin kai lausua jotakin edeltäpäin valmistettua, mutta ei saanut sanotuksi muuta kuin:

— Poikani . . .

Liikutus otti hänestä vallan. Liikutuksesta veltona hän vain avasi minulle sylinsä ja puristi minua molemmin käsin, samalla takoen minua selkään vilpittömyytensä merkiksi.

— Minä tiesin, että sinä olet jaloluontoinen mies — sai hän sanotuksi korvaani aivan kuin salaisuutena.

Asessorska astui nyt vuorostaan sisälle.

Varmaan hän ei liene ollut aivan tyytyväinen

siihen, että päänäytös oli jo suoritettu ja me asessorin kanssa kaulatuksin. Hän teki lievän hämmästyksen ilmeen kasvoihinsa.

Asessori ojentui ja sanoi juhlallisesti:

— Tämä nuori mies, jota meidän on onni niin edullisesti tuntea, pyytää tyttäämme kättä ja odottaa vastaustamme.

— Ah, todellakin? — sanoi asessorska kohauttaen silmäkulmiaan — minun osani rajoittuneena enää vain onnittelemiseen.

Ja hän tarjosi minulle kreivillisesti kätensä, jota minä syvään kumartaen suutelin. Hän tuskin osasi salata riemuansa.

Nyt ilmestyi myös Martta saliin.

Asessori otti häntä kädestä, johdatti luokseni ja juhlallisesti yhdisti kätemme.

Minä olin kuin hehkuvilla hiilillä pelosta, että Martta purskahtaa nauruun. Mutta kaikki kävi hyvin.

Meitä Martan kanssa vaadittiin istuutumaan sohvaan vierä vieräen ja ihailtiin erinomaisen onnistuneena morsiusparina. Asessorska vaati istumaan käsi kädessä. Hän tuli hyvin puhe-
liaaksi, tahtoessaan antaa meille heti alussa kihlautumisen oikeat periaatteet. — Ei mikään ole ikävämpää — sanoi hän — kuin pitkät kihlaus-

ajat, ja hän nimitteli suuren joukon esimerkkejä semmoisista, sanoen: — suudellaan ja suudellaan loppumattomasti, kunnes vihdoin puretaan koko kihlaus ja siinä sitä ollaan. Ei, vaan jos naimisiin, niin naimisiin!

Martan posket alkoivat punoittaa, emmekä me uskaltaneet katsahtaakaan toisiimme.

Asessori toimitti samppanjaa pöytään, ja kun lasit olivat täytetyt nousimme kaikki seisaalle. Hän pyysi meitä ottamaan lasit käsiimme ja ryähdellen valmistui puhetta pitämään.

Silloin tapahtui se, mitä nähtävästi ei mikään voima maailmassa olisi voinut tapahtumasta estää.

Martta asetti nopeasti lasinsa takaisin pöydälle ja peittäen kasvonsa käsiin, omituisesti, aivan kuin nikotuksessa äännähdellen juoksi ulos salista.

Minä tajusin kohta, että tuo oli itkua eikä naurua. Hänen oli käynyt niinkuin joskus katsojan naurattavassa komediassa, kun sen traagillinen pohjasävel paljastuu. Nauru muuttuu itkuksi.

Mutta asessori ja asessorska rupesivat kilvan selittämään sitä nauruksi. Asessorska väitti Martalla olevan oikein naurutaudin ja hänen

puolustukseks viikasta kuvasi monta tapusta, joissa Martta oli samalla tavalla nauranut sopimattomalla hetkellä.

Puhe jäi tietenkin pitämättä. Mutta me maiselimme kolmissin sittenkin samppanjaa poskiemme punoitukseen asti, ja vanhukset näyttivät vain vilkastuvan Martan lähdettyä. Todelako he luulivat hänen nauraneen eikä itkeneen, vai tahtoivatko vain minun luulevan, sitä en mene päättämään.

Martta ei tullut enää esille.

Kun pikku juhlujuominkimme oli päättynyt ja me olimme vielä kerran kätelleet toisiamme ja eronneet kukin puolellemme, koputin minä eteisessä Martan huoneen ovelle ja astuin sisälle. Ensimmäisen kerran tämä tapahtui. En ollut vielä hänen huonettaan nähnytkään. Semmoisia armaita etuoikeuksia antaa kihlautuminen!

Martta oli itkenyt silmänsä turvoksiin, ja vaikka hän ojentaessaan minulle tuoliltaan käntensä paheksivasti pudisti itselleen päätänsä, ei hän voinut vielääkään olla itkunsa jäljiltä lyhyissä hengenvedoissa nytkähtelemättä.

— Mikä sinuun tuli? — minä kysyin ja panin käteni hänen pehmeiden hiustensa päälle. Mutta kohta huomattuani, ettei minun ole hyvä edes

säälistä koskettaa Marttaa, vedin käteni pois ja istuin ikkunan ääreen parin metrin päähän hänestä, katsellen ulos.

Martta ei vastannut mitään ja minä päätin säästää enemmät kyselyni, kunnes hän rauhoittuu.

Tämän toiskerros-huoneen ikkunasta näkyi monien uudinten välitse alas kadulle. »Talvisena pakkasyönäkin hän tietää, milloin minä uudinten takana odotan . . .» — kulki minussa sana sanalta kerran kuultu unohtumaton lause. Tuolla, tuolla alhaalla siis se mies on itseänsä piilotellen vaannut uhriansa, ja tuon kulman takaa viheltänyt! Voi sinua katalaa onnemme hävittäjää! Jokohan sinä nyt pysyt ainiaaksi piilossa ja viet minulta nautinnon tehdä sinut olemattomaksi!

Näin minä kiihoittuneena ajattelin, mutta Martalle en sanonut mitään, sillä rauhallisina hetkinäni olin ruvennut ajattelemaan, että Marttaa ehkä vaivaa ja rasittaa tämä ratkaisun lykkäytyminen yhä pitemmälle, tämä Damokleen miekan alituinen riippuminen päittemme ylitse. Välistä ajattelin niinkin pitkälle, että Marttaan nähden saattaisi olla onnellisinta, jos minä en milloinkaan enää löytäisi Tauleria enkä koskaan tulisi tuottaneeksi Martalle sellaista mielen-

järkytystä. Mutta toiselta puolen tiesin aivan hyvin, että jos minä nyt ilmaisen hänelle sen vihan ja tappamisen valmiuden, jonka äsken tunsin, niin Martan suru heti vaihtuu iloksi. Se oli ainainen kokemukseni, ja sillä keinoinhan minä melkein hallitsin hänen mielialojansa. Olin kahdenvaiheilla, käyttäisinkö sitä nytkin. Mutta ennen sitä Martta itse alkoi puhua.

— Välistä aivan kauhistun, kuinka itsekäs minä olen — sanoi hän — kuinka minä käsittelen muita niinkuin he olisivat vain välineitä minua varten, niin nyt sinuakin, Lassi.

— Minua?! — huudahdin hämmästyneenä.

— Sinua, sinua, Lassi. Olenhan sitonut sinut tähänkin kihlaukseen. Välistä en itse ymmärrä kuinka minä voin . . .

Minä sanoin:

— Tähän kihlaukseen olen kai minä itse itseni sitonut. Tuuma oli alusta loppuun minun.

— Paitsi että minä annoin sinulle ajatuksen. *Minullehan* se oli välttämätön, eikä sinulle. Minä hukun ilman sinua. Ei, älä puolusta minua. Olen käyttänyt sinun elämäsi välineenä omille tarkoituksilleni, olen omavaltaisesti sitonut sinut itseeni . . .

Minä nostin tuolini lähemmäksi ja, ikäänkuin

laskun alkamiseksi painaen oikean käden etusormella vasemman pikkusormen alas, sanoin:

— Ensiksikin: sen sinä olet voinut tehdä vain siksi, että olet syvimmissä itsessäsi luottanut minun tunteisiini. Tietämättäsi *tiedät*, että minä rakastan sinua enkä toivo muuta kuin asua sinun kanssasi saman katon alla.

— Lassi, Lassi — äänteli Martta tuskaisesti ja hiljaa valitellen — minä olen turmellut rauhasi murha-ajatuksilla . . . mitään kokonaista ei sinun elämästäsi voi enää milloinkaan tulla . . .

— Suo anteeksi — minä sanoin — jo ennen, kuin puhuimme Tähtitorninvuorella, olin päättänyt hänet tuhota, *se* asia on ainakin kokonaan minun aloitettani.

Ja nyt minä käytin tuota pettämätöntä keinoani saada Martta elpymään synkistä ja toivottomista ajatuksista. Minä sanoin:

— Äskenkin, kun katselin tuosta ikkunasta, olisin toivonut, ettei hän enää olisi piilossa, vaan jossakin tuossa ja minä saisin tuhota hänet siihen paikkaan . . .

Aivan oikein, Martan kasvot kirkastuivat. Hän katsahti minuun kiitollisena ja entisessä luottamuksessa.

Nyt käytin tilannetta hyväkseni ja johdin puheen leikkisämmille aloille.

— Mutta onhan tästä kihlauksestamme toki suuret etunsakin — sanoin, — etkö huomaa, että olen huoneessasi?

Martta rupesi nauramaan, entiset kyyneleet vielä silmissään.

— Ajattelepa — jatkoin minä — melkeinpä voisin istahtaa tuohon vuoteellesi, eikä se olisi edes mikään skandaali! Voimme lukea toisillemme iltaisin sinun tai minun huoneessani. Huomaatko, minkä voiton olemme voittaneet!

Martta kuivatti lopullisesti kaikki kyynelensä. Minä jatkoin täydellä höyryllä:

— Tulepa nyt *minun* huonettani katsomaan.

Ja minä johdin hänet sinne kädestä vetäen, johdin ja istutin omaan pyörivään ja vähän keinuvaan pöytätuoliini.

— Ajattelepa vielä yhtä asiaa — sanoin minä — kihlattuina voimme elää näin mukavasti yhdessä kuin veli ja sisar vaikka kymmenen vuotta, ellen sitä miestä ennen löydä. Tapah tuuhan usein, että ollaan kihloissa kymmenen vuotta ja vielä enemmänkin, eikä tapahdukin?

Martta sanoi, että Delian vanhempi veli oli

ollut kihloissa kaksitoista vuotta, ennenkuin menivät naimisiin.

— No näetkös nyt — sanoin minä — kaksitoista vuotta elää sinun veljenäsi saman katon alla, onko se mikään halveksittava onni! Mutta asia täytyy järjestää ja laajentaa. Meidän täytyy voida olla ja liikkua vapaasti kuin veli ja sisar myös ulkopuolellakin tätä kotia, joka paikassa. Sanalla sanoen, meidän täytyy julkaista kihlauksemme.

Martta ensin hämmästyi, mutta sitten sanoi epävästi:

— Kahlitsisit vapautesi vielä lujemmilla siteillä.

— Mutta etkö ymmärrä, Martta, että minä en ollenkaan tahdo olla sinusta vapaa? Jos — niinkuin sinä aina sanot — meidän on mahdoton tulla mieheksi ja vaimoksi niinkauan, kuin tuo mies elää, niin tulkaamme veljeksi ja sisareksi, sehän ei ole mahdotonta.

— Ja sinä lupaat?!

Tämän huudahti Martta kavahtaen seisaalleen. Hänen silmänsä säkenöivät suurta tarmoa, hänen hengityksensä oli syvää, hänen katseensa haltioitunut. Hän oli kuin jonkin pyhän päätöksen tehnyt.

Mikä se oli aiheuttanut tämän valtavan mielenliikutuksen hänessä, ja minkä päätöksen hän oli tehnyt, sen ymmärsin vasta pitkien aikojen kuluttua.

Kaikissa tapauksissa meidän ei ollenkaan tarvinnut ryhtyä itsemme järjestämään ja laajentamaan tätä kihlausasiaamme.

Sillä jo muutaman päivän kuluttua näin asesorskan ruokasalin suuren pöydän ääressä kirjoittelevan osoitteita kymmeniin kirjekuoriin, sulkeakseen niihin kihlauskortit, jotka hän oli painattanut. Ja asessori oli vienyt ilmoituksen kihlauksestamme kaikkiin pääkaupungin lehtiin.

Kihlauksemme julkaisemisen seurauksena oli tietysti onnittelut.

Kun se samalla tarjosi talon entisille tuttaville tilaisuuden vihdoinkin solmia uuden kanssa-käymisen mahdollisuuksia tuon jo kyllin kauan rangaistuksenalaisena olleen perheparan kanssa, tuli oikein muotiin käydä vieraisilla »hos ases-sorns». Ja niin alkoivat vaatteiden kahinat eteis-sessä, saliin astumiset, juhlalliset eteenpäin-kumartelemiset onnen siirtämiseksi tulokkaiden sulavista silmistä vastaanottajien sulaviin silmiin.

Ehkä tähän onnittelu-innostukseen vaikutti osaltaan myöskin halu saada omin silmin nähdä sitä naiivin tietämätöntä maatilanomistajaa, joka ylpeänä komean kaupunkilaisnaisen suosiosta oli niin koreasti antanut johtaa itsensä satimeen.

Mutta me Martan kanssa pysyttelimme poissa. Me olimme keväthangilla kaukana kaupungin ympäristöissä, ja onnittelujen tulvat saivat vir-

rata vain asessorin ja assessorskan helmaan, niin-
kuin oikeus ja kohtuus tosin vaatikin.

Emmepä mekään sentään kokonaan onnitte-
luista päässeet. Niitä tuli nimittäin myöskin kir-
jeellisiä onnitteluja, osoitettuina suoraan meille
tai jommallekummalle meistä.

Niinpä me saimme yhteisen onnittelukirjeen
Delialta. Miksi hän kirjoitti eikä tullut tapaa-
maan, en tiedä. Kirje oli täynnä anteeksianta-
muksen henkeä Marttaa kohtaan, ja vain minulle
oli tarkoitettu se pieni pistos, jommoisia kirjoit-
taja oli nähtävästi päättänyt ylevämielisesti
välttää kirjettä alkaessaan ja vain loppupisteeksi
ei ollut malttanut olla tipauttamatta.

Vielä minä sain erikseen kirjeitä parilta mies-
toveriltani ja »tyttöroikalta», joka näin nimitti
itseänsä sen johdosta, että kirjoitti ravintolassa
lystyä pitäessään. Nuo olivat kaikki kevyttä,
harmitonta pilaa.

Martta ei saanut erikseen kuin yhden ainoan
onnittelukirjeen. Hän oli kai peruuttamatto-
masti kadottanut muut ystävänsä.

Kirje oli Taulerilta.

Tämä kirje kädessään tuli Martta eräänä
aamuna huoneeseeni, sanoen:

— En olisi ikinä tästä puhunut sinulle, ellen

tahtoisii rehellisesti olla sinun edessäsi vapaa salaisuuksista. Lue!

Minä luin kirjeen.

Valituin ruotsalaisin lausein Tauler siinä onnittelee Marttaa. »Kihlautumisesi — oli kirjeessä edelleen — »on viisainta, mitä voit tehdä, ja yksi ainoa asia olisi vielä viisaampaa, mennä myös heti naimisiin — syistä, joista olen ennenkin puhunut.»

Allekirjoituksen edellä oli sanat: »Häitäsi kärsimättömästi odottava ja viisauttasi ihailtava . . .»

Lukiessani minä istuin rottinkituolilla toisinpäin, sen selusta sylissäni. Minä heilutin kirjettä vähän aikaa kädessäni ja jonkin aikaa miettittyäni sanoin:

— Kai on sentään pelännyt saavansa lyijyä rintaansa.

Martta sanoi:

— Kuinka niin? — ja otti minulta kirjeen takaisin.

Minä selitin:

— No näyttäähän tuo tehneen jonkinlaisen parannuksen.

— Niinkö luulet? — sanoi Martta vähän katkerasti naurahtaen.

— Iloitsehan hän meidän kihlauksestamme, jopa naimisiinmenostammekin.

— Iloitsee, mutta mistä syystä? — kysyi Martta, ja vastasi itse: — siitä syystä, että se olisi hänelle kaikkein *mukavinta*.

Minä: Mitähän sinä oikein tarkoitat, Martta?

Martta: Kaikkein kauheinta mitä voit ajatella.

Kylmät väreet karmivat selkääni. Nousin vapisten seisaalleni.

— Mikä hänen osoitteensa on? — kysyin, tahtoen kirjettä jälleen nähdäkseni.

Martta: Siinä ei ole osoitetta.

Minä: Mikä leima on kuoressa?

Martta: Postivaunun leima.

Minä (raivoisena): Minun täytyy heti saada selvä hänen osoitteestaan, minun täytyy! Minun täytyy!

Näin huutaen rupesin hakemaan revolveriani, ymmärtämättä itsekään, mitä tein. Saatuani sen käsiini tahdoin mennä eteiseen päällystakkia ottamaan, mutta Martta esti minut. Hän asettui oven eteen ja tarttuen käsiini rupesi rukoilemaan minua, etten menisi ja että panisin revolverin pois.

Tämä Martan hätääntyminen oudostutti minua siihen määrään, että raivoni heti asettui. Olihan

tuo vastoin kaikkia kokemuksiani. Hän oli ennen aina innostunut, kun vain otin puheeksi aikeeni toteuttamisen, mutta nyt, kun ei ollut enää kysymys puheista vaan toiminnasta, nyt hän hätääntyi. Kenen puolesta hän siis hätääntyi, minunko vai Taulerin? Sellainen hullunkurinen ajatus tuli järkytettyyn mieleeni.

— Niinkuin tahdot — sanoin synkästi, ja panin revolverin kädestäni. En olisi toki ikinä uskonut, että mustasukkaisuuden varjo voisi kulkea sieluni ylitse. Minä kauhistuin itseäni, sillä olisinko pahemmin voinut loukata Marttaani kuin sellaisilla epäluuloilla!

Tämäkin kysymys, miksi Martta hätääntyi, kun näki minut tosi toiminnassa, selkeni minulle vasta pitkän ajan kuluttua, ja on lukijallekin kohta selviävä.

Monet yöt se minua vaivasi ja karkoitti kaiken unen silmistäni. Juuri kun olin ajatellut loppuun ja asiaa kaikilta puolin punnittuani päässyt vakaumukseen, että Martta *todella tahtoo Taulerin häviämistä*, alkoi kaukainen epäluulo taas työnsä ensimmäisestä alusta asti, jäytäen, kai-vaen, repien sisuksiani.

Rauhan sain tavallisesti vasta aamulla, kun ikkunan ääri viivat jo alkoivat erottua pimeästä

ja minä olin lopen väsynyt sekä näihin että noihin ajatuksiin. Silloin oli jäljellä vain sydäntä vihlova säälintunne Marttaa kohtaan. Sillä olivatpa hänen asiansa kuinka tahansa, hirveä oli hänen tilansa kaikissa tapauksissa, ja hirvein kaikesta, jos hän todella oli Taulerin suhteen yhä edelleen saman intohimonsa alainen.

Tämän säälin voimasta olisin ollut valmis tekemään Martan edestä mitä tahansa, antamaan henkenikin. Mutta miksi ei tälle voimakkaalle tunteelle milloinkaan suoda sen rakkauden arvoa, jonka nimessä romaanit kirjoitetaan ja runot sepitetään? Se on jotakin vähäpätöisempää ja alempiarvoista, kun on puhe tuosta oikeasta rakkaudesta, tuosta muka suuremmasta.

Samoina öinä minussa heräsi myös omituinen halu palata jälleen maalaiseen elämään, jättää koko tuo ontuva tuumani kemianopettajan paikan hakemisesta ja pysyä lestissäni, se on, maanviljelijänä. Nyt siellä parhaillaan kylvetään kauraa, aamuisin ovat kynnökset täynnänsä pientä valkeaa hämähäkin verkkoa, maat ovat himosillaan kylvääjää odotellen ja västäräkit hyppelevät äkeen vakosissa.

Ja myös suunnaton rakennusten ja uudistusten innostus minut tempasi. Tuvat minä kirvestytän

valkeiksi, makasiinit ja aitat panen punaisina heloittamaan, salit ja muut huoneet minä verhoan uusiin seinäpapereihin, huonekalut korjautan, ostan uuden flyygeli pianon vanhan klinikuttajan sijaan. Mutta erittäinkin sen yhden huoneen ylisillä minä viritän aivan ihanteelliseen sointuun: seinät harmahtavan siniset ja kaikki muu valkeata, hienoa, sirotekoista, ikkunaristikot valkeita, vuode valkea, pöytä valkea, tuolit valkeita, verhot valkeita, pöytäesineetkin valkeita, valokuvakehykset — kaikki yhtä valkeata.

Ja vasta kun olin ajatuksissani viimeistellyt tämän ihannehuoneen sen pienimpiin erikoisuuksiin asti, ymmärsin, että kaikki nuo tupain kirvestämiset, uudisrakennukset, aittain punaamiset eivät tarkoittaneet mitään muuta kuin Martan vastaanottamista talooni. Niin toimii alitajunta ylitajunnalle kaiken valmiiksi!

Nyt oli tie valmis ajatella, miksi maallemuuttaminen oli Martalle tarpeellinen, jopa välttämätön. Ja eikö se muka ollut! Mitä hän enemmän tarvitsi kuin irtautumista kaupungista ja tuosta alituisesta mahdollisuudesta joutua kosketuksiin Taulerin kanssa? Eikö hän itse, kohta ensi tapamallaamme ilmaissut palavaa haluansa irtautumiseen?

Mutta riippumattakin hänen omasta halustaan elää maalla, täytyi syrjäisen olla sokea ollakseen näkemättä, että Martta tarvitsi ennen kaikkea lepoa ja rauhaa raadellulle sielullensa. Hänen oli välttämätöntä olla alituisesti minun seurasani, sen hän oli lukemattomia kertoja itse sanonut ja sen olin yhtä usein itse huomannut, ja hänen oli välttämätöntä myöskin muuttaa maalle — mikä oli siis luonnollisempaa kuin että me asuisimme minun talossani ja minä ryhtyisin jälleen maatöihin!

Käytännöllinen vaikeus oli vain siinä, että meidän ei sopinut asua talossani olematta vihityt. Mutta jos me nyt olimme kerran kihloissakin »ihmisten tähden», niin olikohan ihmeellisempää olla vihittykään? *Minun* käsittääkseni siinä ei ollut mitään sen ihmeellisempää, ja ainoa epäily, joka minussa liikahti, johtui siitä huomiosta, että tämän ajatuksen herätessä sydän sykähti onnesta. Mutta kysymyshän riippui viime käänteessä kuitenkin Martasta, mitä hänkin asiaan sanoo.

Pitkiä aikoja minä mietin, miten voisin saada esitetyksi tämän asian hänelle niin, että meidän tosin oli »ihmisten» ja erittäinkin maalaisten ihmisten tähden kirkollisesti vihkiydyttävä, jotta voisimme elää häiriöittä minun talossani, mutta

että tämä uusi muodollisuus *ei tulisi vähimmässä-*
kään määrässä vaikuttamaan sen »lupauksen»
heikentymiseen, jota hän oli minulta vaatinut
keskustellessamme hänen huoneessaan.

Nämä asian esittämisen vaikeudet haihtuivat kuitenkin heti, kun otin asian puheeksi Martan kanssa.

Minusta tuntui kohta ilmeiseltä, että hän oli jo itsekin ajatellut tätä asiaa. Jokin onnellisuuden väre liikkahti hänen kasvoillaan, joka ei antanut hymyn kadota hänen suunsa ympäriltä, vaikka hän lausui mielestään hyvinkin vakavia vastasyitä. Ja nämäkin näyttivät olleen hänellä jo valmiiksi mietittyinä. Hän sanoi:

— Mutta rakas, sinähän et ollenkaan *pidä* maalla elämisestä!

Minä vakuutin, että tuo puheeni oli tarkoittanut vain »yksinäni» maalla olemista, mutta hänen seurassaan oli kotona-olo muuttuva minulle paratiisiksi. Minä himoitsin päästä jälleen auran kurkeen.

Martta koetti tuoda esiin vielä muitakin verukkeita, mutta ne hukkuivat hänellä niin kokonaan hymyn ja tyytyväisyyden ilmeihin, että kadottivat kaiken merkityksensä ja voivat siis jäädä tässäkin mainitsematta.

Itsestään selvää on, että heti kun asessorin ja asessorskan läsnäollessa ensikerran ja ei kuin pikkusormella kosketimme tähän mahdollisuuteen, olimme avanneet korkeaksi kohonneen padon. Vesi teki aukon semmoiseksi kuin tarvitsi, se viskausi padon syrjitse, padon ylitse, ja meidän oli vain tieltä väistyminen. Enää ajatella sen sulkemista! — Imatra olisi ollut helpompi pysäyttää!

Siitä hetkestä kaikki toiminta tuuman toteuttamiseksi siirtyi asessorskan käsiin. Kolmet kuulutukset olivat kädenkäänteessä suoritettut, häävalmistukset alkaneet, häöpäivä määrätty.

Ikävä oli, että minä en ehtinyt saada teetetyksi puoliakaan niistä korjauksista ja uudistuksista, joita olin Martan vastaanottamiseksi suunnitellut, aitat jäivät punaamatta, tuvat valkaise-matta. Hyvä, kun sain sen ylishuoneenkin täyteen kuntoon, jonka olin ajatellut Martan valitsevan asuakseen. Ihan viime tingassa sain sentään tuotetuksi uuden huonekaluston saliin ja sijoitetuksi kauniin flyygeliplanon vieras-huoneeseen palmujen keskelle.

Sillä häät olivat korkeimmassa paikassa määrättyt vietettäväksi heti juhannuksen jälkeen, ja silloinhan ne vietettiin.

Taloni kaikki emännöitsijät, meijerskat, karjakot, torppain emännät olivat mustissaan pihalla, valkoiset esiliinat vyötäisillä ja kukkakimput käsissä, kun minä toin nuorikkoni komeaan kotiin. Nurkissa seisoskelivat parvittain piiat, ja miehet väijyivät aittain takaa, hekin paremmissaan.

Kaupungista minä hänet toin maalaiseen töhryyn, valkean hienohiipiän, joka lieneekö milloinkaan maaseudulla ennen käynnytkään, niin oli kaikkien mielestä sivistynyt, niin nätti, niin kirjoissa ja kuvissa eläjä, niin seuroissa sievä ja viihtyväinen se keimaileva naurusuu.

Sydänkesällä minä hänet toin, kun puutarhasani ruusut kukkivat, kun sudenkorennot jo surisivat kaprifolioseinän tuoksuvassa hekumassa.

Kun näitä muistelmia kirjoitan, on siitä ajasta kulunut jo monen monet vuodet, mutta minä muistan hänet silloisena, aivan kuin näkisin tänäpäivänä edessäni. Näen, kuinka hän paahteisena poutapäivänä sipsuttelee puutarhan hiekka-

käytävillä ja hiekan kuuma hehku viskautuu häntä loistollaan syleilemään. Hän on valkeissa vaatteissa. Hatunlieri, alta punainen, heittää punervan heijastuksen kasvoille, ruusut ja pionit punertavat valkeilla sukilla ja käsillä ja käsi- varsilla, jotka kukkaterttuja liikuttelevat . . .

Vain kukkiinhan Martta alussa olikin innostunut.

Tämä miellytti kaikkia.

Vanha emännöitsijäni hymyili, meijerskat hymyilivät, palvelijattaret hymyilivät, koko talo hymyili hänelle, kaupungin ihanalle keijukaiselle, kukkaperhoselle, visertelijälle, joka oli kuin häkistä vapauteen päästetty lintu ja aina sitä tyyntä, vähän raskasmielistä isäntää ilahuttelemassa.

Että tämä nuori emäntä ei tiennyt eikä ymmärtänyt mitään talon tosi askareista, se vika teki hänet heille sitäkin mieluisammaksi. Jos hän näyttäytyi opinhaluiseksi jossakin asiassa, opettivat he häntä puoli leikillään, se oli heille suurta huvia.

— Kunhan se pojan saapi — kuiskuttelivat he keskenään — kyllä siitä tarpeeksi huolta tulee ja hän oppii, minkä tarvitsee.

Etten minä olisi tähän taloon sopivampaa

emäntää voinut löytää, vaikka olisin kaikki maailman ääret kolunnut, siitä olivat pian kaikki yksimieliset.

Olisiko luullut! Ja olisiko yksikään taloni toimeliaista eläjistä aavistanut! Ei ole kulunut aikaa kuinka paljon, ja Martta jo seisoo maituhuoneessa. Seisoo ja tuoppi kädessä mittailee koelypsyn maitoja meijerskan kanssa. Tai panee toimeen uusia järjestyksiä kanalassa ja merkitsee numeroita muniin. Ja jo on laskemassa pyykkiä. Ja jo toimittaa lampaat kerittäviksi. Ja nyt jo kangastuolilla istuen kutoa helskyttelee.

Minä katselen ihmeekseni.

Silloin vielä en voinut lähimaillekaan selittää itselleni hänen sielullista tilaansa täällä maalla.

Koetan sekaantua hänen puuhiinsa. Menen keittiöön, jossa par'aikaa touhutaan uudenslaisessa kaljanpanossa.

— Menepä täältä, Lassi — hän sanoo — olet vain tiellä, tulen mainiosti toimeen. Odota minua, kohta tulen luoksesi.

Mutta touhussa hän unohtaa lupauksen. Tapaan hänet vasta ehtoollisella, jolloin hän kertomistaan kertoo, mitä kaikkea oli päivän kuluessa tehty ja mitä seuraavana päivänä oli aikomus saada aikaan. Ja vuoteeseen tultuani

minä vain kuulen, kuinka hän ylskamarissaan laittautuu makuulle, tietysti viimeisilleen väsyneenä, heti nukkuakseen ja alkaakseen huomenna uudelleen varhaisesta aamusta.

Totisesti en ole vielä nähnyt yhtäkään maalaisemäntää, joka toimeliaisuudessa, huolellisuudessa, kaikkinäkeväisyydessä olisi minun kaupunkilaiseni veroinen. Tämä on hyvä. Mutta minä olen mustasukkainen. Hän rakastuu yhä enemmän tehtäviinsä, hän nauttii niistä, hän elää niissä, mutta minua hän ei koko päivänä ajattele, ei ehdi ajatella, ja illalla ei jaksakaan eikä huoli ajatella. Minä olen mustasukkainen kaikelle, mikä askarruttaa hänen ajatuksiensa, kun näen selvästi, että hän elää kiihkeästi jossakin ulkopuolella minua. Vieläpä pakenee tai ainakin välttää joutumasta kahdenkesken kanssani, ikäänkuin minä laverruksillani sekoittaisin ja keskeyttäisin hänen yhtäjaksoisen toimeliaisuutensa.

Nukuimmehan me erillämme, hän ylhäällä — ah, kuinka minä rakastin hänen huonettansa ja sen esineitä! — minä alhaalla. Olisi luullut sen jo riittävän erillisyytemme ylläpitämiseksi. Mutta hän vältti hyväilyjäni siinä määrin, että väkenikin jo rupesi sen huomaamaan. Usein näin heidän kysyvästi katsahtavan toisiinsa, kun

Martta nosti takaisin käteni, jonka olin jostakin innostuneena kiertänyt hänen kaulansa ympäri.

Hänen toimeliaisuutensa ei väkeäni ollenkaan miellyttänyt.

Tyytyväisyyden hymy oli heidän huuliltaan kokonaan kadonnut, Martan heitä lähestyessä. Hermostuneina ja vähän ärtyisinäkin he koettivat ennättää hänen edellensä, toimittaen valmiiksi sen työn, johon tiesivät hänen aikovan ryhtyä. Niinpä hänen tarvitsi vain hetkeksikin jättää kangaspuut, jo oli kankuri siinä hänen tilalansa. Martta näkyi nöyrästi luovuttavan toisille häneltä anastetut työt. Meni vain löytämään itsellensä uutta.

Kerran hän puhui minulle tästä asiasta. Jotakin oli kai tapahtunut, koska Martta oli kiihtyneen ja nolon näköinen.

— Eikö ole merkillistä, Lassi, mitä enemmän koetan kohdella heitä kuin sisariani ja auttaa heitä työssä, sitä ynseämmiksi he käyvät minulle. Voitko sinä tämän selittää?

Minä sanoin aivan hyvin voivani selittää asian. He pelkäävät joutuvansa tarpeettomiksi. Emännöitsijä oli tullut sanomaan: »Mitä minä tässä talossa teen, kun rouva tekee kaiken» ja oli vihapäissään pyytänyt lähtötodistusta.

Martta nauroi. Tämä selitys oli hänelle suuri huojennus.

Mutta hän ei sittenkään malttanut jättää talousaskareita. Hän koetti soittaa pianoa kaksi tuntia päivässä, ja siinäkin hän tapansa mukaan sai jonkinlaisen liikainnostuksen, me sanoimme sitä »dillaksi». Välistä häntä ei saanut pianon äärestä koko päivään: jokin oli siinä ensin saavutettava, jota hän ei vielä ollut saavuttanut. Ja skaaloja harjoitellessaan hän ei nähnyt ketään, ei kuunnellut mitään, mitä hänelle puhuttiin. »Odota, odota» — sai hän vain sanotuksi kesken juoksutuksiansa — »minun täytyy vain saada tämä kohta selväksi, sitten tulen». Mutta tietenkään ei tullut.

Näitä dilloja hänellä oli aika ajoin monia muitakin. Semmoiseksi muuttui kerran keittiöpuutarhan hoito, se on, rikkaruohojen kitkentä.

Tämä työ jää taloudessa usein vähän takapajulle muiden kesäkiireiden takia, ja kun siihen käytetään vain loisia ja muuta pikkuväkeä, joka nyt oli kaikki heinäniityillä, löysi Martta puutarhasta häiritsemättömän työalan itselleen. Hän paneutui siihen kuin myyrä. Hän nyppi ja raappi koko päivän, polvillaan maassa, sormet mullassa. Sen kuin juuri ehti syödä. Vielä

ehtoollisenkin jälkeen hän teki lähtöä ryytimaahansa. Minä koetin parhaani mukaan saada hänet heittämään. »Rakas» — hän vastasi — »minulla on enää yksi kulma kitkemättä, sitten tulen.» Ja sinne hän meni. Usein hän siellä viipyi yhteentoista yöllä eli niinkauan kuin suinkin saattoi rikkaruohoja oikeista taimista erottaa.

Hiljaa mennessään huoneeni oven ohitse hän tavallisesti kuului pysähtyvän, ikäänkuin tietäkseen, valvoinko minä vielä. Minä kolisutin jotakin esinettä, toivoen hänen ehkä kurkistavan sisälle.

— Hyvää yötä, kulta — kuului silloin hänen soinnukas äänensä sanovan, ei aivan ilman jotakin hätääntymisen sävähdystä, ja sitten kuului hänen askeleensa ullakkohuoneiden rappusissa.

Monina öinä minä näin jäin valvomaan ja miettimään oikeata syytä näihin ilmiöihin.

Olihan ylimalkaan kylläkin ilmeistä, miksi Martta koetti talossani niin kaikin voimin ahkeroida. Hän tahtoi olla talolle hyödyllinen, välttämätön. Ensin hän kokemattomuudessaan antautui talon kaikkein vaikeimpiin ja tärkeimpiin naistöihin. Mutta toimeliaisuudestaan ja taidos-

taankin huolimatta tultuaan pahasti nolatuksi, hän jätti nämä työt emännöitsijöille, nöyrästi väistyen. Pianonsoitostakin luulen, että hän monen vuoden laiminlyönnin jälkeen siellä kaupungissa nyt sitä harjoitteli todenteolla, voidakseen sillä joskus ilahduttaa minua, jonka hän tiesi kovasti rakastavan soitantoa. Mutta sitten luulen hänen alkaneen pelätä, että harjoitukset minua ehkä kiusaavat, eikä soittanut enää kotona ollessani. Nyt viimeksi hän oli ruvennut taas hakeutumaan töihin, mutta ei enää hakenut tärkeimpiä ja hänelle hauskimpia, vaan päinvastoin yksinomaan sellaisia, joita muut eivät mielellään tehneet ja laiminlöivät.

Väki katseli häntä suuresti ihmetellen.

Kuitenkin kaikitenkin, en voinut itseltäni salata, että tuossa väsymättömyydessä, tuossa melkein hermostuneen alituisessa touhuamisessa, ilman hetkenkään hengähdystä, tuntui ikäänkuin jotakin itsensähuumaamisen tarvetta. Niinkuin hän olisi suorastaan pelännyt levähtämistä, niinkuin olisi pelännyt sellaista herpautumisen hetkeä, jolloin ei *hän* enää ole käskemässä itseänsä ja ajatuksiansa, vaan ajatukset valtoinaan, omin päin valloittavat hänet.

Välistä olin myöskin huomaavinani hänessä

sitä samaa levotonta ja aiheetonta pelkoa, oikeammin säikkyvääsyyttä, jota hän oli osoittanut Tähtitorninvuorella, vetäessään minua pois pimeästä. Hän valittikin minulle, että häneen oli tulemassa jonkinlainen yksinäisyydenkammo, joka ilmaantui siinä, että hän esimerkiksi ei voinut kulkea yksin teillä tuntematta aivan aiheetonta sydämentuskaa — pelosta, että sattuisi tapaamaan ihmisiä! Minä huomaustin, kuinka epäjohdonmukaista tuo oli. Mutta hän ei osannut paremmin selittää.

Tuskallisin kaikesta oli hänestä kuitenkin yön yksinäisyys. Joskus näin, hänen vilahtaessaan ohitseni, että hän oli kuin poissa kaikesta olevaisesta. Hänen silmänsä liikkuivat niinkuin pelästyneen kauriin ja hän pakeni jotakin. Tämä tapahtui usein iltaisoin, kun hänen oli vihdoin noustava ylös huoneeseensa ja oleminen yksin.

Ihmisraukka, kuinka hän mahtoikaan kärsiä meidän pakollisesta erillisyydestämme!

Ja yksin maatessani alhaalla minä ajattelin: Kunpa ei se poloinen yhä vielä taistellekin Tauler-ajatuksia vastaan!

Tämä ajatus sai vahviketta omituisesta tapauksesta, joka sattui eräänä kuutamoisena yönä.

Kuulin myöhään yöhön ylishuoneesta Martan

liikahduksia ja hiljaista kävelyä, ikkunan sulke-
misia ja taas avaamisia, enkä tavallisilta omilta
ajatuksiltanikaan oikein tahtonut saada unta.
Kun silmäni vihdoin ummistuivat, heräsin äkkiä
kolinaan, niinkuin joku olisi nopeasti juossut
ullakon rappusia alas. Tai minä oikeastaan herä-
sin siihen, että tämä kolina oli juuri loppunut ja
sen sijaan vallitsi mitä syvin hiljaisuus. Lasku-
jeni mukaan sen henkilön, joka oli juossut alas,
olisi pitänyt olla juuri oveni takana.

— Martta? — minä huusin koetteeksi.

Martta vastasi ihan oveni takaa:

— Ah, sinä heräsit, voitko tulla pian ulos,
pian, pian?

— Mikä on? — minä kysyin ja rupesin no-
peasti vetämään vaatteita ylleni.

Martan vapiseva ääni sanoi:

— Puistikossa on joku, näin selvästi, tule
pian.

Minä avasin oveni ja aioin rientää ylös hake-
maan revolveria, mutta se olikin Martalla kä-
dessä. Otin sen häneltä, ja me menimme yhdessä
puistikoon, joka paistoi kirkkaassa kuutamossa.
Haimme perimmäisetkin sopet, emme ketään
löytäneet. Ja Martta lopulta myönsi, että kysy-
myksessä on täytynyt olla jokin harhanäky.

En ollut vielä milloinkaan tuntenut niin repivää sääliä rinnassani, kuin nähdessäni Martan nousevan ylös rappusia takaisin kuutamoiseen yksinäisyyteensä.

Jälleen vuoteeseen päästyäni ajattelin: Eikö ole sentään kirottua, että ihmisten täytyy olla mies ja nainen, etten minä voi ottaa sitä raukkaa kainalooni peitteen alle, rauhoittaa kuin säikkyntyttä lasta ja nukuttaa vahvan turvan tuntuun!

Valvotun yön kiihtyvissä mielikuvissa minä aloin syyttää itseäni, etten ollut toimittanut tuota miestä maan pinnalta, enkä siis ollut täyttänyt sitä, mitä Martta olisi pitänyt elämänsä suurimpana onnena ja autuutena, sitä, minkä toivossa hän oli suudellut ja kyynelillään peittänyt minun arvottomia sormiani . . .

Mutta omituinen on ihminen. Päivällä, auringon helkkävässä paisteessa, Martan äänen kuuluessa jälleen nauravana ja minulle kaikkea mahdollista ilonaihetta löytävänä, minusta alkoi tuntua, että noita yöllisiä itsesyttöksiä saattoi sentään pitää koko lailla liioiteltuina. Asia ei ehkä ollutkaan niin vaarallinen kuin se öisessä kuvittelussa oli tuntunut.

Mutta olipa sentään onnenhetkeni minullakin, suuren mittaamattoman onnen!

Se tosin alkoi pienoisella onnettomuudella, joka sekin on tässä kerrottava.

Niiden tointen joukossa, joita Martta oli piddättänyt itselleen, oli poikkeuksena yksi, jota emännöitsijänikin oli ennen pitänyt erikoistehtävänä. Se oli kahvin valmistaminen minulle, kun aamupäivin töistä poikkesin sillä asialla kotona.

Martalla oli sitävarten varattuna erityinen saviastia keittiökellariin, jossa hän säilytti maitoa kerman nostattamiseksi. Maidon kuoriminen omin käsin ja pelkällä lusikalla, kun hän kerran oli sen konstin oppinut ja päässyt makuun, oli ainaiseksi jäänyt hänen mielitehtäväkseen. Ja niin olivat meijerskasta ja meijeristä aivan riippumatta meidän kylmän keittiökellarin muutkin maitoasiat joutuneet jälleen Martan erikoisalaksi. Näiden kellariasiain hoitaminen antoi

hänelle sitäpaitsi jälleen sitä touhuamisen tilaisuutta, jota vailla hän ei näyttänyt voivan elää.

Matalaan kellarinoveen hän vain ei mitenkään tahtonut voida tottua, vaan oli jo usean kerran lyönyt päälakensa ovenpäättyyn.

Niin nytkin.

Ja siitä samasta asiasta se minun onneni saikin alkunsa.

Oli ihana syyspäivä. Minä olin juuri tulossa aamupäivän töistä riiheltä, johon meidän piti raivata sementtialus uutta voimalaitetta varten, sillä taloamme »sähköistettiin» par'aikaa.

Jo kaukaa näin Martan tulevan keittiönrappusia alas, kannatellen käsissään raskasta saviastiaa, jota hän oli viemässä kellariin. Hänkin huomasi minut, sillä hän pysähtyi ja katsetaan kääntämättä vadista, ettei maito läikkyisi, huiskutti minulle toisella kädellään. Sitten meni kiirehtien kellariin. Varmaankin hän tahtoi ehtiä pian, että menisimme yhdessä pihlajan alle, jonne hänen oli tapana laittaa kahvit.

Tullessani kohdalle kuulin hänen juoksevan kellarin rappusia ylös, mutta samassa hän parahti ja päälakeansa painaen ähkien ja irvistäen nousi pihalle. Minut nähtyään hän rupesi kivusta itkemään.

— Lapsukainen! — sanoin minä juosten kädet ojona hänen luokseen — satutitko kellarinoveen? — ja kiedoin hänet syliini ja säälintunteen oikeudella suutelin hänen poskiaa ja ohimoitaan, niinkuin voi tehdä lapselle, joka on itseään satuttanut. Mutta minä kavahdin suutelemasta häntä suulle, sillä kiihoittuneenakin selvästi tunsin, että sääli ei siihen oikeuta, vaan että se olisi jo »lupauksen» rikkomista.

— Se on kohta ohi, kiitos Lassi — sanoi Martta. Hänkin kietaisi kätensä kaulani ympäri, lyhyesti puristaen minua kiitokseksi, ja sillä aikoi jo päästä minun syleilystäni.

Mutta minunpa säälini ei ollutkaan vielä mennyt, enkä minä hellittänyt.

Minä pidin Marttaa ensi kerran sylissäni.

Olin onneni huipulla.

Minä nostin hänet maasta käsivarsilleni ja kannoin pihlajan alle, yhä suudellen hänen hiuksiansa. Ja hänen päänsä oli raukeana minun olkani nojassa, ja silmät olivat ummistuneet eikä hän pyrkinyt pois minun luotani. Eikä hän sanonut sanaakaan . . .

Voi onnen täydellisyyttä ja — lyhyyttä!

Kohta kun olin istuttanut hänet penkille

pihlajan alle — mutta se pihlaja oli pyhä puu, sillä jo vanhempani ja heidän vanhempansa olivat sen alla istuneet, kun heillä oli elämän kysymyksistä häiritsemättä keskusteleminen — kohta, kun olin hänet siihen istuttanut, heräsi hän onnestamme valveille ja hiljaa, hellästi työnsi kädellään syleilystäni itsensä loitommaksi.

Oikeuksiini vielä kerran päästäkseni minä rupesin tarkastamaan, oliko hän muka saanut päälakeensa jotakin vammaa, toivoen siten saavani tilaisuuden suudella häntä uudesta säälistä. Mutta hän älähti minun kosketuksestani, ja hänen kasvonsa vetäytyivät kivusta tuskaisesti kokoon.

— Niinkö pahasti olet todella satuttanut — sanoin minä ruveten, hänen mukanaan voivottellen, suutelemaan ainakin hänen käsiänsä.

Mutta sitä ei minun olisi pitänyt tehdä, sillä nyt hän löysi puheenaineen ja siten pääsi tilanteen herraksi.

— Ikävintä on — sanoi hän — että olen jo *toisen kerran* satuttanut näin kovasti ja »ettei kaksi kolmannetta mene».

Hän jo rupesi kaatamaan kahvia kuppiini; koko onneni oli kuin poisvirutettu.

Tuskin voiden salata harmiani minä sanoin:

— Tuo on taikauskoa.

— Sitä sananlaskua äiti aina käytti pienenä ollessani.

— Sittenkin se on pelkkää taikauskoa — minä vihoittelin.

Martta katsahti minuun niinkuin olisi tahtonut jotakin sanoa, mutta ei sanonutkaan. Minä tiedustin häneltä, mitä se oli.

— Sitä vain — hän sanoi — että sinä sanot: sattumaa ei ole, mutta sittenhän sekin on vain taikauskoa se sinun »korkeampi johtosi».

Tämä odottamaton ongelma asetti minun vastattavakseni kysymyksen, oliko äskeinen tapaus pelkkä sattuma vai tarkoitusperäinen korkeammalta kannalta katsoen, toisin sanoen, se tahtoi panna koko minun uskoni vaa'alle, sillä minusta tuntui todella aivan uskomattomalta, että mikään korkeampi johto olisi toimittanut noin nolaavan ja kirvelevän iskun kaikkea hyvää tarkoittaneelle Martalleni.

Umpikuja, johon hän oli kysymyksellään minut ajanut, oli niin musertavasti kaikkea ulospääsyä vailla, että minä en osannut muuta kuin suuttua oikein perusteellisesti. Vastaukseni oli melkein huutamista.

— Ja sanonko minä sinulle, miksi sinä satutit

itsesi, sanonko! Siksi, että on jo aika lakata tuosta alituisesta touhuamisestasi. Niinhän sinä menet kuin itse paholainen ajaisi sinua takaa. Ikäänkuin meillä ei olisi apulaisia nurkat täynnä, jotka kellarin rappusia juoksisivat! Orjakseniko minä olen sinut tänne tuonut!

Paremmaksi vakuudeksi, ja että Martta ei ennättäisi keksiä millä sanojani kumota, minä nousin ja rupesin lähtemään, vaikka kahvikuppinikin oli vasta puolillaan.

— Minne sinä menet? — kysyi Martta.

— Menen haihduttamaan mieltäni. Minua on jo kauan kiusannut tuo sinun touhuamisesi. Siinä on jotakin luonnotonta.

— Mutta *minne*?

Silloin minä keksin, minne olin muka menossa.

— Menen metsästämään — sanoin.

Martan silmissä välähti minulle tuttu elpymys.

Hän tiesi hyvin, että tämä »metsästäminen» merkitsi vain pilkkaan ampumista, osumistaidon harjoittelua, ja että se usein tapahtui vain revolverilla!

— Lassi — hän sanoi — jos minä mielestäsi touhuan liiaksi, niin ehkä olisi hyvä minunkin

jollakin muulla tavalla haihduttaa mieltäni. Ota minut mukaan!

— Mutta mielelläni, rakas — sanoin minä ja tulín hänen luoksensa, vanhassa sovussa hänen silmiinsä hymyillen.

Menin valitsemaan metsästysaseita. Itselleni en kyllä välittänyt ottaa muuta kuin revolverin, mutta Martalle aioin antaa pienen, tarkan luodikkoni, joka oli minun hienoin aseeni.

Tultuani ullakkohuoneeseen, jossa metsästysvehkeitäni säilytin, huomasin hämmästykseni, että luodikkoa oli käytetty. Minä varmasti muistin, mihin kuntoon olin sen jättänyt, kun viimeksi sitä käytin. Kaikki lokerot olin pumpullilla ja vaseliinilla tukkinut. Se oli tapahtunut jo keväämpänä, sillä minä en käynyt »metsästä-mässä» koko kesänä kertaakaan.

Mutta vielä enemmän hämmästyin, kun huomasin, että myöskin revolveriani oli käytetty ja koko patruunavarastosta oli vain niukka kolmannes jäljellä.

Minä menin Martalle kertomaan.

— Ah, se on totta — sanoi hän — minä olen näet jo ennenkin koettanut haihduttaa mieltäni lystikseni ammuskelemalla metsissä. Mutta yh-

dessä sinun kanssasi olisi toista. Ethän ole suuttuksissasi minulle?

— Kas, kun et minulle ole mitään virkkanut.

— Tottapa minä pelkäsin sinun suuttuvan . . .

Ja ominaisella kyvyllään hän pyyhkäisi asian päiväjärjestyksestä.

Me ratsastimme hilpein mielin »metsästämään», tarkoituksena myöskin joutua talomme takamaille, jossa samalla aioin tarkastaa, miten paljon kesäinen kulovalkea oli tehnyt vahinkoa meidänkin metsillemme.

Koko tällä pitkällä matkalla oli hilpeytemme vain yhden kerran keskeytyä, kun Martta polun levetessä ratsasti rinnalleni ja otti puheeksi uudelleen tuonnoisen kysymyksen »sattumasta» ja »ei-sattumasta».

— Ihan turhaan suutuit — hän sanoi. — Minä olin juuri myöntämäisilläni sinun eduksesi, nimittäin, että se mikä toisesta voi näyttää sattumalta, voi toisen tunteissa tai ajatuksissa kyllä merkitä muutakin kuin vain sattumaa. Tarkoitin, ettei syrjäinen voi koskaan tietää, mitä tapaus merkitsee sille, jolle se on sattunut.

— Älä unohda, Martta, että läksimme liikkeelle mieleemme haihduttamiseksi.

— No kiristä sitten ohjaksesi!

Näin sanoen hän räpäytti piiskallaan varsaani takapuoleen ja itse eteenpäin kumartuen kiihoitti ratsunsa lentoon.

— Ota kiinni! — hän huusi.

En minä saanut häntä tavoitetuksi, vaikka varsani teki parastaan. Hän oli aikoinaan käynyt ratsastuskoulun Helsingissä.

Näin me leikkien saavuimme pian perille.

Kulo oli kärventänyt suuren kivikkovuoren ja valkea saatu sammutetuksi vasta laaksoon, missä meidän metsää oli palanut vain hehtaarin verran.

Me tulimme paikalle syrjästä kiertäen ja näimme edessämme hävityksen kauhistuksen yht'aikaa kokonaisuudessaan. Taivasta vastaan kohosi lukemattomia alastomiksi palaneita, mustuneita honkain ja kuusten runkoja haraoksineen. Raakuva varislauma oli tulossa vuoren takaa meidän suuntaamme, ne raakuivat kuin viimeistä päivää ja niiden lento oli kuin tappelua.

— Katsopa tuota — sanoin minä nousematta vielä hevosen selästä — ne ajavat takaa korppia, joka on heidän joukkoonsa eksynyt.

— Mikä on erotus korpin ja variksen välillä? — kysyi Martta.

— Korppi on aivan musta — selitin minä — musta ja paljon suurempi, raatelevampi, se syö

variksenkin munia. Näetkö, tuossa ne jo tulevat.

— Näen — sanoi Martta — tuo musta se on korppi.

Ja todella koko varislauma, taistelun tuoksinnassa meitä pelkäämättä, suuntautui meitä kohden, lentääkseen ylitsemme ja jatkaen tappelua aivan päittemme kohdalla.

Kääntämättä katsettaan varislaumasta Martta kallistui syrjittäin minua kohden, ojennetuin käsin minulta jotakin tavoitellen.

— Anna tänne luodikko, anna, anna pian!

Minä selvitin asean selästäni niinpian kuin taisin.

Saatuaan sen käsiinsä Martta ensin painoi piipunsuun päin maata, tuki olkaa vasten, sitten viuvahutti ilmaan ja laukaisi, niinkuin näytti, aivan tähtäämättä.

Koko varislauma, laukauksen pamahtaessa, siirrähti kuin komennuksesta hiukan ylemmäs tai syrjemmäs. Mutta korppi putosi kohtisuoraan maahan.

— Sinähän ammut kuin amatsooni — sanoin Martalle, joka rupesi avuttani laskeutumaan hevosen selästä.

Hän jätti hevosen minulle ja meni sille paikalle minne korppi oli pudonnut.

Minäkin laskeuduin alas ja hevosia puuhun sitoessani huusin:

— Totisesti en ole ennen nähnyt kuin erään tanskalaisen kennelmiehen pudottavan lintua sillä tavalla!

Tultuani Martan luo oudostutti minua hänen silmiensä kiihkoisa kiilto, kun hän katseli maassa makaavaa mustaa korppia, ja hänen sanaton totisuutensa.

Yht'äkkiä minä ymmärsin hänen mielen-tilansa.

Korppi oli hänelle Tauler.

Ja jokin syytös oli kohoovinaan minua vastaan tuosta mustasta linnusta, joka makasi kuolleena maassa.

Minäkin kävin kovin totiseksi. Vihdoin sain:

— Älä sure, Martta. Kunnes tämän syksyn yöt pimenevät, olen minäkin oppinut yhtä varmasti osumaan.

Taas näin Martan silmissä saman leimuavan tulen, jonka olin pannut merkille pihlajan alla. Hän tarttui minun käteeni ja nosti sen taas huulilleen, niinkuin Tähtitorninmäellä.

— Mutta oletko sinä ajatellut, Lassi, mihin onnettomuuteen *minä* jäisin, jos sinut vietäisiin murhasta elinajaksi vankeuteen?

Minä en todellakaan ollut vankeutta tullut ajatelleeksi, yhtävähän kuin olisin sitä odottanut jonkin koiran ampumisesta. Nyt tulin pikakuvassa nähneeksi, miten minua viedään vankilaan ja miten Martta käsiänsä tuskasta väänellen, itseänsä minun onnettomuudestani syytäen, jääpi turvattomana kohtaloansa itkemään.

— Johan sanoin sinulle, että aion tehdä sen pilkko pimeänä yönä, niin, että vain hän yksin koko maailmassa tietää kuolevansa minun kädestäni. Olkoon vain salamura, hän ei ole parempaa ansainnut.

— Lassi, ajattele toki, että sinä olet yleisesti tunnettu hänen verivihollisekseen. Koko kaupunki tiesi, että sinä olit koettanut vaatia häntä kaksintaisteluun. Kaikki epäilykset kohdistuivat heti sinuun, sehän on päivän selvää.

Minä sanoin kovasti tuskastuneena:

— Mutta kuinka sinä Martta . . .! Ensin sinä ilmeisesti ilostut, kun näet, että minä todellakin *tahdon* tehdä tehtäväni, ja sitten esität näkökohtia todistaaksesi, että minun on ihan *mahdoton* sitä suorittaa!

Martta vastasi melkein aavemaisen totisesti:

— Minulle on pääasia, että sinä *tahdot*. Silloin tiedän, että sinä rakastat minua. Mutta että sinä et *voi*, se ei ole sinun vikasi.

— — —

Tarkastettuani metsän ja arvioituani vahingon me läksimme paluumatkalle sen enempää sillä kertaa ammuskelematta. Ja kuitenkin oli aikaa jo niin paljon kulunut, että aurinko oli mailleen menossa.

En ole ikinä muulloin nähnyt niin kaunista ja niin kaihoisaa päivänlaskua. Tyyni, ihana syysilta, taivaat purppuroissaan, viheriöissään, hehkuissaan. Mutta ei missään vähintäkään toivon virikettä, vähintäkään lupausta uuden huomeneen valkenemisesta. Vain sammumista, pimenemistä, kuolemista. Kaihoisa, mutta aito päivänlasku. Siinä pitää ollakin toivottomuutta.

Ja niin minäkin ratsastin loistavan kuningattareni, Martan vieressä. Oi, kuinka ihanaa sanoa: hän on minun vaimoni! Ihanaa antaa hevosemme käydä rinnakkain, vain kyynärän verran toisistamme! — Mutta ei milloinkaan koskettaa häntä... ei milloinkaan odottaa tulevaisuutemme valkenemista. Kuinka toivotonta!

Tämän takamailla käynnin jälkeen aloin olla lopullisesti selvillä siitä, ettei meidän yhtymisestäämme mieheksi ja vaimoksi voi ikinä mitään tulla ennenkuin se oikea korppi todella on ammuttu. — Mutta tämä samainen retki avasi minulle myös täyden selvyuden siihen, etten voi sitä tehdä saattamatta Marttaa onnettomuuteen ja kärsimyksiin, sillä hän oli ollut enemmän kuin oikeassa siinä, että tekoa olisi mahdoton peittää.

Minä aloin vaivata päätäni kaikenlaisilla tuumilla ja suunnitteluilla, miten voisin järjestää asian niin, etteivät epäluulot kohdistuisi minuun. Ne muuttuivat yhä monimutkaisemmiksi. Ja varmasti väsyttäisin jokaisen lukijani, jos niistä rupeaisin näissä muistelmissa tiliä tekemään. Martan kanssa en tahtonut tässä asiassa enää neuvotella. Taisin edeltäpäin arvata, että hän heti tekee tyhjäksi salaamissuunnitelmani, niin tietoinen olin itsekin niiden heikkoudesta.

Lisäksi tapasin itseni yhä useammin hauto-

masta mielessäni sitäkin ajatusta, että sen, joka uskoo »korkeampaan johtoon», ei pitäisi ottaa asetta käteensä, vaan olisi hänen nöyrästi odottaminen, mihin tämä johto asiat kehittää. Tätä ajatusta pelkäsin ja koetin karkoittaa, mutta se tuli itsestään esille, kun vain hetkeksikin jossakin toimissani pysähdyin.

Minä siis aloin välttää kaikkea toimissani pysähtymistä. Ja niin kävi, että omaksi ihmeekseni muutuin toimissani aivan kuin toiseksi ihmiseksi. Laiskanpulskeasta, vähän saamattomasta hidastelijasta minä tulin ahkerimmaksi ahertajaksi. Työn pienimpiin yksityiskohtiin vajoutuminen tuli intohimokseni.

Samalla muutuin vähän kärsimättömäksi Marttaa kohtaan. Olisinko sellaista voinut koskaan itsestäni uskoa! Mutta varmaankin Martan näkeminen väkisinkin herätti tuon ajatuksen, jota pakenin. Minä tahdoin oleskella vain työmiesteni parissa, suunnitella ja panna toimeen yhä uusia talousyrityksiä, sanalla sanoen uudistaa koko maanviljelysjärjestelmämme, karjataloutemme, rakentaa uuden navetan, vedennostomoottorit . . .

Martta katseli nyt vuorostaan minua ihmeeseen.

— Kuulepa Lassi — sanoi hän kerran, pysähtyttäen minut liivinnapista — mikä sinuun on tullut? Ethän suo enää hetken rauhaa itsellesi. Onko meillä todellakin niin kiireellisiä töitä?

Minä riuhtauduin irti, mutta palasin hermostuneena parin askeleen päästä takaisin, silmät ummessa ja syvään huokaisten.

— Mitä sinulla olikaan sanottavaa, Martta?

— Sitä vain — sanoi hän ja pisti tällä kertaa etusormensa liivintaskuuni — että olethan laihnututkin ihan uskomattomasti — katsoisit itseäsi peiliin! Silmäsikin katsovat ihan hajalleen.

— Onko vielä muuta? — sanoin jälleen ummistaen silmäni.

Martta jatkoi koettelemustani, siitä ehkä tietämättä:

— Etkö todellakaan muista, kuinka itse olet moittinut minua, että touhuan turhaan, että »menen niinkuin paholainen ajaisi minua takaa.» Nyt itse!

Minä sanoin luonnottomasti hillityllä äänellä:

— Viikon perästä saapuu agronomi ja montööri apureineen. Meillä täytyy olla pohja-alus siksi valmiina . . . ah, mutta sinäkö näitä asioita ymmärtäisit!

— En ymmärrä, en ymmärrä, Lassi. Minä

ymmärrän vain, että näin ei käy laatuun, sinä tapat itsesi. Tule Lassi, ratsastetaan taas pilkkaan ampumaan . . .

— Älä puhu siitä asiasta! — huusin minä ja läksin menemään. Muutaman askeleen päässä käännähdin ja sanoin vielä:

— Liiaksi jo muutenkin sitä asiaa ajattelen!
Ja läksin nopeasti toimiini.

Kun nyt tämä aivan aiheeton hermostuminen tuli vielä lisäpainoksi omalletunnolleni, hukutauduin minä, siitä päästäkseni, vielä täydellisemmin töiden touhuun. Ei mikään saanut minua herättää muistamaan, että olin loukannut Marttaa ja että yhä enemmän horjuin siinä korpin ampumisasiassa.

Suloinen Marttani ei näyttänyt ollenkaan ottaneen pahakseen. Hän oli minulle ehkä entistäkin hellempi.

Päivää ennen sitä torstaita, jolloin kalliiden ammattimiesten oli saapuminen riihemme laitteita perinpohjin uudistamaan, Martta taas pysäytti minut. Hän sanoi aikovansa matkustaa huomenna kaupunkiin, päiväksi tai pariiksi.

Tämä aie tuntui minusta jostakin syystä kovin häiritsevältä, koska se sattui juuri huomiseksi. Minä jälleen kiehahdin, mutta samassa muistaen

edellisen hermostumiseni, minun onnistui hillitä mieleni ajoissa ja sanoin hyvin suvaitsevasti:

— Etkö voisi lykätä ensi viikkoon?

— Olen päättänyt ja jo järjestänyt niin, että minua odotetaan, minun täytyy lähteä huomenna.

— Niinkuin tahdot — sanoin minä, ja lisäsin nöyrästi: — Ajattelin vain — kun sinulla on semmoinen yksinäisyydenkammo erittäinkin matkalla ollessasi — miksi valitsit juuri huomisen, jolloin minun on mahdoton lähteä kanssasi, ihan mahdoton, uskothan?

— Uskon, uskon — sanoi Martta naurahtaen. — No nyt saat mennä toimiisi, ja anteeksi, että olen sinua pidättänyt.

Kun sitten illalla tulin pilkkosen pimeässä kotiin ja rasvaisen työn jälkeen olin tyystin pesyt ja puhdistanut itseni, aioin mennä kohta maata, ollakseni aamulla varhain työssä ennenuin montteeraus alkaa. Luulin Martan jo menneen ylös, koska en ruokasalistakaan ollut kuulut hänen liikkuvan alhaalla.

Mutta juuri, kun olin heittämisilläni takin yltäni, kuulin vierashuoneesta pianonsoittoa ja menin sinne.

Martta sanoi:

— Aioin soitella sinulle, mutta en tullut ajatelleeksi, että sinähän saatat olla hyvin väsyksissä työsi jälkeen . . .

Minä pyysin soittamaan ja istuuduin sohvaan.

Ikävä, että minä vain *rakastan* soitantoa, mutta en pysty ollenkaan sitä arvostelevaan. Minusta Martta soitti suorastaan virtuosimaisesti. Ja minusta näytti päälliseksi, että hän vähän niinkuin tahtoi minulle osoittaa, miten paljon hän oli minun tähteni harjoitellut. Epäilin vain, että hän aikoo ruveta useinkin minua näin »lepuuttelevaan» eli että se oli vain veruke minun pidättämisekseni touhuilemisesta.

Soiteltuaan paljon eri säveltäjiltä, joukossa vaikeitakin, Rahmaninovin kappaleita, hän kääntyi puoleeni, ja kun minä en osannut arvosteluksi sanoa muuta kuin aivan yleisiä kehumisia, sanoi hän:

— Olen löytänyt ihmeen kauniin laulun — ehkä tahtoisit mieluummin kuulla sen kuin soittoa?

Ja hän rupesi laulamaan Jaakko Tuurin laulua, itse säestäen:

»Ole luonani silloin, rakkain,
Kun viime hetkeni lyö,

Kun elämä kerran jättää,
 Ja joutuu pitkä yö.
 Minä tahdon katsoa silmiis sun
 Ja kaikki unhottaa
 Mitä kahden kärsiä saimme . . .»

Hän ei voinut jatkaa liikutuksen tähden, sen huomasi selvään, mutta tunteensa salatakseen hän sanoi:

— Ah, ei se ole mitään — ja pani nuotit pois. Sitten hän nousi pianon äärestä ja tullen minun luokseni ojensi minulle molemmat kätensä sanoen:

— Sinua nukuttaa, rakas Lassi — kuinka en sitä arvannut, niin pitkän päivätyön jälkeen! Mutta kuulepa, sinä varmaan nouset niin varhain, etten sinua näe ennen menoasi. Luulen kuitenkin, että ennätän juoda päiväkahvin kansasi, ennenkuin juna lähtee, jos vain tulet ajoissa, tulethan?

Me erosimme parhaassa ystävyudessa, kukin puolellemme, vieläpä hän salli minun suudella itseänsä otsaan ennen eroa, ja suuteli itse taas minun sormiani. Muuten en huomannut mitään erinomaista hyvästelyssämme.

Seuraavana päivänä — se oli nyt se tärkeä torstai — juuri ennen päiväkahvin aikaa, kun oli monttöörin valvonnan alla asettamassa sähkömittaria sille kuuluvaan komeroon ja kiinnitin vaikeaa ruuvia, minulle juostiin kiireesti sanomaan, että Martta oli taas satuttanut päälakensa kellarinoveen ja oli pyörtenyt.

Minä viskasin kaikki kapineet käsistäni ja juoksin kotiin.

Martta makasi selällään kellarin sementtilattialla. Päälaessa oli hänellä hiuksiin hyytynyt veriläikkä, siis hän oli todella ensin satuttanut päänsä oveen ja arvatenkin pyörtenyneenä kaatunut taaksepäin alas rappusia. Saviastia oli särkyneenä hänen vieressään. Kaiketi hän oli kiireissään kantanut sitä ylös kellarista, kuoriakseen kerman keittiössä. Maito oli läiskähtänyt hänen vaatteilleen ja osa tehnyt suorja valkoisia virtoja pitkin kostean sementtilattian sileätä pintaa.

Mutta mitä minä puhun maidosta ja sen valkeista viiruista, kun minun kuitenkin täytyy sanoa pääasia, että Martan pääkallo oli mennyt halki ja hän oli heittänyt henkensä.

— — —

Miten Martta nostettiin maasta, miten hänet kannettiin kellarista ja tuotiin ylös asuntoomme,

siitä en muista mitään. Varmaankin minä kohta jouduin paikalle rientäneiden henkilöiden huostaan. Lienen osoittanut mielenhäiriön merkkejä. Sanovat minun jättäneen Martan sikseen ja ryhtyneen sormin yhdistelemään noita maitoviiruja, niinkuin lapset tekevät kevätesille.

Tulla tajuihini ja muistaa aloin oikeastaan vasta hautajaisista alkaen.

Muistan seisoneeni lääkärin ja sairaanhoitajattaren välissä, ja vielä, että muut hautajaisvieraat ikäänkuin välttivät minuun päin katsomista, arvatenkin hienotunteisuudesta.

Oliko minulla ollut raivokohtauksia, en ole koskaan voinut syrjäisiltä saada oikein selville; ihmiset huolellisesti kartoivat sellaisista minun kanssani puhumista. Mutta itse muistan, että minua kerran pideltiin kiinni. Oli oikein paljon hätääntyneitä henkilöitä pitelemässä. Muistan myöskin, että minua oli raivostuttanut se, kun en saanut heitä mitenkään ymmärtämään, *mikä* minua raivostutti. He luulivat, että kaikki on selvitetty, kunhan minut vain saadaan kylpyyn. Ja minä siis taistelin hengen uhalla heitä vastaan.

Vieläpä muistan *mikä* se minua todellisudessa niin raivostutti. Se on niin hirveätä, että

nyt vielä vuosien kuluttua en tahdo voida sitä paperille kirjoittaa.

Minä raivosin kohtaloa vastaan, minä kirosin oman uskoni ja kaiken — »korkeamman johdon» (ollakseni nyt tässä suurta nimeä turhaanlausumatta). Minusta oli suorastaan raa'an inhoittavaa kohtalon puolelta, että se oli näin julmasti rangaissut Martta raukkaa vain siksi, että hän oli liiaksi touhunnut, tai oikeastaan sangen pikkumaisesti siitä, ettei hän ollut ensimmäistä ja toista varoitusta totellut. Kun minä muistin Martan omat sanat »ei kaksi kolmannelta mene», otti minut raivo. Minä aloin viskellä huonekaluja ja voimieni takaa iskeä kepillä joitakin esineitä, jotka kaikki minun mielestäni edustivat korkeampaa johtoa.

Kuinka kauan tätä tilaa oli kestänyt ja mitä minä yleensä suorittelin Martan kuoleman ja hänen hautajaistensa välisenä aikana, en ollenkaan muista.

Kaikissa tapauksissa olin nyt tuotu kesytettynä juhlalliseen tilaisuuteen. Näin Martan makavan arkussa, ja ymmärsin, ettei tässä saanut muuta kuin siivosti seistä paikallaan. Näin myös papin ja tunsin Martan vanhemmat, mutta en vain muistanut, olinko ja milloin olin heitä ter-

vehtinyt, näin emännöitsijän ja muun väen, ja kaikki painoivat silmänsä maahan kohta, kun heitä katselin. Sairaanhoitajatar tuon tuostakin taputteli minua käsivarteen, hyväellen ja tyynytellen niinkuin lasta.

Sitten, ennen arkunkannen kiinniruuvaamista, minut johdettiin lääkärin ja hoitajattaren välissä aivan Martan ääreen.

Tässä minä olin vähän nolona, kun en tiennyt, mitä minua oikeastaan vaadittiin tekemään. Ajattelin, että minun olisi ehkä pitänyt antaa Martalle jäähyväissuudelma. Otsalleko vai suulle he tahtovat minun sen tekevän? En ollut koskaan suudellut Marttaa suulle, ja otsalle olin suudellut viimeksi, tietäen, että hän itse sitä tahtoo — olihan se tapahtunut vain neljä päivää sitten. Nyt en tiennyt, tahtooko hän. Ja huolimatta hoitajattareni kuiskaamasta kehoituksesta suudelma jäi antamatta.

Silloin vasta huomasin Martan hymyilevän.

Varmasti hän sillä tahtoi osoittaa kiitollisuutensa sen johdosta, että minä olin koko yhdessä-olomme aikana näissä asioissa niin ehdottomasti noudattanut vain *hänen* tahtoansa.

Nyt näin myös kuinka ihana Martta oli valkoisissaan. Joku oli pannut pienen hienolehtisen

lehvän hänen kiharoittensa päälle posken viereen. Siitä, ettei hän pyyhkäissyt sitä pois, minä lopullisesti ymmärsin, että hän oli kuollut.

Kätteni alkoivat nousta kasvoilleni. Minä tahdoin salautua ihmisten katseilta, sillä itkun puistatus hytkytti minua ja silmistäni vuoti vesi, mutta minä en tiennyt, oliko sopivaa tässä tilaisuudessa ääneen valittaa.

Silloin kuulin lääkärin sanovan papille:

— Nyt on kriisi ohitse, hän on paraneva.

Ja pappi ojensi lääkärielle kätensä, niinkuin onnea toivottaen.

Arkku suljettiin.

Mutta ei tarvitse luulla, että vain minä yksin olin napissut kohtalon julmuutta vastaan.

Sanoivat, että lääkäri kutsuttuna heti tapaturman jälkeen oli purskahtanut itkuun Martan nähtyänsä ja sanonut kaikkien kuullen: »Tuo on julmaa ivaa ihmiselämästä!»

Talossa ei väen kesken paljon muusta puhutukaan kuin onnettomuudesta, joka oli kesken katkaissut noin nuoren elämän. Pienimmätkin olivat haarniskassa kohtaloa vastaan (hekin vain välttämättä sopivamman nimen turhaanlausumista).

Yli maan mainittiin sanomalehdissä tästä järkyttävästä tapauksesta, ja useissa oli sangen rohkeita mietelmiä elämän järjettömyydestä.

Itse pappikin hautauspuheessaan, vaikka tietysti mainitsi Herran teitten tutkimattomuudesta, ei malttanut olla antautumatta arvostelevaan asiaa »inhimilliseltä kannalta katsoen», jolloin hän, kuvattuaan elävin, liikutuksesta väräjävin sanoin tämän nuoren emännän ahkeraa toimelii-

suutta, ylevän hienoa suhtautumista kaikkiin alaisiinsa, jalostavaa vaikutusta koko seudun harrastuksiin, hellää huolenpitoa avuntarvitsijoista, ja vihdoin ihanteellista, mieltä ylentävää suhdetta aviomieheensä, sanoi, itsekin äärimilleen järkytettynä, että meidän täytyy seistä hämmästyneinä tämän ankaran kohtaloniskun edessä.

Sellainen koko ympäristöni yhtyminen minun kapinallisiin tunteisiini auttoi paljon tervehtymistäni, minä rupesin vähin puhelemaan heidän kanssaan, ja pian hoitajattareni katsoi voivansa jättää minut yksikseni päiväksi tai pariaksi, sitten jo viikoksi. Lääkäri lakkasi kirjoittelemasta apteekkimääräyksiä ja kävi vain harvakseltaan katsomassa.

Minä käyskentelin jo vapaasti kaikissa huoneissa ja nousin joka päivä Martan huoneeseen ullakolle, siellä tuntikausia katsellen ikkunasta, miltä maailma oli Martasta voinut näyttää eri säinä.

Olin antanut ankaran käskyn, ettei Martan huoneessa saanut mitään liikuttaa, vaan kaikki oli jäävä juuri semmoiseksi kuin hän lähtömatkalle valmistuessaan oli jättänyt. Erittäinkin oli huonetta siivottaessa tai vain tomua pyyhittäessä

varottava, että pieninkin paperilippu nostettiin takaisin sen entiselle paikalle ja huoneen pieni epäjärjestys tarkalleen säilytettiin.

Niinpä ei matkalaukkuakaan, jonka Martta oli valmiiksi pakannut ja lukinnut, saanut viedä huoneesta tai edes siirtää siitä vähän vinosta asemasta, johon se oli seinän viereen jäänyt. Vielä vähemmän sai koskea siihen pieneen helmitettyyn käsilaukkuun, joka oli pantu riippumaan matkalaukun yläpuolelle naulaan.

Hänen kirjoituspöytänsä asiat minä hoidin henkilökohtaisesti itse. Siihen ei saanut kukaan muu kajota. Minä pyyhin itse tomunkin, ja samaan aikaan kuin emännöitsijä tuli siivoamaan minä olin säännöllisesti jo siellä, valvomassa, että tahtoni tuli tarkalleen noudatetuksi. Kun emännöitsijä oli tehtävänsä tehnyt ja lähtenyt, ryhdyin minä pyyhkimään tomua pöydältä, jos semmoista siinä huomasin. Kynäin piti olla sikin sokin ja kokoonmykertyneen paperilapun juuri siinä paikassa, mihin se oli Martan rutistavasta kädestä pöydälle pudonnut.

Lukittuun pöytälaatikkoon, vaikka avain oli reiässä, en katsonut, pitäen pyhänä hänen mahdollisten salaisuuksiensa säilymistä salaisuuksina.

Myöskin käsi- ja matkalaukku olivat lukitut,

ja niiden avaimia minä tosin en nähnyt missään, mutta en liioin hakenutkaan.

Mutta eräänä aamuna toivat valvotun yön kiihtyneet tunteet minut Martan huoneeseen.

Vaikka olin tottunut siihen, että yöllinen ajatusten kiihtymys minulla aina osoittautuu perusteettomaksi ja aamunvalossa haihtuu, en tällä kertaa voinut saada sydänalaani vapaaksi kaikesta, minkä yö oli sinne jättänyt.

Minua oli alkanut vaivata kysymys, minkätähden Martta oli valinnut lähtöpäiväkseen juuri sen päivän, jona tiesi minun olevan mahdotonta tehdä hänelle matkaseuraa. Sillä jo viikkoa ennen hän oli tiennyt, että torstaina meille tulee montööri ja agronomi ja me alamme asettaa uutta puimakonetta paikoilleen ja remmiä vaihtopyöriin ja avaamme sähkövirran voimalaitteeseen.

Tämä kysymys oli yöllä vähitellen muuttunut yhä kantavammaksi. Kiihtymykseni oli kasvamistaan kasvanut, niin että aamupuoleen yötä jumalaties mitä pöyristyttäviä epäluuloja riehui runneltuneessa mielessäni.

Tuo kaikki tietysti haihtui nytkin aamun kirkkaudessa, kun pukeuduin ja peseydyin. Mutta jotta pääsisin kaikesta kiihtymyksestäni ihan

selväksi, päätin mennä viettämään hartaushetken rakkaaseen Martan huoneeseen, ikäänkuin pyytääkseni häneltäkin anteeksi yölliset ajatukseni.

Omituista, että huoneeseen tultuani heti rupesin sittenkin katselemaan, minne nuo matka- ja käsilaukun avaimet olivat saattaneet joutua. Jos hän on tahtonut pitää laukut visusti lukittuina, ajattelin, ovat avaimet ehkä siinä kukkarossa, jonka otimme hänen kuolinpukunsa taskusta ja jonka minä olin sulkenut hänen pieneen seinäkätköönsä. Se puku oli hänen matkapukunsa.

Siellä ne olivatkin.

Minä avasin matkalaukun. Rupesin ottamaan erilleen ja hajoittamaan lattialle siellä olevia esineitä, aivan kuin olisin hakenut jotakin, itskään tietämättä mitä.

Laukussa ei ollut mitään huomiota herättävää. Vähän vain ihmettelin, miksi hän oli sinne koonnut esineitä, joita ei hän olisi suinkaan tarvinnut tuota suunniteltua päivän tai parin matkaa varten vanhempiansa luo. Niinpä oli siellä hänen pieni, kultasivuinen evankelionsa, jonka minä olin kerran hänelle lahjoittanut.

Pantuani esineet takaisin samaan järjestykseen kuin ne olivat olleet ja lukittuani matkalaukun,

avasin käsilaukun — arvatenkin tiedottomasti etsien mahdollisia lisäselvityksiä matkan oikeaan tarkoitukseen.

Käsilaukussa oli jokin esine, joka oli nenäliinoihin käärittynä. Vedin sen esille. Se oli minun revolverini.

Miksi ihmeessä hän on tarvinnut revolveria matkaansa? — ajattelin, ja samassa kylmä väritys juoksi pitkin selkääni.

Siinä tilaisuudessa vasta tunsin, kuinka heikoksi olin sairauteni aikana käynyt. En voinut seistä, ja pääni ja koko ruumiini tutisi niinkuin halvaantuneella.

Martta, minun Marttani! Sinä pelkäämätön, sinä voimakas, sinä suuri ihminen!

Seuraavassa hetkessä minua jo runteli syvä häpeäntunto, kun en ollut tehnyt sitä tekoa, johon Martta nyt ilmeisesti oli valmistunut. Ajatukseni olivat todella mennä sekaisin. Minä unohdin, että hän oli kuollut, ja aioin rientää kaupunkiin, ennättääkseni sinne ennen häntä. Sitten muistin. Sitten taas unohdin.

»Hän on varmaan tehnyt itsemurhan, ammuttuansa Taulerin, koska hän viipyy niin kauan matkalla» — ajattelin — »mahdotonta on, ettei

hän olisi ennen lähtöänsä jättänyt minulle mitään hyvästelykirjettä!»

Ja nyt aloin hakea kirjettä kaikkialta, kirjahyllyltä, uuninraosta, seinille ripustettujen valokuvien takaa . . . mutta vasta viimeiseksi muistin, että pöytälaatikko oli minulta jäänyt katsomatta. Minä tempasin sen auki semmoista vauhtia, että se tuli kokonaan ulos ja sen sisältö — lukemattomat kirjeet ja pikku paperit — putosivat sekaisin ja ylösalasin permannelle.

Nyt minä päättelin, etten löydä mitään, ellen ensin rauhoitu. Istuin tuolille ja aloin pyyhkiä hiestynyttä otsaani ja niskaani kauluksen alta. Joku toinen oli samalla kertaa myöskin sanovinaan: »rauhoitu, rauhoitu, Lassi», aivan niinkuin Martta olisi sanonut, jos olisi nähnyt tilani. Siinä minulle taas selvisi, että Martta oli kuollut ja ettei minulla voinut enää ikinä olla mitään kiirettä häntä koskevissa asioissa. Panin tyhjän laatikon sijoilleen pöytään ja rupesin hiljalleen noukkimaan kirjeitä lattialta, asettaen niitä kuniiseen järjestykseen ja tuntikausia niitä lukien.

Mikä naisellinen kokoelma muistoja miltei lapsuudesta asti, koulutyttöjen välistä haaveilua, rakkaustarinoita, myöskin vanhempien kirjeitä, matkakuvauksia ulkomailta! Martan koko elämä

kulki ohitseni, milloin ruusunhohteisena, läikkyelevänä, milloin hetkeksi pilveentyvänä, mu-rehtien, aivotellen. Ja niin kiihtyneenä kuin olinkin löytämään sitä, mitä hain, en voinut olla joskus vajoamatta hänen pienen päiväkirjansa muistelmiin ja niihin kokonaan unohtumatta. Erään päiväyksen kohdalla oli lyhyesti:

»Tähtitorninvuorella tunnustanut Lassille kai-ken.»

Minä suutelin tätä kirjeen kohtaa.

Lukemistani luin, ja päivä kului puoleen, ennenkuin kaikki paperit ja kirjeet alkoivat olla laatikossa.

Viimeisenä lattialla oli se kirje, joka alkujaan oli kai ollut laatikossa päällimmäisenä, sillä olihan sisällys pudonnut ylösalaisin.

Se kirje oli kuoreen suljettu ja Martan käsi-alalla osoitettu — minulle.

Itselleni hokien: ole rauhallinen, ole rauhallinen! minä vapisevin käsin avasin kirjeen.

Kirje oli näin kuuluva:

Lassi rakas, rakas, rakas!

Olen lähdössä surmaamaan sen oikean mustan korpin ja toivon, etten ole osuva huonommin kuin takamailla.

Mutta eihän mistään voi olla ehdottoman varma. Ja siltä varalta, etten osuisi, tai ase ei tekisi tehtäväänsä, tai että joutuisin kiinni ja minut ainiaaksi erotettaisiin sinusta, kirjoitan sinulle tämän hyvästelykirjeen.

Oi, ettei sinun silmiesi tarvitsisi ikinä lukea näitä rivejä, vaan minä työn tehtyäni saisin palata luoksesi ja hävittää ne! Olen hiuksen tarkkaan punninnut kaikki mahdollisuudet ja keinot, joilla peitän jälkeni; olenhan jo yli vuoden itsekseni suunnitellut ja valmistanut tekoani. Olen nyt kirjoittanut hänelle tämmöisen kirjeen: Anton! . . . tai ehkä on parempi, että jäljennän sen aivan semmoisena kuin se oli. Näin se oli:

»Anton,

Kun saat tämän kirjeen, olen minä jo kaupungissa. Uhkaukseesi, että jollen sinun kirjelappuihisi vastaa, niin olen jonakin yönä kuuleva sinun merkkivihellyksesi meidän omasta puistostamme, vastaan, että olen päättänyt antautua. Sinun tulosi näille seuduille on mahdottomuus. Etkö ollenkaan pelkää tulla ammutuksi! Minä tulen itse sinun luoksesi.

Älä hae minua vanhempieni luota, vaan kohdatkaamme siellä, missä viimeksikin. Jos olet sen paikan unohtanut, niin sanon, että se oli »kallioilla». *Tule sinne kello 9 aikaan illalla samana päivänä kuin saat tämän kirjeen.*

Herran nimessä polta tämä kirje, että rikoksemme jäljet häviäisivät maan pinnalta, tai tuo se mukanasasi ja palauta minulle.

M.»

Niinkuin tästä näet, uhkasi hän ilmestyä yöllä ikkunani alle. Ja nyt tällä mahdollisella eromme hetkellä, Lassi, minun täytyy tehdä sinulle kaikkein vaikein tunnustus. Minun sydämessäni ei ollut vain pelkoa ja vavistusta sinä kuutamoi-sena yönä, jona todella pelkäsin kuulevani hänen vihellyksensä, vaan minä yht'aikaa myöskin

tunsin sitä samaa, mistä kerroin sinulle Tähtitorninvuorella, minä melkein *odotin* häntä. Lassi, Lassi, Lassi, anna minulle viimeisen kerran anteeksi! Itse olin siitä niin kauhuissani, että silloinhan juuri teinkin peruuttamattoman päätökseni, jota nyt vihdoin lähden toteuttamaan.

Ymmärrätkö nyt, mikä kauhea peikko tuo mies on elämässäni ollut, ja että minä olen vain hädissäni varjellut itseäni, kun olen hänet tappanut.

Jospa vain onnistuisin ja sinun ei ikinä tarvitsisi tätä kirjettä nähdä! Sillä tieto, että tuota miestä ei ole enää maan pinnalla ja että *minä* olen hänet pois pyyhkäissyt, on tekevä minut toiseksi ihmiseksi, se on antava minulle tunnon, että kelpaan sinun vaimoksesi. Ah, Lassi, tuskin voin käsittää niin suuren onnen autuutta. Sinua minä rakastan ja olen aina rakastanut, sinua ainoata, iäti, iäti!

Martta.

ENSIMMÄINEN UNENI.

Martta oli siis minua rakastanut! Martta, jota ei enää ole, oli haaveksinut luokseni palaamista! Hän oli tahtonut olla minun vaimoni, hän, jota ei enää ole! Hän, jota ei enää ole, oli pitänyt vaimonani olemista yli ymmärryksen käyvänä onnen autuutena!

Voi kohtalon halpaa leikkiä!

Veri jyskytti ohimosuonissani.

Eivät ohimoni jyskyneet niin siitä surusta, että olin menettänyt suurimman onnen, mitä aivoni ja sydämeni osasivat käsittää, vaan uudestaan nousevasta raivosta kohtaloa vastaan, joka oli vaatinut uhrikseen Martan hengen.

Siihen määrään tällä hetkellä itsekin pelkäsin tulevani uudestaan hulluksi, että nopeasti kätkin poveeni Martan kirjeen, jottei se joutuisi ihmisten nähtäväksi.

Minä olisin tahtonut huutaa kiroukseni kaikkea

olevaista vastaan, mutta henkeäni salpasi niin, että kaikki voimani menivät vain raskaaseen huohottamiseen.

Rangaista häntä kuolemalla tämän hänen aikomansa teon johdosta oli mielestäni vielä pikkumaisempaa kuin sallia hänen kolahuttaa päänsä, ettei hän muka liikaa touhuaisi! Kumpikin oli arvotonta menettelyä, edellinen alhaista. Senpä vuoksi mitään ylintä olentoa ei ole olemassa, vaan kaikki on jätetty raa'an sattuman varaan! Meitä ihmisiä pilkataan! Mutta minun Marttaani ei saa pilkata, ei saa!

— Martta! Martta! — minä huusin niin, että ullakossa ja koko talossa kajahti. Kapinoiden kaikkeutta vastaan minä tahdoin huudollani väkisin herättää hänet henkiin. Itse vain lyyhistyin läjään tuolille. Sitten muistin, miten Delia oli kertonut Martan isän kolhineen päätänsä puunrunkoa vastaan tuskistaan päästäkseen, kun luuli tyttönsä hukkuneen. Ja kohta minäkin rupesin lyömään päätäni seinään suuren tuskani lievikkeeksi tai myöskin päästäkseni erilleni koko elämästä, jossa ei Marttaa ollut.

Raivoavista huudoistani ihmiset juoksivat ullakolle ja löysivät minut Martan huoneesta puoli kuolleena.

Taas lääkärit, taas sairaanhoitajattaret! Näitä oli aluksi kaksi, jotta olisivat tulleet toimeen kohtausten aikana.

Mutta kohtausten väliaikoina minä olin ainakin omasta mielestäni täysin selvä, vaikkakin kokonaan haluton elämän jatkamiseen.

Olin valvonut silmiä ummistamatta kaksi viikkoa. Silloin lääkäri pudisti päätänsä ja määräsi minulle paljon voimakkaampia unirohtoja kuin entiset.

Ehkä nämä unilääkkeet ne autoivatkin minua tervehtymään, joskin kaiketi aivan toisella tavalla kuin lääkäri oli kuvitellut. Aloin saada silmiini unenhorrosta, ensin vain lyhyiksi hetkiksi, mutta sittemmin pitemmiksikin. Nämä unihetket olivat minulle ääretöntä kidutusta, sillä ne olivat mitä hirveimpiä painajaisia.

Unista oli kolme muita merkillisempää.

Ja kun minä ainakin itse pidän niitä tervehtymiseni pääaiheuttajina, mutta erittäinkin, koska Martta oli niissä kaikissa mukana, en ehkä väsytä muistelmieni lukijaa, jos vielä kerron nuo merkilliset unetkin.

— — —
 Uneksin, että Martta tuli luokseni. Hän tuli valkoisissaan — ei niinkuin vainaja, vaan niin-

kuin morsian. Eikä tullut niinkuin haamu, vaikka tosin seinän estämättä hänen sisäänliitelyänsä, vaan niinkuin riemukkaan viestin tuoja, onnen hymy huulilla.

Hän palasi kaupungista.

Hänen kätensä olivat ojennetut minua kohti.

— Nyt se on tehty — sanoi Marttani onnensa säteilyssä — nyt sitä miestä ei ole enää maan pinnalla.

Minä kavahdin vuoteeltani. Suunnaton pelko valloitti minut hänen tähtensä, mutta ettei hänkin säikähtäisi, sanoin minä miehekkäät sanat:

— Kohtalon arpa on langennut! Olkoon siis niin!

Silloin hän sulki minut syliinsä ja itki onnesta.

Mutta kamala aavistus ei jättänyt minua.

— Miksi vapiset? — kysyi Martta yhä hymyillen.

Minä sanoin, että pelkään asian tulevan ilmi. Mutta nauraen hän peitti minut suudelmilla ja kertoi, mihin kaikkiin mahdollisiin salaamiskeinoihin hän oli ryhtynyt. Kertoipa ripotellessa vierasmaalaista rahaakin sinne kallioille, jotta Taulerin luultaisiin seurustelleen jonkun ulkomaalaisen naisen kanssa.

Vihdoin hän sai minutkin uskomaan, ettei

mitään ilmitulemisen vaaraa ollut olemassa, vaan minä todella saisin hänet varjelluksi loukkaamattomana, ja suuri, pyörryttävän suuri onni alkoi valua minunkin sieluuni.

Erottumatta toisistamme hetkeksikään me olimme aina yhdessä, ja kävellessäkin oli meillä poski vasten poskea ja käsi toisen vyötäisillä. Me olimme kuin yhteenkasvettuneet, »niinkuin joskus kaksoiset», kuten Martta oli kerran tahtonut.

Näin yhdessä me olimme myöskin katselemassa ulkona kaikkia paikkoja. Meidän piti saada nähdä uudelleen talomme kolkat, sen polut, sen pihlajat, sen nurmet, sen kivet... sillä uuden onnemme valossa emme olleet vielä mitään nähneet, vaan kaikki oli meille uutta kuin paratiisissa, sielumme iloitsi ja riemuitsi.

Väkeämme emme nähneet paljon. He supattelivat nurkkien takana. Ja kun minä huusin: Heikki hoi! niin hän vetäytyi kiireesti aitan taa ja joku toinen näyttäytyi hänen sijaansa. Minä huusin toista. Kävi samalla tavalla. Ei kukaan tullut huutoihini. Kaikilla heillä oli puhumista vain toisilleen.

Minä kysyin Martalta, ymmärsikö hän, miksi he noin supattelivat. Martta oli käynyt totiseksi

sinä hetkenä kun minä tätä häneltä kysyin. Mutta vastatessaan hän nauroi ja sanoi:

— No, etkö sitä huomaa? He tietysti paheksivat, että me kävelemme näin sylityksin, vaikka emme ole vielä julkaisseet kihlaustamme.

Nyt minäkin nauroin ja sanoin: tietysti se tapahtuu siksi! Meidän on julkaistava ensi tilassa.

Me kävelimme edemmäksi pihan alueelta. Siellä oli metsiköissä ja pensaikoissa toisen kylän ihmisiä, jopa vallan vieraitakin. Ja kaikki supattelivat ja välttelivät joutumasta suoraan näkyviimme.

Vaikka me tiesimme syyn heidän naurettavaan käyttäytymiseensä, pidimme vihdoin kuitenkin parhaimpana siirtyä sisälle kävelemään.

Ah, kuinka täällä sisällä oli rauhallista ja hyvä kuljeskella erottumattomina yhdessä! Ei kukaan katsonut meihin, me olimme kotonamme, turvalinnassamme, onnemme autuaassa pesässä. Kaikki oli täälläkin yhtä uutta meille. Käydesämme edestakaisin suuressa vierashuoneessamme, jota olisi voinut sanoa myöskin saliksi, me taoimme innokkaasti tämän rakkaan kotimme tulevaisuutta, päättelimme, miten huonekalut olisi siirrettävä vähän toiseen järjestykseen ja

mitä uusia olisi hankittava . . . Lopuksi me puhe-
limme enää vain siksi, että meillä olisi aihetta
yhä edelleen kävellä näin vieretysten, poski vas-
ten poskea. Martta tuntui oikein niinkuin pel-
käävän lopettaa puhetta, ikäänkuin meidän siinä
tapauksessa olisi ollut välttämätön pakko hellit-
tää armastava otteemme.

Minä kysyin häneltä, minkävuoksi hänen ruu-
miinsa tuntui ikäänkuin vavahtavan joka kerta,
kun kuljimme keskimmäisen ikkunan ohitse?
Mutta hän kysyi, mitä miehiä ne olivat, jotka
siitä ikkunasta nähden seisoivat meidän koivikko-
tiemme suulla. Ja hänen kasvonsa olivat kalpeat
kuin valkaistu palttina.

Ja kun me taas edestakaisin käydessämme tu-
limme sen ikkunan kohdalle, näin minä kahden
poliisin seisovan meidän koivikko-tiemme suulla,
niinkuin Martta oli sanonut. Kolme muuta
miestä oli heidän kanssansa, joilla ei ollut hopea-
nappeja eikä kiiltovyötä, vaan ainoastaan virka-
merkki lakissa. Ja heidän ympärillensä oli ko-
koontunut kansaa, jolta he kyselivät, ja he mer-
kitsivät kirjoihinsa, mitä heille vastattiin. Mutta
Martalle minä sanoin:

— Ole turvassa, rakas vaimoni, eivät he
tänne tule, sillä ne ovat vain kruununmiehiä,

jotka ovat tulleet alustalaistemme veromaksuja ryöstämään.

Minä johdatin Martan ylisille ja vein hänet huoneeseensa, josta pihaa ei näkynyt ikkunoihin, ja me suljimme oven jälkeemme. Kun me kotvan aikaa olimme seisoneet sylityksin niinkuin paeten ja piiloutuen toisiimme kaikesta, mikä tuleva oli, lähensi Martta jääkylmät huulensa minun korvaani ja kuiskasi:

— Jos ne ovat ulosottomiehiä, miksi he koputtavat ovellemme?

— En minä kuule heidän koputtavan.

Vähän ajan perästä sanoi Martta:

— Etkö nytkään kuule?

Nyt minä kuulin, sillä he koputtivat lujasti, niin että ikkunalasit hiljaa kilisivät.

Minä käskin Martan jäädä huoneeseensa ja rupesin itse lähtemään alas. Mutta Martta sanoi:

— Hyvästi, Lassi!

Minä sanoin: — en minä pois lähde, vaan toimitan asian ja palaan jälleen luoksesi. Mutta Martta levitti molemmat kätensä syleilläkseen minua hyvästiksi. Ja kun minä puristin hänet vastaan, itki hän aivan rajusti kuin minä olisin lähtenyt ainiaaksi hänen luotansa. Silloin kuului

alhaalta niin kova jyskytys, että ruutu jossakin särkyi ja lasit kilahtivat maahan.

Minä irtausin puoliväkisin Martasta ja riensin alas.

Mutta miehet seisoivat jo sisällä. Heistä oli kaksi — nuo hopeanappiset ja kiiltovöiset — asettunut virkalakit päässä ovensuuhun, mutta muut olivat keskellä huonetta kaiketi minua odottamassa. Jo rappusia alas tullessani minä tunsin yhden näistä Pelleksi, ja sydämeni riemastui. Nyt ei ole hätääkään, minä ajattelin. Sillä tämä Pelle oli vanhempieni kustannuksella käynyt koulun ja äskettäin nimitetty nimismiehen virkaajaksi, ja me olimme lapsuuden toverukset. Mutta Pelle ei tuntenut minua, vaan kylmästi kädellään torjuen minun liikaa lähestymistäni sanoi:

— Ei meillä ole teille asiaa, vaan teidän rouvalenne.

Loukkaantumisen tunne kaapaisi syvältä sydäntäni Pellen tylyyden vuoksi, mutta sitä salaten minä sanoin kevyesti: — vain niin, vai niin — ja harppasin jo pari askelta ylös rappusia kutsumakseni Martan alas. Mutta he käskivät minun pysyä alhaalla, sanoen menevänsä itse, ja jättivät minut ovella seisovien konstaapelien huos-

taan. He viipyivät kauan Martan luona, ja minun sydäntäni hierottiin kuin kahden myllynkiven välissä. Minä luulin, että Martta on heidän keskellensä hengen hädässä eikä voi käsittää miksi minä en riennä hänen turvaksensa. Minä kiemurtelin kuin helvetin liekeissä.

Vähän ajan perästä alkoi ylisiltä kuulua iloisia ääniä ja hämmästykseni minun Marttani tuli heidän seurassaan alas rappusia mitä ystävällisimmin naureskellen ja rupatellen heidän kanssaan.

— Mutta sanokaahan minulle, herra nimismies — liverteli Martta — mitä te oikeastaan minun kirjeilläni teette, olenko liian utelias?

— Ah, rouva, se on kokonaan proforma, aivan proforma, me lähetämme ne käsialojen tutkijalle — sanoi Pelle liehakoivasti, — toivon, ettei rouvalla ole mitään sitä vastaan.

Minun ohitseni kulkiessaan Martta varoittavasti kosketti minua vapisevalla kädellään, ja nyt minä ymmärsin kaikki: Martta teeskenteli huoletonta. Hänen otsallaan oli hienon hienoja hikihelmiä.

Kun nimismies oli pannut Martan huoneesta tuomansa kirjeet nahkakoteloon, kääntyi hän minun puoleeni ja sanoi:

— Ja nyt, herrani, pyytäisin jättämään meille revolverinne . . .

Martta sekoitti hänet kesken puheen, sanoen veikeän keimailevasti:

— Älkäähän nyt olko noin virkaintoisia, hyvät herrat, vaan sallikaa minun toki tarjota teille kahvit — onhan meillä aikaa.

Näin sanoen hän rupesi kilistelemään kokoon kahvikuppeja, tehden sitä kovin pauhaavasti. Mutta Pelle oli nyt kuten aina hyvin rakastunut Marttaan, ja Martan vuoksi hän todella puheli minun kanssani metsästyksestä, niin-kauan kuin Martta kävi kellarissa kermojaan kuorimassa.

Vasta kahvit juotuamme ja mitä vilkkaimman seurustelun jälkeen, kun herrat jo nousivat ikäänkuin hyvästelläkseen, Pelle sanoi minulle taas virallisuuden äänilajissa:

— Entä se revolveri —

Minä katsahdin Marttaan. Hänen silmänsä omituisesti erkanivat toisistaan. Ja minä ymmärsin hänen käskevän minun sanoa, että revolveri oli joutunut hukkaan.

— Vai niin, vai niin — sanoi Pelle pitkään — siinä tapauksessa saamme tyytyä vain patruunoihin . . .

Martta ehätti väliin, sanoen ampuneensa pilalla koko patruunavaraston loppuun.

— Ei tee mitään, me olemme koonneet niitä harjoittelupaikaltanne.

Nyt en minä enää voinut kestää Martan helvetillisten tuskien näkemistä, niin taidokkaasti kuin hän osasikin niitä peittää vierailta. Kumarsin juhlallisesti viranomaisille ja sanoin:

— Minä olen syylinen.

Martta hypähti luokseni ja tarttui käteeni huutaen:

— Älkää uskoko häntä, hän ei ole viime aikoina ollut täysissä järjenvoimissa . . .

Mutta rauhoittaen Marttaa ja kädellään kohteliaasti erottaen meitä Pelle sanoi minun puoleeni kääntyen:

— Herrani, te *ette* ole syylinen, sillä teidän oma väkenne on todistanut teidän *alibinne*. (Tämä sana merkitsi unessa, että väkeni oli todistanut minun olleen kotona, silloinkuin murha tapahtui »kallioilla».)

Nyt Pelle vuorostaan kumarsi syvään meille molemmille ja sanoi, että niin tuskallista kuin hänen olikin tällä hetkellä toimia virkatehtävissä, ei hän voinut muuta kuin julistaa meidät molemmat pidätetyiksi.

Martta näytti ponnistavan viimeisiä voimiansa pysyäkseen siinä huolettomuuden lumoavassa sävyssä, jonka hän oli omaksunut.

— Ah, nuori herra nimismies, olen todellakin levoton puolestanne — hän sanoi, — oletteko varma, että menettelette, niinkuin virkanne vaatii?

— Ennen oikeudenkäynnin ratkaisua ei lainvalvoja saa olla mistään varma — sanoi Pelle vakavissaan, niinkuin hän olisi jo neljäkymmentä vuotta toimittanut nimismiehen virkaa.

— Ajattelin vain — sanoi Martta — että jos minä olenkin valmis antamaan teille kokemattomuutenne anteeksi, minulla on korkeita suojelejoita, jotka — pelkään — eivät olisi siihen yhtä valmiit.

Nimismies kumarsi tähän vielä entistäkin syvempään.

Ja nyt tarttui meihin kaikkiin tämä kohtelias kumarteleminen. Toimimme kaikki aivan sanattomina, mutta aina vain kumartelimme. Martta kumarteli, kun virkamiehet juoksujalkaa toivat hänelle matkakapan ja kumarrellen auttoivat sen hänen yllensä. Me kumartelimme ovissa, me kumartelimme anteeksipyytäen, jos vähänkin jouduimme matkakiireissä toistemme tielle.

Kaksi autoa oli varattu koko seurueelle.

Me Martan kanssa rupesimme menemään ensimmäiseen, sillä olimmehan toistaiseksi talon isäntäväkeä. Mutta nimismies taas kumarsi syvään, ja minäkin kumarsin. Kohteliaasti päättänsä vinkuroiden hän ilmoitti, että Martan ja minun oli ajaminen eri autoissa, avasi Martalle oven ensimmäiseen autoon ja pyysi astumaan sisään. Martta kumarsi päättänsä syvään ja teki niin. Samaan autoon meni Pelle, toinen etsivistä ja toinen konstaapeleista. Etuistuimille istui toinen etsivistä kuljettajaksi ja toinen konstaapeleista hänen viereensä. Ja niin läksi auto liikkeelle, huristaen näkyvistäni.

Minä odottelin, kuka tulee kuljettajaksi *minun* autooni, mutta pihalla ei ollut ketään, vain oma väkeni kaukaisessa piirissä pihan ympärillä tuijotteli vieraana minuun. Huusin Heikkiä, huusin Anttia, ei kukaan tullut. Kylmä hiki nousi kasvoihini. Välimatka Martan ja minun välillä kasvoi huikeasti joka silmänräpäys, jonka hukkasin. Virkailijat olivat ilmeisesti pitäneet minua hupsuna — kaiketi Martan ajattelemattomien sanojen johdosta — ja keksineet tämän keinon päästäksensä minusta.

Mutta odottakaapa! — ajattelin minä — älkää

luulko, että te noin vain erotatte minut Martastani!

Minä hypähdin vikkellästi kuljettajan istuimelle ja läksin takaa-ajoon.

Joka kerta, kun muistin, miten suurissa sisällississä tuskissa Martan täytyi olla, kun oli yksin suuren poliisivoiman keskellä ja minä jäin yhä kauemmas hänestä, lisäsin auton vauhtia. Kunpa pääsisin vain lähellekin Martan autoa, että voisin hänelle huutaa: täällä ollaan! — Ette erota minua tästä jutusta, ette erota! ajattelin, ja päästin bentsiinin kaikki voimat valloilleen.

Vihdoinkin! Vihdoinkin näin vilaukselta heidän autonsa kaukaisen mäen yli menevällä maantiellä; se laskeutui kohta taas mäen taa.

Maantie kierteli kovasti, ja pahimmissa käännteissä suunnaton vauhti heittäli minua istuimellani puolelta toiselle. Mutta kaksi kertaa ja jo paljon lähempää näin Martan auton mäkien harjoilla. Rakkaani! Kohta näyttäydyn sinulle ja huudollani lohdutan sinua!

Silloin tuli tielleni odottamaton este, lumireki. Mennä nyt oikein miesvoimalla ja sadoilla hevosilla vetämään lumirekeä kesän aikaan! Mutta tietysti ilmaantui heitä varten kohta lunta tie täyteen ja oli keskitalvi, eikä se ollut minusta

edes ihmeellistäkään, vaan aivan luonnollista. Ihmeellistä sensijaan oli, miten minun oli pääseminen heidän ohitsensa autoni takertumatta lumiin, ja miesten täydellinen haluttomuus auttaa minua. Minä rukoilin, olin polvillani heidän edessään, ei mikään auttanut. Lopulta menin takaisin autoon ajatellen, että heidän täytyy nostaa minut autoineni ylitse, sillä muutoinhan he itse eivät pääse ohitse. Mutta he kumosivat autoni lumeen tiensyrjään ja ajoivat suurin huu-doin ohitse, lapioillaan viskellen lunta aivankuin haudatakseen autoni. Minä en jaksanut saada kumpaakaan ovista auki, minut tapasi taas villi raivo — ja minä heräsin.

Hoitajattareni piteli minusta kaikin voiminsa, sillä minä heittelin päätäni ja koetin saada kolhaistuksi sitä seinään niin, että kerrankin riittäisi.

He rauhoittelivat minua jääkäärein ja monenmoisilla juomilla, aivan liioittelevasti. Sillä täysin valveille päästyäni minä en ainoastaan ollut rauhallinen, vaan hyvilläni, kun todellisuu-dessa ei ollut tapahtunut sitä, mikä varmasti olisi tapahtunut, jos Martta oli päässyt matkustamaan.

He katselivat minuun ihmeissään. Hoitajatar irroitti jääkääreen pääläeltäni ja oli hyvin tyyty-

väinen unijuoman tuloksiin. Hän kirjoitti kirjaan kuumeasteeni, näyttääkseen lääkärille ilmeisen edistyksen. Sitten hän tarjosi teetä ja minä join lasillisen, puhellen säätilasta.

Samana päivänä minä pyysin päästä vuoteestani. Ja kun hoitajatar siihen vihdoin suostui, aloin pyytää päästä edes vähäksi ajaksi ulkoilmaa hengittämään. Siihenkin hän, tosin kauan estelyään, lopulta suostui.

He pukivat ylleni päällystakin ja kummaltakin puolelta tukien veivät verannalle, tahtoen istuttaa nojatuoliin ja kääriä jalkani lämpimiin peitteisiin.

Mutta minä vaadin välttämättä päästä kävelemään pihalle. Ja hermostumistani varoen he vihdoin siihenkin suostuivat, kunhan minä sallin heidän tukea kainaloista. Näin me vaelsimme kolmissin, ja minä johdatin askeleeni ja heidät koivikkotien suulle. Sinne tultua katselin ympärilleni joka suunnalle ja iloitsin mielessäni, ettei siinä mitään poliiseja enää ollut, vaan koivut tavallisella tavalla sipisivät tuulessa. Sitten kumarruin katsomaan myös maahan ja iloitsin vielä enemmän, kun en missään voinut havaita autonpyörien jälkiä, en ruohossa, en hiekassa. Ja tuli lisäksi sovittava ajatus, että Pellekään ei

ole mitään pahaa Martalle tehnyt ja me ehkä voimme vielä joskus mennä metsästämään hänen kanssaan.

Lääkäri oli aivan hämmästyksissään unijuomiensa tervehtävästä vaikutuksesta. Hän käski antaa ensi yöksi muutamia tippoja enemmän. Minä rukoilin häntä, että hän vapauttaisi minut unijuomasta, sillä pelkäsin painajaisten uudistuvan. Hän taputti minua muka suostumisen merkiksi olkapäälle, mutta ovesta kuulin hänen sanovan ruotsiksi sairaanhoitajattarelle: — blanda uti kaffet — jolla hän tietenkin tarkoitti, että tipat oli minulle annettava salaa kahviin sekoitettuina. — Oi Martta, Martta! Vain sinut vielä kerran nähdäkseni, vaikkapa painajaisessakin, nielaisin kaameat rohdot!

TOINEN UNENI.

Toinen uneni oli sisältönsä puolesta aivan lyhyt, mutta venyi kiduttavan pitkäksi alituisen uusiutumisensa vuoksi.

Edessäni oli olevinaan autio tiiliseinä, ja minun oli kiivettävä sitä myöten ylös, päästäkseni siihen ainoaan ikkunaan, mikä koko seinässä oli.

Se oli matala, pyöreäpäättyinen rautaristikko-ikkuna korkealla, melkein räystäään alla.

Oli kyllä muitakin tiiliseiniä syrjempänä ja edempänä, joissa oli kolmekin riviä samanlaisia matalia ristikko-ikkunoita. Mutta edessäni olevassa seinässä oli vain tuo yksi, korkealla. Minun oli se hinnalla millä hyvänsä saavutettava sen vuoksi, että tiesin Martan olevan siellä. Olimme molemmat tutkintovankilassa.

Minä seisoin jonkin matalan rakennuksen mustalla peltikatolla, jolla oli hyvin vaikea ottaa askeltakaan pellin kumahtamatta. Seisoin väi-

jyksissä savupiipun takana, tarkastellen milloin vahti kulkee seinänurkan ohitse, kierrollaan vankilan ympäri, ja katoaa muurin taakse pysyäkseen tuokion näkymättömissä.

Tälle katolle olin laskeutunut siitä huoneesta, joka oli minulle annettu tavallisen kopin sijaan. Olin onnistunut, kaikkia mahdollisia verukkeita käyttäen, tekemään itseni tähän murhajuttuun osalliseksi, yllyttäjänä tai ainakin auttajana, ja niin olin kuin olinkin päässyt vankilamuurien sisäpuolelle. Kuitenkin pidettiin minua vain jonkinlaisena marttyyrinä, joka oli saanut kärsiä vaimonsa tihutyön tähden, olinpa suorastaan sympatiojenkin esineenä, joten minulle oli annettu ristikoista vapaa huone suurine ikkunoineen, josta voin nähdä moneen suuntaan ja seurata vankilaelämää sen kaikissa erikoisuuksissa.

Katolle tullakseni oli minun hypättävä huoneeni ikkunasta. Tietysti piti valita sopiva hetki, kun vahti oli poissa, mutta vaikeus ei ollut siinä, vaikeus oli pudottautua katolle niin, etteivät pelit kumahtaneet. Olin sukkasillani. Katolle töksähtäessäni notkistin sukkelasti polveni — olin näissä toimissa muuttunut mitä taitavimmaksi voimistelijaksi. Sitten oli odotettava savupiipun

takana, kunnes vahti uudestaan katoa nurkan taa ja, kun tämä oli tapahtunut, nopeasti laskeuduttava katolta ja ryhdyttävä kiipeämään tiiliseinä myöten ylös Martan ikkunaa kohden.

Alaosassa seinää oli kyllä joitakuuta tyhjäksi jätettyjä tiilensijoja, joihin sopi sijoittaa jalkansa, mutta keskipaikoilta asti ei ollut käsille eikä jaloille mitään muita tarttumismahdollisuuksia kuin siellä täällä niitä muuriruukin epäsäännöllisiä ulostumia, jotka olivat tähän takaseinään jääneet rakentavan muurarin kiirehtimisen ja välinpitämättömyyden vuoksi. Puolivälin kohdalle päästyäni minä putosin aina maahan, jolloin oli uudestaan kavuttava peltikatolle ja savupiipun takana odotettava vahdin seuraavaa häviämistä. Lopulta tämä tapahtui niin monta kertaa, että minä aloin jo suoraan pudota seinältä peltikatolle savupiipun taakse. Sormeni olivat veressä muuriin raapiutumisesta.

Mutta aamu alkoi valeta.

Vielä viimeinen yritys, ajattelin. Jollen nytkään onnistu, en enää ikinä saa Marttaani tavata enkä ehkä nähdäkään, sillä kohta alkaa oikeudenkäynti ja meidät erotetaan ainiaaksi.

Noustuani puoliväliin minä tartuin käsilläni ja jaloillani tiilimuuriin kuin iilimato. En nostanut

kättäni ylempään kohtaan ennenkuin olin itseltäni kysynyt ovatko toinen käteni ja molemmat jalkani varmasti tukikohdissaan. Vasta tunnettuani, että niin oli, minä litistyin niin lähelle muuria kuin mahdollista ja aloin varovasti nostaa toista kättäni ylempäs, uutta tukikohtaa sille tunnustellen. Näin ylenin vähitellen, vähitellen...

Muuri muuttui ylhäällä yhä sileämmäksi, joten sain kauan turhaan harata kädelläni, ennenkuin löysin jonkin epätasaisuuden. Aikaa menee. Nyt jo kuulen vahdin tulevan. Minä en voi katsoa alas, sillä asentoni muuttuisi. Minä jään siihen liikkumattomaksi. Keskisormi alkaa vavista. Hädissäni minä rukoilen lapsuuteni Jumalaa, ja sormeni vahvistuu. Jumala on onneksi aina vankien puolella, ajattelen. Vahti kuuluu menevän taas. Hänellä on kolisevat puukengät jalassaan. Jumalan kiitos — ei huomannut.

Nyt minun täytyy kääntää pääni ylöspäin, nähdäkseni, millä kohtaa ikkuna on yläpuolellani. Tämä on vaikein tehtävä koko yrityksessä. Sillä jos muuriin litistyneestä asemastani alan kääntää päätä, niin että voin nähdä yläpuolelleni, kadotan tasapainoni, se on melkein varma.

Koetan kuitenkin.

Se onnistuu sen verran, että näen millä koh-

taa ikkunan mustuus on, mutta — jumalani! — mitä näenkään vielä! Ikkunasta on riipuksissa minua kohden kurottautuva käsi. Sen täytyy olla Martan käsi . . . Ah, hänen kopissaan on ikkuna kai niin korkealla, ettei hän ylety kuin vain kätensä esille kurottamaan . . .

Nyt minä varovasti kierrän pääni vielä ylemmäs, niin että alaleukani tulee vasten muuria . . .

On! — On! Se on Martan käsi, tunnen sen kalpeudessa jokaisen suonen, se on sama armas käsi, johon hän oli toivonut minun käteni kasvettuvan ikuisiksi kiinni!

Jumalan kiitos, ettei hän puhu mitään, sillä jos hän sanoisi sanankaan ja minä vastaisin, putoisin heti.

Nyt hellitän vasemman käteni ja koetan nostaa sitä tuuma tuumalta kaarella pitkin muuria. Samassa tunnen alkavani kallistua taaksepäin.

Kaikki on hukassa! ajattelen. Nyt ei auta enää muu kuin nopeasti huiskauttaa käsi mahdollisimman korkealle, jotta ennen putoamista ennätäisi kunpa sormenpäihinkin koskettaa Martan kättä ja edes sen lohduksen hänelle jättää. Minä tein niin ja ponnistin vielä jaloillanikin, että ylettyisin korkeammalle. Mutta silloin petti alimmainen nojakohta, ja minä lensin suinpäin alas.

Heräsin jo, ennenkuin olin kivikatuun kolah-
tanut.

Ymmärrettäköön minun autuuteni, kun omassa kotivuoteessani maaten näin tuulen leppeästi pullistelevan avatun ikkunani uudinta ja tajusin, että kaikki oli ollut unta! Unta, joka tosin olisi voinut olla todellisuutta, jos . . .

Hoitajattareni näytti tosin alussa huolestuneelta, pyyhkiessään hiostuneita jäseniäni ja muuttaessaan minulle kuivia lakanoita, mutta — voisiko uskoa — vielä samana päivänä me ajoimme hänen kanssaan kauas kirkkomaalle, Martan hautaa katsomaan ja sinne kukkia vie-
mään. Kirkonmäellä tapasin useita tuttaviani kunnanmiehiä. Hienotunteisuudesta minua kohtaan pysytteli hoitajattareni loitompana, ettei minua luultaisi yhä hoidonalaiseksi mielisairaaksi. Minä keskustelin suuren piirin ympäröimänä, vieläpä annoin neuvoja kunnan silta-
rakennus-asioissa.

Tapahtui vielä se ihme, että minä nukuin ilta-
puolella leposohvalle ilman mitään unirohtoja ja mitään unia näkemättä.

Tästä puhelimitse tiedon saatuansa lääkäri innostui niin, että ajoi meille ja toi apteekista itse muassaan uudet lääkkeet.

Minä väitin, että olin tällä iltapäiväunellani todistanut voivani saada unta jo ilmankin rohoja, ja pyysin häntä armahtamaan minua; sanoin mielelläni valvovani vaikka koko yön, kunhan pääsen kauheista unennäöistä, joita pakkonukutus minulle tuottaa.

Silloin lääkäri teki suurenmoisen lupauksen, nimittäin, että jos vielä seuraavaksi yöksi nautin näitä uusia lääkkeitä ja tulos osoittautuu yhtä suotuisaksi, ei minun enää tarvitse pitemmältä niitä ottaa.

Tämän sopimuksen me vahvistimme kädenpuristuksella.

Sydämeni syvimmissä minun täytyy tunnustaa, että antaessani pakottaa itseni seuraavan yön kauheuksiin minun salaisena vaikuttimenani oli taaskin toivo saada unessa nähdä Marttaa. Vaikka sen toivon oli käynyt niin huonosti viime yön unessa, oli minulla nyt parempia toiveita. Sillä poliisikuulustelun, pidätyksen ja tutkintovankilan perästä, jotka olivat seuranneet toisiansa edellisissä unissa, olisi kaiken todennäköisyyden mukaan nyt tulossa itse oikeudenkäyntikin, jossa Martta olisi saanut tuomionsa — ellei hän olisi kuolettavasti kolahuttanut päätänsä kellarinoveen . . .

KOLMAS UNENI.

Aivan oikein. Minä sain nähdä Martan.

Hän oli vankilassa hyvin laihtunut ja myös jollakin tavalla pienentynyt. Tukka ei hänellä ollut aivan yhtä hyvässä järjestyksessä kuin aina tavallisesti, ja hänen toinen silmänsä näytti enemmän valkuaista kuin toinen.

Emme saaneet vaihtaa sanaakaan, paikkamme olivat eristetyt. Hän istui syytettyjen penkillä, kiinteästi katsellen minuun, ikäänkuin olisi odottanut, että minä vielä pelastan hänet. Hänen katseensa kuumeisesta loisteesta päättäen hän odotti, että kohta alan pitää puolustuspuhetta ja silloin kaikki selviää. Ei hän ymmärtänyt, että minä olin itse syytettynä, joten en siis voinut olla hänen asianajajansa — eiväthän naiset semmoisia ymmärrä, enkä minä päässyt asiaa hänelle selittämään.

Oi Martta, Martta, missä oli sinun äskeinen kauneutesi? Missä sinun vapaa, ympäristöä vallitseva ryhtisi? Nyt olit siinä kuin kaikista kunniallisista erotettu poloinen, joka ei enää ulkoasuansa ajattele, vaan pelastusta hakien katselee ympärillensä ja nielemistään nielee, hakien kosteutta kuumeen kuivattamaan suuhunsa . . .

Ristik kuulustelut olivat jo suoritettut, todistajat kuullut. Me olimme viimeiseen asti koettaneet olla tunnustamatta. Me väitimme edelleen, ettei revolveria ollut enää talossamme ja että sen kaikki patruunat olivat käytetyt ja loppuneet. Mutta he näyttivät meille sen patruunan, joka oli murhattuun sattunut, ja ne patruunat, jotka olivat harjoituspaikalta löydetyt, ja kaikki olivat samaa mallia. Mutta urheilukauppiaalta he olivat kuulleet, että minä olin ostanut erikoismallisen revolverin, jonka patruunat eivät sovellu mihinkään muuhun taskuaseeseen. Siinä ne nyt olivat pöydällä nuo patruunat tuomarien edessä. Mutta minä iskin silmää Martalle ja me kielsimme sittenkin.

Nyt otti tuomari edestään pöydältä rutistuneen paperin ja sanoi, että se oli löytynyt murhattun povitaskusta murhapaikalla. Sitten hän sanoi, että paperissa oleva käsiala oli etsivän osas-

ton toimesta jätetty vannotetulle käsialaintutkijalle, joka on todistanut sen yhtäpitäväksi syytetyin takavarikoiduissa kirjeissä olevan käsialan kanssa. — Kuinka on tämän asian laita? — Näin kysyen tuomari suoristi paperin pöydällä käntensä alla ja ojensi sen nähtäväksemme. Se oli Martan kirje Taulerille. Minä ymmärsin, että kohtalomme oli ratkaistu.

Mutta ennenkuin oikeudenpalvelija oli ennättänyt tuoda paperin Martan nähtäväksi, oli Martta pyörtnyt ja hänet kannettiin sivuhuoneeseen.

Kaikki sanomalehtimiehet, joiden pöydät olivat oikealla puolella salia, mutta kuitenkin tuomioistuimen eikä yleisön alueella, kumartuivat kiihkeästi merkitsemään papereihinsa välikohtauksen, jonka saattoi ottaa ratkaisevaksi käänteeksi jutussa, melkeinpä tunnustukseksi.

Tuomari luki kirjeen.

Yleisön kiihtyvää supatusta oli melkein mahdoton hillitä, ja tuomari uhkasi tyhjentää salin. Skandaali oli jotakin aivan kuulumatonta. Syytetty oli siis ollut rakkaussuhteissa murhattuun, jopa luvannut antautua! Mutta miksi hän siis oli ampunut rakastajansa? Jännitys yleisössä kasvoi äärimmilleen. Tämähän nyt oli kiinnosta-

vimpia juttuja, mitä yleensä voi kuultavaksi tarjoutua.

Tunsin kaikkien säälivät katseet kohdistu-neiksi itseeni. Petetty aviomies. Tällä hetkellä kaikkien nähden saanut tiedon vaimonsa uskotto-muudesta. Miltä semmoinen mies näyttää? Älkää olko edessäni, enhän voi nähdä selkänne lävitse! — Tuomari koputtaa taas varoittavasti yleisölle. Hänkin katsoo säälien minuun. Antaen minulle tilaisuuden lieventää tämän tilan-teen kaameutta hän ryhtyy puhuttelemaan minua melkein kuin yksityisesti, kuitenkin ääntänsä alentamatta:

— Mitä arvelette vaimonne luonteesta? — kysyy hän, tahtoen ikäänkuin lohduttaen vetää minut pois paljastuneesta likaisuudesta kunnial-listen ihmisten joukkoon.

Näin minä todellakin sain tilaisuuden puo-lustuspuheen pitämiseen. Minä sanoin paina-vasti:

— Vaimoni on maailman siveellisin ihminen.

Yleisöstä päin kuului ihmetteleviä oo-oo . . . mutta myöskin naurahduksia ja hillittyä hihit-tystä.

Tuomari sanoi:

— Täällä on kuitenkin kuultu todistajia, joiden lausuntojen mukaan vaimonne maine juuri tarkoittamassanne suhteessa ei ole aina ollut ensiluokkainen.

Minä toistin:

— Se nainen, jota te sanotte vaimokseni, on kaikissa suhteissa maailman siveellisin ihminen.

Tuomari: »Kaikissa suhteissa» — sanotte? Häntä syytetään harkitusta murhasta.

Minä: Hän teki vain sen, minkä *minä* olin vannonut tekeväni. Hän tahtoi ottaa teon seuraukset kantaaksensa, hän luuli osaavansa salata paremmin kuin minä. *Minä* olen todellinen murhaaja.

Tuomari: Miksi tahdoitte tehdä tämän murhan?

Minä: Siksi, että intohimoisesti rakastan syytettyä ja hän ei olisi ikinä suostunut olemaan vaimoni, niinkauan kuin tuo mies oli maan pinnalla.

Tuomari: »Suostunut olemaan vaimonne» — sanotte? Mutta olettehan vihitty aviopari ja olettehan jo toista vuotta eläneet yhdessä!

Tässä tuomarin täytyi taas vaatia hiljaisuutta, sillä istumapaikkoja vaille jäänyt yleisö oven-suussa alkoi uteliaisuudessaan liikkua, huudah-

della ja taistella oikeudesta tunkeutua toinen toisensa eteen.

Minä: Suhteemme ei ole milloinkaan ollut miehen ja vaimon.

Tuomari kumartui nyt supattelemaan muiden punaverkapöydän ääressä istuvien oikeudenjäsenten kanssa. Varmaankin he neuvottelivat, olisiko meidät pantava tarkastuksenalaisiksi mielisairaalaan. Yleisökin sai sillä aikaa tilaisuuden väittelyyn, hihitykseen ja hupaisuutta herättäviin huomautuksiin. Minä aloin kiihoittua.

Vihdoin tuomari huomasi epäjärjestyksen, sai aikaan hiljaisuuden ja jatkoi kuulusteluani.

Tuomari: Teidän mielipiteenne mukaan vaimonne siis omastakin puolestaan halusi toimittaa tuon miehen hengiltä?

Minä: Hän näki kärsimykseni. Hän tuli huomaamaan, että sitä erillisyyttä välillämme, jota hän hyvin kesti, *minä* en ajanpitkään voinut kestää. Mutta antautua minulle ennenkuin Tauler oli hävinnyt maan pinnalta, sitä hän ei voinut. Hän teki kaiken *minun tähteni*.

Istuntosalin kaikki päät jäivät hetkeksi aikaa mietteisiinsä. Ei kuulunut hiiskaustakaan. Sitten alkoi kuulua kuiskailevaa väittelyä yleisön puolella, sitten sanomalehtimiehet katsahtelivat

toisiinsa ja yksi alkoi naputtaa pikakirjoitus-kynällä hampaitansa vastaan naurahtamista varoen. Mutta yksi herra tuomarinpöydän ääressä minua sapetti enemmän kuin kukaan muu. Hän saattoi olla aivan viaton mies, mutta äärimmilleen kiihoittunut mieli kernaasti valitsee itselleen suuresta, ihmisiä täynnä olevasta salista jonkin määrätyn kohteen, johon se purkautuu niinkuin sähkövirta johdattimeen. Ja niin minuakin nyt koko salissa ei ollut harmittavinaan mikään muu kuin tuon ihmisen ulkonäkö. Hän oli ilmeisesti aikonut antaa partansa kasvaa, koska se ajelemattomana sänkenä kellersi hänen poskillaan. Sänkiset huulet muuttuivat hänellä ilman mitään valmistusta suuksi, joka ammotti avonaisena kuin veneeseen nostetulla ahvenella. Ja tässä ammotuksessa nauruhermot värisivät pidättyvästi, jota hän koetti peittää painamalla silmäluomensa viattomasti alas ja nostamalla kulmakarvat korkealle. Julki raivostumista välttäkseeni minun täytyi katsoa muuanne.

Miellyttävin koko joukosta oli minusta tuomari itse. Hän ainakin oli *koettanut* ymmärtää, vaikka nyt, lopulta hänkin pudisti päätänsä.

Sitten he keskustelivat taaskin matalalla

äänellä, arvatenkin tuosta tarkastuksenalaiseksi asettamisesta.

Mutta tämä kaikki keskeytyi samassa. Kaikki kurottivat päitensä ja uuden jännittymisen kohahdus kuului yleisön puolelta.

Martta johdettiin jälleen istuntosaliin.

Nyt alkoi jälleen todellinen oikeudenkäynti.

Tuomari sanoi Martalle:

— Miehenne on tehnyt täydellisen tunnustuksen. Pysyttekö Te kiellossanne?

Martta katsahti minuun ja hänen kätensä ojentuivat hiukan minua kohden. Ilmeisesti hän tahtoi kysyä, mitä hänen oli tässä äärimmäisessä hädässä tehtävä, tunnustettavako vai edelleen kiellettävä.

Minä nyökkäsin hänelle päätäni. Kuin kuolon verho laskeutui toivottomuus hänen kasvoilleen. Hän kääntyi tuomarin puoleen.

— Minä tunnustan — sanoi hän hiljaa.

Hiljaisuus oli oikeussalissakin.

Sitten muuttui kaikki, osat vaihtuivat. Alettiin ikäänkuin alusta uudelleen ja uudelta kannalta. Minut jätettiin kokonaan syrjään ja huomio kääntyi yksinomaan Marttaan. Tuomari — ainoa ystäväni — kadotti kaiken virkaintonsa eikä omasta puolestaan kysellyt enää

juuri mitään. Sensijaan ottivat johdon käsiinsä kaksi muuta henkilöä, syyttäjä ja puolustaja. Ilmeisesti oli nyt kysymys lieventävien asiahaarain löytämisestä, ja siinä tarkoituksessa koettiin päästä perille Martan ja Taulerin suhteen laadusta. Minun raivoni kypsyi kypsymistään.

En oikeastaan päässyt kotvan aikaan selville, kumpi noista herroista oli syyttäjä ja kumpi puolustaja. Sillä se, jonka minä olin otaksunut puolustajaksi, veti häikäilemättä esille kaikkein arkaluontoisimpia asioita, väittäen todistetuksi... kieleni ei käänny sanomaan mitä. Toinen taas, jota luulin syyttäjäksi, koetti tehdä tyhjäksi nämä hänen todistelunsa.

Lyhyesti mainiten, väittelyn alaisena oli heidän välillensä kysymys »väkisinkö vai ei väkisin».

Yleisen syyttäjän paikalla seisovalla herralla oli kädessään kotitarkastuksessa takavarikoitu Martan päiväkirja, ja siitä hän luki kohdan toisensa perästä, joilla koetti osoittaa, ettei mitään ollut tuossa suhteessa todistettu, jopa koetti viittailla päinvastaiseen käsitykseen tämän vihoksen perustuksella.

Kuulin takanani yleisön jännittyneen huohotuksen, näin edessäni sanomalehtikertojain pöy-

tiensä yli kumartuneina kirjoittavan mitä kaikkea minun Marttani muistikirjassa oli.

Kun Martta ei itse kyennyt vastaamaan hänelle tehtyihin kysymyksiin ankaran puistatuk- sen vuoksi, joka oli hänet vallannut, ja kun oli pelättävä hänen pyörtyvän uudelleen, luki tämä herra Martan vihkosesta erään minulle tutun kohdan, ja kääntyen minun puoleeni kysyi, mitä syytetty oli tunnustanut Tähtitorninvuorella?

Mutta nyt oli mittani täysi.

Minä sieppasin tuolin, joka oli istuttavakseni annettu, ja lennätin sen suoraan tuomarinpöydän yli ahvennaamaa kohti, joka oli uteliaana kurot- tautunut vastaustani kuulemaan.

Tuomarit ja muut pöytävirkailijat nousivat yhtenä miehenä ja suuntautuivat ovelle. Pako- kauhu valtasi yleisön. Minä kuulin huudettavan: pidelkää kiinni! pidelkää kiinni! Mutta minä kävin sanomalehtikertojain pöydän jalkoihin alhaalta ja nostin sen ilmaan. Aioin juuri sin- kauttaa pöydän pakenevien perään, kun vahvat kädet tarttuivat minuun joka puolelta — ja minä heräsin hoitajattareni puristukseen.

— Missä he ovat, päästäkää minut irti! — minä vielä huusin.

Mutta »pidelkää kiinni» huutojen sijaan tun-

nen jo hoitajattarieni ääniä, kun he kehoittavat toisiansa pitelemään minua kiinni. Voimainsa takaa pitelevätkin jotkin kädet minun reuhtovia käsiäni vangittuina, mutta minä raotan jo silmiäni ja näen, että vanginvartijain virkapukuis-ten käsivarsien asemesta minua pitelevät valko-
hihaiset hellät naisten kädet.

Oi autuutta, autuutta, herätä tämmöisen unen perästä!

Oi autuutta, muistaa, että Martta on kuollut tapaturmaisen kuoleman, lyöden päälakensa liian matalan kellarinoven päättyyn!

Oi autuutta, muistaa hänen kuolinkasvojensa tyyntä rauhaa ja hänen kiitollista hymyänsä, kaukana, kaukana kaikista tuomioistuimista!

Oi autuutta, saada takaisin lapsuutensa usko, että sattumaa ei ole, vaan kaikki on armoa!

Oi elonantavaa autuutta, rakastaa jälleen maailmaa, tietää, ettei ihmisistä kukaan ole Marttaa tuominnut, ettei kukaan ole häntä kiduttanut, ei paljastanut hänen sydämensä salaisuuksia eikä niitä maailmalle julistanut!

Minä kiitän ja ylistän maailman hyvyyttä. Olen jälleen terve.

Arvid Järnefeltin teoksia.

I osa (320 siv.) 25: —, sid. 40: —. II osa (416 siv.) 35: —, sid. 50: —. III osa (352 siv.) 30: —, sid. 45: —. IV osa (334 siv.) 25: —, sid. 40: —.

Arvid Järnefeltin teosten ensimmäisen osan muodostaa hänen ihana nuoruuden romaaninsa »Isänmaa», jolla tekijä täysin valmiina kirjailijana astui kirjailijaimme ensi riviin saavuttaen heti johtaja-aseman. — Toisena on aaterikas romaani »Helena», tekijänsä laajin naiskuvaus ja kirjalliselta arvoltaan muutenkin merkittävä. — Sarjan kolmanteen osaan on sijoitettu kertomuskokoelmat »Elämäni meri» ja »Hiljaisuudessa» sekä klassillinen pienoisromaanin »Maamon lapsia». — Neljänteen osaan kuuluvat mahtavat draamat »Kuolema» ja »Titus».

Greeta ja hänen Herransa.

Romaani. 2 p. 346 sivua. Hinta 35: —, sid. 50: —.

»Siinä on suuren kertomataiteen syvää inhimillisyyttä ja vavahduttavaa sisäistä jännitystä. Tuntee että kynää, joka koruttomasti ja ilman vähintäkään ulkonaisten vaikutusten tavoittelua on piirrellyt Greetan vaiheet ja kuvailut hänen suhteensa Herraan, on kuljettanut kirjailija, jonka lempeä, sopusointuinen ja valoisa suhtautuminen elämään välittyy lukijaankin omituiseksi lohdun ja turvallisuuden tunteeksi.» (Tri Aarne Anttila U. Suomessa.)

Huligaani.

Novelleja. 184 sivua. 30: —, sid. 40: —.

»Siinä ajatuksen kultaa, joka koskettaa lukijaa sydämeen asti.» (Savo.) — »Arvid Järnefelt on suurena taiteilijana antanut rikkaille näkemyksilleen sellaisen kirkkauden ja voiman, että ne omalla sisäisellä tehollaan valtaavat lukijan kokonaan.» (Satakunnan Kansa.)

WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖ

2. tuhat.

Hinta 30: —, sid. 40: —.